מעריב
סוף שבוע
ג' באדר ב, תשמ"ו 14.3.1986

הבן של "גומדי", ללא רחמים

פילגש בארמון השאה

אמנות ישראל 86', השוק והשוק

דו"ח מהעולם הבא

אפנת מצעים חדשה בשיטת "ערבב ושלב"

סופשבוע

ג' באדר ב, תשמ"ו 14.3.1986

עורך: צבי לביא
עריכה: תמר גיא
עיצוב ועריכה גרפית: יורם נאמן
גרפיקה: נטע גרינשפן

קורא יקר,

שני חברי כנסת היו בין המגיבים על סיפורו של בוקי נאה, במוסף מהשבוע שעבר, אודות הבן הלא ידוע של רופא הצוללת "דקר", שנולד ללא נישואין מחברותו עם עליזה חסון, והיחס אליו מצד הורי הרופא, אלה ויחזקאל פולרביץ.

ח"כ דב שילנסקי, שהיה אחד המעורבים בפרשה ואף ניסה למנוע את פירסומה, כותב לנו בין השאר: „כשמשפחת פולרביץ ישבה המומה מאבדן בנם יחידם, קבלו הם מכתב מאלמונית, שעל קיומה לא ידעו כלל, הכותבת להם שהיא בהריון מבנם. אין צורך בדימיון רב עלימנת להבין את המצוקה הנפשית וחוסר האונים של ההורים השכולים באותם הימים. בימים כתיקונם יש לכל אחד חברים, אך בשעת צרה זקוקים לידידים של ממש. הם בחרו לפנות אל אייזיק אולקניצקי ואלי, לא כאל עסקני 'חרות', כמשתמע מהכתבה, אלא על בסיס של חברות אישית. הקדשנו לב, מרץ וזמן לענין, הפגשנו את הצדדים וקרבנו ביניהם".

בנקודה אחת הוא מבקש להביא את גירסתו: „הסיפור שחברי אייזיק אולקניצקי ואנכי הלכנו עם הגב' חסון אל רופאת נשים לשם ביצוע הפלה, לא היה ולא נברא, ומתוך רגישות לצינעת הפרט לא אוסיף דבר בנושא זה". ח"כ שילנסקי אומר עוד: „אכן ניסיתי למנוע את הכתבה כפי שפורסמה. משך כל השנים היתה הגב' חסון מכריזה שלעולם תזכור את שעשיתי למענה ולמען הילד, וכי לולא עזרה זו היתה אבודה. בשעותיה הקשות יעצתי ועזרתי להם. עקב קשרי המיוחדים עם הצדדים מצאתי צידוק מוסרי לנסות למנוע את את ההתנצחות בין הגב' חסון למשפחת פולרביץ מעל דפי העתון, כיון שצפיתי מראש נזק לגב' חסון ולילד שהפך בינתיים לעלם, וגם נעיצת ציפרניים בפצע הפתוח והכואב של משפחת פולרביץ, לה חייבים כולנו יחס של כבוד וחיבה".

ראוי להזכיר כי את פירסום הסיפור יזמו עליזה חסון והבן קובי מאור, שני אנשים מבוגרים ואחראים למעשיהם, לאחר התלבטויות קשות, כשנמאס לבן להיות "מתחת לשולחן", כפי שהתבטא.

תגובתה של ח"כ שולמית אלוני מתייחסת יותר לדברי ההקדמה לסיפור שכתבתי בטור זה לפני שבוע. ראשית, היא מבקשת לתקן מונח שגור אך שגוי, „קובי לא נולד 'מחוץ לנישואין', אלא ללא נישואין, ואלו שני דברים שונים. לפי החוק בישראל וכן לפי ההלכה, ילד מהפנויה הוא ילד כשר לכל דבר ודינו כדין ילד שנולד לאחר נישואי הוריו. בארץ יש אלפי ילדים שנולדו באהבה ומאהבה של הוריהם, ואלה לא התקדשו אצל הרב. השימוש שאתם עושים במושג 'מחוץ לנישואין' מטפח דעות קדומות נגד אנשים אלה".

ועוד מעירה לי ח"כ אלוני: „אני במקומך לא הייתי נוהגת ביחס של סובלנות וסלחנות כה רבים בהקשר ליחס הרע והמגונה, לטעמי, שגילתה משפחת פולרביץ לעליזה חסון ולבנה קובי. איך שהוא אינני יכולה להשתחרר מהרושם שאילו עליזה לא היתה בת מעברה אלא אקדימאית מהכרמל או מצפון ת"א, היחס אליה ולבנה היו שונים".

עד כאן. דברים בשם אומרם.

צ. לביא

בשער: מאיר הר־ציון. כתבה בעמ' 10–13. צילום: דפנה קצור.

צוחק מי שצוחק ראשון

„הטלוויזיה התקלקלה, אולי מישהו זוכר איפה יש ספרים בבית הזה?"

„נו, בטח, רק עכשיו קיבלנו את הכסף שהרווחנו בהגרלה וכבר את מתחילה לבזבז.."

„בעלי לוקח ללב את העיצומים בטלוויזיה..."

„מה לעשות, דוקטור, איך שאני מתחילה לדבר — כולם משתעממים..."

„מי רצה בון?"

אוגדן טיולי סופשבוע

מערכת מעריב, בשיתוף יחידת התיירות במחלקת ההתיישבות של ההסתדרות הציונית העולמית והקרן הקיימת לישראל, יחלקו, ללא תשלום, לקוראי מעריב אוגדן מהודר לשמירת דפי טיול סופשבוע.
פרטים יבואו. הקוראים מתבקשים לשמור על דפי הטיולים.

אבי, בנו

ברק אהרוני, בן 23, סיפורו של צעיר שגדל בצל הפירסומים על "הפשע המאורגן", וייאלץ לחיות בצילו של אביו רחמים ("גומדי") אהרוני, שנדון בשבוע שעבר למאסר עולם על השתתפותו ברצח הכפול. הוא לא נוטש את אבא, ולא מתקרב למפעל הבשר המשפחתי. "אני צמחוני, לא רוצה להיות קצב".

מאת יאיר לפיד

ללא רחמים

לפני יותר מחמש שנים ישב רחמים ("גומדי") אהרוני מול בנו, ברק, בחדר הביקורים של כלא איילון. "אבא", ברק אמר, "תגיד לי את האמת, רק לי, ידעת שהולך להיות רצח?" אהרוני הסתכל עליו רגע. "ברק, לא ידעתי, חשבתי שאני נמצא שם בשביל לעשות סולחה", הוא אמר.

ברק אהרוני, 23, יום אחרי שבית הדין העליון גזר מאסר עולם על אביו בשל מעורבותו במה שקראו העתונים "פרשת הרצח הכפול". לא מקבל, לא מעכל, לא מוכן לשמוע. קצת לפני שהגעתי הוא דיבר עם אבא שלו בטלפון. "הוא אמר שהוא תשוש, אבל שבעזרתנו הוא יוכל לעמוד בזה, אם אנחנו נהיה בסדר, הוא יוכל לעבור את הסבל". משפחת אהרוני, אומרים המקורבים, מחזיקה את עצמה. אחווים זה בזה.

המשפט הותיר את ברק חשוף, פגוע. המונולוגים שלו קשים, המלים לא תמיד משרתות אותו בקלות. גם כשהוא מדבר על עצמו, על הבית, הוא נעצר פתאום, חוזר ליום המשפט ללא התראה מוקדמת: "עכשיו, זאת המכה. אני לא מאמין, זה לא ייתכן וזה אבסורד, וזה ממש טירוף. לא ציפינו, היינו בטוחים שהוא יזוכה, מקסימום שיישאר אותו עונש שנקבע במחוזי, למה עושים לנו את זה?" במשך שתי שיחות ארוכות לא הוא ולא איש מבני המשפחה מתייחסים לגזר הדין כאילו הוא ניתן לאדם אחר, תמיד "לנו".

ברק יודע שכל מלה שהוא אומר צריכה לדלג מעל משוכה גבוהה־גבוהה של דעות קדומות. "רצח בע"מ", "פשע מאורגן", הוא חי בתוך המושגים האלה כבר יותר מעשר שנים. העתונות בנתה סביבו חומה גבוהה יותר מחומת האבנים הירושלמיות, שמקיפה את ביתו. אגב, בביקור השני שלי הגעתי לבית אהרוני ביום ששי בערב – השער פתוח, אין כלב, דלת הכניסה לא נעולה. כבר לפני 13 שנה רחמים אהרוני לקח את המשפחה ועבר דירה לתל־ברוך. ביום שבו יצקו היסודות הם עמדו שם, שתו שמפניה וזרקו מטבעות לתוך היסודות. בחנוכת הבית הם שחטו כבש. אהרוני ואשתו, בת־שבע, רצו שלילדים תהיה נקודת התחלה טובה יותר.

קצת אחרי עשר ברק ואני נוסעים לתל־אביב, לקנות סיגריות. הוא נוהג מהר ושקט, שתי ידיים על ההגה, מרוכז. לא תמצא אותו מקפיץ רגל, או מתופף על שולחן. ברק מדבר על מילים, על כך שהן לא תמיד מספיקות לו, לא מצליח להשתמש בהן גמיש מספיק בשביל להרגיש רוכן. ליד פינת נורדאו הוא

גומדי: בכל אשמה המנטליות

משפחת אהרוני טרם השלימה עם פסק הדין. בימים אלה הם ועורכת הדין עדנה קפלן בודקים את האפשרות להעביר את התיק לדיון חדש בפני הרכב של חמישה שופטים. הליך זה אפשרי רק אם מדובר בפרשה שמבחינה משפטית טרם הוכרעה בבית משפט. בשיחת טלפון מבית הכלא אמר לי רחמים אהרוני: "בית המשפט לא שפט את המקרה שלי באופן אובייקטיבי. השופטים, במקום לבדוק את המקרה לגופו, הושפעו מן העובדה שאני זה שישב לפניהם. הם לא התייחסו לעובדה שאני בא מחברה עם מנטליות מסויימת שצריך לקחת אותה בחשבון.

"אני עומד כעת לבדוק את כל האפשרויות לבדיקת התיק מחדש. אני סומך עדיין על עדנה קפלן ויחד נבדוק את הנושא. אני מקווה שיימצאו אלו שיהיה להם הכוח לתקור מחדש את הפרשה באופן אובייקטיבי ולגלות את העובדות האמיתיות הכרוכות בסיפור". בפסק הדין של אהרוני כתבה השופטת מרים בן פורת: "יש לדעתי בכל המסכת העובדתית כדי להוות בסיס חזק לכאורה להרשעתו של אהרוני ברצח, אלא אם כן נמצא הסבר המעמיד מסקנה זו בספק. לאחר ששקלתי את גרסת המערער מצאתי שאין בה ממש, אף לא כדי לעורר ספק סביר, אפילו דחוק, לטובתו". השופטת קבעה שהספק, שבשלו זוכה אהרוני מרצח בבית־המשפט המחוזי, "איננו ספק סביר כלל וכלל".

לאחר פסק הדין של בית המשפט העליון נפגשו בת שבע אהרוני ועו"ד עדנה קפלן כדי לדון בתוצאה. בת שבע: "אחרי שהעו"ד עיינה בתיק ודיברה איתי אפשר להבין שתוצאת המשפט נקבעה בעיקר משום שהשופטת בחרה לא להאמין לעדותו של רחמים לאורך כל הדרך. לדעתנו, אין מקום להרשעתו בסעיף כה קשה. השופטת אינה מאמינה לעדותו של רחמים למרות שאין שום ראיה בתיק אשר יכולה לאמת את חוסר האמון שלה. פסק הדין הסתמך גם על העובדה שרחמים ברח לחו"ל ועל נוכחותו במפעל בשעת הרצח. נכון שהוא ברח והוא כבר נענש על זה, לגבי נוכחותו במפעל – אין שום דבר מרשיע בכך שאדם נמצא במפעל השייך לו. התיק צריך להבדק מחדש".

בשלב זה עדיין לא פנתה המשפחה למזכירות בית המשפט העליון בבקשה להביא את תיקו של אהרוני בפני הרכב של חמישה שופטים. כמו כן טרם הוגדרה תקופת מאסרו הממשית. (למאסר עולם אין תקופה מוגדרת. על־פי הנוהג, הנשיא קוצב את אורך זמן המאסר, כך שבבוא היום אפשר לנכות מעונשו שליש)

רחמים (גומאדי) אהרוני בבית המשפט: ינסה מזלו אצל חמישה שופטים.
(צילום: דניאל זאורשטרום)

אומר פתאום: "אף פעם לא הפריע לי זה שאני הבן של רחמים אהרוני. להיפך, אנשים תמיד אמרו לי שיש לי מזל שיש לי כזה אבא נפלא". אני שואל אותו אם לא היו אנשים שהתרחקו ממנו בגלל המשפחה שלו. "היו, תמיד יש מטומטמים, אבל אף פעם לא נתתי לזה להפריע לי, זה עניינם". מי שהכיר אותו, שפט אותו אחרת. כשברק היה בתיכון היו הורים שלא רצו שהילדים שלהם ייכנסו לבית אהרוני. החברים מהכתה, סיפר לי חבר שלמד איתו, צפצפו. מי שהוא אהב, בא.

בתקופה הקשה ביותר של הפרשה, בימים שאהרוני ברח לחו"ל, הוסגר ונכלא, ברק לא היה בבית. הוא היה אז מ"כ בגולני. בחופשות היה מדבר עם אבא שלו בטלפון. "אני אמרתי לו אז שלא יחזור, שהעתונים אומרים שהוא מואשם ברצח, רציתי שהוא יישאר שם. היה איזה רגע שכולנו רצינו לעזוב את הארץ, להצטרף אליו בחו"ל, אבל אבא אמר לא. הוא רצה שנשאר כאן. אבא היה חוזר מייד, אבל לחצו עליו להשאר בחוץ עד אחרי המשפט של טוביה אושרי". באותה תקופה היו מי שאמרו לברק שהוא צריך לחזור הביתה, לקחת את העסקים המשפחתיים לידיים, למלא את מקום אביו. בת שבע עזרה לו לתגיד לא. "אמא", הוא אומר, "היא בנאדם נדיר, הרבה נשים היו מתמוטטות אם הן היו צריכות לעמוד במה שהיא עמדה".

בת שבע אהרוני, ממשפחת דנוך, היתה בת 18 כשהכירה את רחמים אהרוני. הם נפגשו על מדרגות מפעל יהלומים בו עבדו שניהם. "אני חייב לשלוח קפה ועוגה לתימניה היפה הזאת", רחמים אמר אז בקול שהיה רם מספיק בשביל להגיע לאוזניה. אחרי קצת יותר משנה הם נישאו. כשבת שבע היתה בת עשרים ברק נולד. אחרי 24 שנים וחמישה ילדים היא עדיין אישה יפה מאוד. כשהחלה הפרשה בת שבע לקחה עליה את רוב התפקידים של "אבא בבית". ליד שולחן המטבח אנחנו מדברים על ברק, ליד בת שבע.

דיאלוג: "את יודעת שאני רוצה לבחור בעצמי את הדרך שלי, לעשות דברים איך שאני מבין אותם". חיוך. "אמרתי לך כבר, אתה יכול לבחור בעצמך. זו ההחלטה שלך".

"כשחזרנו מבית המשפט אמא היתה על סף התמוטטות. דיברתי איתה, אמרתי לה שאני נשאר כאן, אני אעזור לה עם הילדים. כרגע מה שחשוב זה שאח שלי ימשיך ללמוד. אני לא מאמין שאבא יישב

(המשך בעמוד הבא)

„אתה רואה שם את הבאר הלבן? על הבאר הזה אבא ובצלאל (מזרחי) דיברו פעם באיזה מקום, מישהו עבר, שמע 'לבן' וחשב שהם מדברים על הירואין, מהשטות הזאת התחיל כל העסק של רשימת ה־11"

(המשך מהעמוד הקודם)

כל־כך הרבה זמן. זה לא נתפס. אולי אני עדיין בשוק. קשה לי, לא תופס את זה. אני חושב עליו הרבה, כל הזמן".

קשה קצת להפריד את האהדה הכמעט־אוטומטית שברק מעורר מן הנסיון להיות אובייקטיבי לגבי תוצאת המשפט. גם אם הסובייקטיביות שלו ברורה לעין, עדיין נשארת השורה האחרונה: ברק הוא בן 23, כשאבא שלו ייצא מן הכלא הוא יהיה אדם מבוגר ורחמים זקן. קשה להתווכח עם זה. „אתה קולט שכשהוא יצא אני כבר אהיה אבא לילדים?" הוא אומר את הדברים בכאב, אחר־כך הוא נעצר, נוקשה. „אנחנו לא זקוקים לרחמים של אף אחד", הרחמים היחידים שלהם הוא זקוק יושב בכלא, משם הוא אומר: „אני עדיין לא מעכל. קשה. המשפחה, בחוץ, נותנת לי כוח".

ביום רביעי, אחרי הודעת בית המשפט, ברק בכה. הוא לא מודה בזה בקלות. כשאני שואל אותו מה הוא עשה כשהוא בא הביתה – הוא אומר „הלכתי לישון", הוא לא מודה שהשינה היא בריחה, הוא רק חוזר על זה, „הלכתי לישון". רק מאוחר יותר הוא יאמר שבטח שהוא בכה, כולם בכו, איך אפשר שלא. „אתה קולט שעכשיו אני אוכל לראות אותו רק פעם בשבועיים במשך 16 שנה? סבתא ישבה פה וצעקה שהיא רוצה למות, הבן שלה לא כזה. זה כואב. המזל שלי זה שיש לי את הבית שנותן לי כוח".

הבית בתל ברוך מתפקד על תקן של חממה ותחנת רכבת בעת ובעונה אחת. כל רגע נכנס חבר, יוצא קרוב משפחה. בת שבע יושבת בתוך המהומה, חצי אמא, חצי 'גורו' – מעודדת, מנחמת, מסבירה, לא שוכחת לחייך. „תסתכל על הבית הזה", ברק אומר לי, „זה רק מוכיח שזה לא נכון, התדמית של ה'מאפיה'". את הכעסים ברק מוציא על רצפת גומי: לפני שנתיים הוא נסע ליפן, שם קיבל דרגת „דאן 1" בניךג'יטסו, סוג של קרב התקפה יפני: „שם אני מוציא את האלימות שלי. יש בזה הכל – ספורט, אמנות, פילוסופיה, זה מה שמחזיק אותי רגוע". תקופה מסויימת ברק עבד גם בהדרכה, אחר־כך הפסיק. „אני עוד אחזור להדרכה, פשוט עניין של בטחון עצמי, זה שוב העניין של המילים, עדיין קשה לי, אני זקוק לזמן". אחר־כך הוא חושב רגע ואומר, „יש לי זמן. אני לא ממהר, אני עושה הכל בקצב שלי".

ברגע מסויים אנחנו יושבים באחת הפינות של הסלון הגדול. „אתה רואה שם את הבאר הלבן?" הוא שואל, „על הבאר הזה אבא ובצלאל דיברו פעם באיזה מקום, מישהו עבר, שמע 'לבן' וחשב שהם מדברים על הירואין, מהשטות הזאת התחיל כל העסק של רשימת ה־11". בית המשפט המחוזי, אגב, דחה את טענתו של אהרוני כאילו ה„לבן" של הבאר.

ברק ואביו, רחמים, בפגישה בכלא: „אני חושב עליו הרבה, כל הזמן."

„נכון, הוא עשה טעות, הוא היה צריך לצלצל מייד (אחרי הרצח) למשטרה, הוא לא היה צריך לברוח, אבל הוא קיבל כבר את העונש על זה. ברצינות, כל הזמן המשטרה אומרת שאבא שלי כנארם חכם, כל אחד אומר שאבא שלי כנארם חכם. כנארם חכם שמתכנן רצח עושה את זה במשרד שלו? ממשיך לשבת בחדר של שני מטר כשהוא יודע שהולכים לעוף שם כדורים? איזה הגיון זה? איזה צדק זה? סתם, סתם דפקו את המשפחה שלי. למה, כי קוראים לנו אהרוני?"

„יש לברק את הרגישות והעדינות של רחמים" בת שבע אומרת. אם היא יודעת שהמילים האלה יכולותלהעלות חיוך ציני על שפתיים רבות, זה לא מפריע לה, „אני יודעת מה חושבים מבחוץ, אבל רחמים הוא איש רגיש מאוד, אפילו עדין. יש לי תמונה שלו מגיל 16, זה בדיוק ברק, הדמיון מדהים". ידידה שהכירה את ברק עוד מימי התיכון אומרת שהתכונה הכי בולטת שלו היא הביישנות. „זה לא יאומן כמה בקלות הוא נפגע". במבט ראשון קשה לראות את זה. ברק, בחור יפה, שנע בקלילות של מי שמכיר היטב את גופו, נראה כמו סמל של בטחון עצמי. רק כשמתחילים לדבר איתו הוא משתנה. נסגר, לפעמים נפתח לרגעים, מאוד בהססנות, מייד מתקפל בחזרה. יצא לי לראות אותו, לפני כמה חודשים, באירוע חברתי גדול. הוא הגיע לבוש ז'קט, מאוד אלגנטי. כמה מהבחורות שהיו שם איבדו כיוון. ברק התיישב בצד, לקח כוסית. אחר כך הוא הסתובב, כמעט בלתי מורגש, החליף כמה מלים עם מכרים והלך הביתה. לא ראיתי אותו רוקד, גם לא מספר בדיחות.

בבית הוא משתחרר, אבל אפילו שם קל לו יותר כמאזין. כשסבתא, אמא של רחמים, מספרת על ימי ה'הגנה' הוא מקשיב לה בסבלנות של מי ששומע את זה בפעם הראשונה. משפחת אהרוני הגיע לישראל מתימן דרך אריתריאה שבחבש, הם הגיעו לשכונת התקווה, על גבול שכונת הקווקזים. עד '48 הם חיו

(המשך בעמוד 32)

מחבורת הכרם אל הרצח הכפול

את פרשת „הרצח הכפול" צריך היה אולי להתחיל בתקופה שבה לרחמים אהרוני היה דוכן בשר בשוק, שם הכיר את האנשים, שאותם הגדירה מאוחר יותר העתונות כ„חבורת הכרם" ודו"ח שמרון קבע שהם פלג בפשע המאורגן בארץ.

- אפריל 1980: עמוס אוריון משתחרר מהכלא אחרי שריצה עשר שנות מאסר על רצח שומר בעת נסיון לשוד מכונית „ברינקס". יחד עם עזר כהן, עמו התיידד בכלא, הוא מנסה לסחוט 300,000 דולר מאהרוני ואושרי בטענה שהם היו אחראים לשוד והם צריכים לפצותו על השנים בכלא.
- 23 ביולי 1980: אהרוני, אושרי, אוריון וכהן, נפגשים במפעל „בר בקר" לשיחה. במהלך השיחה נרצחים אוריון וכהן ביריות תת־מקלע 'עוזי'. (אהרוני ואושרי טענו שרמי ערוסי גם נכח במקום והוא זה שירה. בית המשפט המחוזי קבע שאושרי ירה)
- 23 ביולי, לילה: גופותיהם של אוריון וכהן נטמנות בחוף אשדוד על־ידי רמי ערוסי ואבנר מעודד, בן־דודו של אושרי.
- 25 ביולי, 1980: המשטרה מוצאת את הגופות והנשק, אהרוני ואושרי נמלטים לחו"ל.
- 1981: המשטרה עוקבת אחרי בת שבע אהרוני הנוסעת לבקר את בעלה, ומגלה את עקבותיו ברומא.
- מארס 1982: רחמים אהרוני מוסגר לישראל.
- 20 למארס 1983: בית המשפט המחוזי בתל־אביב מזכה את אהרוני מאשמת רצח ומרשיע אותו בקשירת קשר לביצוע רצח, השמדת ראית וסיוע לאחר מעשה. הוא נדון ל־12 שנות מאסר.
- אפריל 1983: המדינה ואהרוני מערערים על פסק הדין של בית המשפט המחוזי בפני ביהמ"ש העליון.
- 5 למארס 1986: בית המשפט העליון מקבל את ערעור המדינה, מרשיע את אהרוני ברצח וגוזר עליו מאסר עולם.

מ

איר הר ציון: „הגזמתם. כל השנים הגזמתם ואתם ממשיכים להגזים ולנפח. די כבר. רדו ממני. אני כבר מת 30 שנה. הכל סיפורי סבתא". רותי הר ציון: „אתה יודע ממה נובע הכלז מזה שמאיר, בתור חייל מושתן, עצר פעם את דיין ברגע האחרון לפני שהוא עמד לירות בנשר. הוא אמר לו: אל תירה! ודיין באמת לא ירה וזה השאיר המון רושם על האנשים. בלי שום פרופורציה. כנראה שעד אז אף אחד לא אמר לדיין: לא".

על פיסגת ההר, ליד כוכב הירדן, האגדה מזדקנת. סלע הר ציון, בנו בן עשרים־וארבע של מי שמשה דיין כינה „החייל הגדול ביותר שקם לעם ישראל", מגודל שיער, עגיל באוזן שמאל, מקפץ על הטנדר המשפחתי לעבר הפרות במרעה הטבעי של „אחוזת שושנה". מאיר מביט בו ממרומי האחוזה ואחר־כך מלטף את אחד הכלבים, מסתכל לנקודה נעלמה בריצפה ואומר: „סלע חזר עכשיו מטיול בעולם, כמו כולם אתה יודע, אוסטרליה וכל אלה. מה הוא צריך את פטרה? עכשיו אנחנו מחכים, אשתי ואני, שהוא יתפוס את השלטון כאן בחווה ואז, אולי, ניסע גם אנחנו סוף סוף לחו"ל. נהיה כמו כל התיירים המשועממים האלה, ניסע באוטובוס ממוזג לכל מיני אתרים. כמו התיירים שמגיעים לבקר כאן אצלנו ואני רואה אותם מסכנים כאלה, מתים משיעמום."

מזדקנת האגדה וגם בריאותה הוספת. מאיר הר ציון, בן 51 כיום, אומר, שזה היה ברור שהבריאות תיגמר עם השנים. „לא האמנתי בכלל שאני עומד את החמישים. באמת, זה לא היה בתכנון", הוא אומר ובא להוסיף מיד: „לא, לא, בצחוק. אבל בהחלט קשה."

מאיר הר־ציון, חמישים פלוס

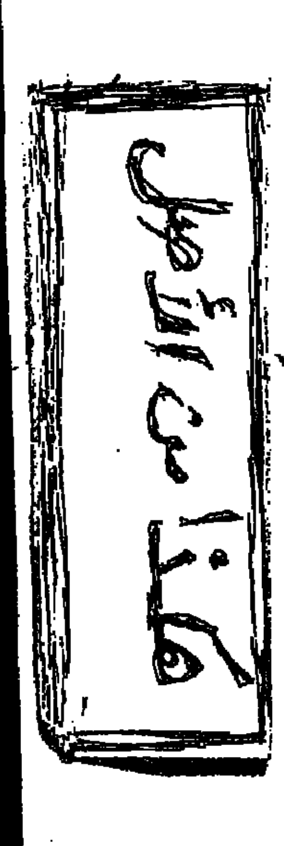
אגדה על ההר

גיבור יחידה 101 והצנחנים, 30 שנה אחרי פשיטות התגמול על פעולות מחבלים שבאו ממצרים וירדן. אלוף הסיירים שטייל ברגל לפטרה ולסוריה, ובמדי צה"ל ביצע ניקמת־דם פרטית בבדווים שרצחו את אחותו כשטיילה מעבר לגבול. היום זה אגדה מזדקנת. בעיני עצמו, יציר תקופה שחיפשה גיבורים ונתנה להם כבוד שלא היו ראויים לו. נכה עם בריאות רופפת אחרי פציעה קשה בקרב. לא מתחרט על שום דבר. ארץ־ישראל עדיין קטנה עליו, אבל הוא לא בדיוק כהנא. את הערבים לא צריך לגרש בכוח. מוטב לכפות עליהם שירות מילואים ומס הכנסה, שיהיה כדאי להם לעזוב בשקט.

מאת עמנואל רוזן

צילומים: דפנה קצור

מאיר הר־ציון [illegible] שושנה, [illegible] [illegible] 30 [illegible] [illegible] הפעולות [illegible]

(המשך מהעמוד הקודם)

לפני 30 שנה בערך, בספטמבר 56', בשיא פעולות התגמול של הצנחנים על פעולות מחבלים מירדן, הוא נפצע בפשיטה לילית על תחנת המשטרה ירדנית בערבה. כשפירפר בין חיים למוות, קרה הנס בידיו של רופא צעיר, כיום פרופסור מוריס אנקלביץ', אשר הצילו מחנק בניתוח בזק, לאור פנס בשדה. מה שנשאר זה שתי ידיים משותקות וקשיי דיבור ניכרים. קולו של הר ציון צרוד וחלול, המילים נעלמות מדי פעם, הריכור חסר בטחון. הגמגום ודלות השפה הם חלק מהפציעה. "אמנם, כמו שאומר אחד מוותיקי ה־101, הר ציון לא היה מעולם הנהדידעות", אבל את סלידתו מהמילים ומדרשיה עם בני־אדם, ביחוד אלה שהוא אינו מכיר, הוא פיתח לאחר הפציעה. הניתוחים הפשטניים שלו יכולים להביך, ביחוד לאור העובדה שהוא מוחזק אצלנו על־תקן של סמל לאומי. עכשיו, הר ציון אוהב לענות על שאלות מסובכות במשפט החוזר על עצמו: "מילים, מילים, הכל מילים..." וכשהמבוכה כחור גוברת הוא אומר בחיוך: "אני נכה 79 אחוז. נשארו לי 21 אחוז. זהו. זה מה שיש ועם זה צריך לחיות."

בגיל 51, מאיר הר ציון אומר שהוא אינו מתחרט על שום רבר. גם לא על העליה להר הגבוה, על ההסתגרות ברלת אמות האחוזה, על ההינתקות המופגנת מהעולם. תרבות העיר מבחילה אותו. הוא, למשל, בקושי רואה סרטים ואת מה שראה שכח. חוץ מסרט יפני, "אישה בחולות", שראה לפני הרבה שנים. "אהבתי את צורת החיים שלה", אומר מאיר.

ב כמה דקות ספורות, בתוך שיחה של שלוש שעות, מצטעף מבטו המנותק ונמחק החיוך הציני מעל הפנים. זה קורה, למשל, כשהוא מדבר על "אישה בחולות", או על שושנה אחותו, שנרצחה על־ידי ערבים, ומאיר נקם את מותה בפעולת־תגמול פרטית בה רצח ארבעה בדווים מעבר לגבול. וזה קורה לו גם בזמן הטקס הקבוע, המזומן במשך השנים לכל אורחיו באחוזה, כאשר הוא עומד על המירפסת, בקצה הצוק של כוכב הירדן, ממפה את הנוף הנשקף ממנה ומוכיח שביום בהיר רואים מהבית שלו את כל מדינת ישראל וגם את מה שהוא מכנה "המדינה הפלשתינאית האמיתית – ירדן". אבל בדרך כלל, המילים יוצאות מפיו סתמיות ועילגות וקשה להבחין באותה נפש רגישה, שזעמה ומרדה כאשר החברה'מנים ב־101 צדו ברוביהם צבי לארוחת הערב. זה קשה גם משום שהאהבה שהוא מעתיר על צביים ונופים ועל עציץ הפרחים שבסלון ("איזה יופי! איזה יופי!"), לא ניתפסת על־רקע נטייתו להסתכל על אנשים מסויימים (ביחוד אם הם ערבים) דרך החור הצר שבכוונת.

ממרומי האחוזה שלו, מאיר הר ציון רואה ארץ־ישראל קטנה ("אתה עושה 'פיק' ונגמרת לך המדינה"), ומנסח דעות פוליטיות, שמוצאות את מקומן בשפיץ הימני של "התחיה", בתוך שטח ההפקר שבינה לבין כהנא. "מה שמדאיג אותי אצל כהנא זה לא מה שמדאיג אותך", אומר הר ציון, "אני מודאג מאזלת־היד של הממשלה וכהנא זו מחאה על אזלת היד. ההבדל ביני לבין כהנא הוא שאני רוצה שיהיה לערבים כדאי לעזוב כאן. אתה מבין? למשל, לתת להם לעשות מילואים או לבקש מהם לשלם מס הכנסה. צריך להעביר אותם מכאן. לא לזרוק אותם. מה אתה חושב, שלא עשינו את זה? בחייך, אנחנו עושים את זה כבר שני דורות, אבל בשקט, אפילו בלי שיוסי שריד ירגיש. הרי פעם הערבים היו כאן 90 אחוז, אז איפה הם היום?"

במשך שלוש שנים היתה אחוזתו של הר ציון למקום מיפגש פוליטי. מדי פעם סטתה שיירת מכוניות מהכביש המוביל לבית שאן, עברה ליד קיבוצו לשעבר של הר ציון, עין חרוד, ועשתה את הדרך למעלה לאחוזה. משם ראו החברים את ארץ־ישראל הקטנה, עשו 'פיק' והקימו את חוג עין ורד, שממנו יצאה 'התחיה'. פה ושם השתתף הר ציון באיזו התנחלות בלתי־חוקית, פה ושם השמיע את קולו, פעם אחת גם פירסם מודעת־ענק בעיתון בה הראה את אנואר סאדאת בעניבה מעוטרת מעין צלבי־קרס וכתב: "שימו לב לצלב הקרס בעניבתו של סאדאת, הנאצי המצרי, בעת "שליחות השלום" שלו בירושלים... עיצרו עכשיו את ההונאה העצמית... אל דומי לנו בשעה זו."

מעבר לכך, הר ציון טוען שהפרות בוואות הגט שלו הן כיום העיקר. מכריו אומרים שאם לא היה נאנס במיגבלות פציעתו הקשה, היה עומד בכיכרות וסוחף אחריו כמה מנרטים. הוא אינו מכחיש: "הייתי מוכן לפעילות פוליטית, אבל כל אחד צריך לעשות מה שהוא יכול לעשות. אני, מה אני יכול לתרום? הקול שלי לא קול והדיבור לא דיבור. אני פשוט לא יכול."

מאיר ורותי הר־ציון במטבח שבאחוזה; מחכים לנ[illegible]ת השלטון בתחות.

התלהבנו קצת יותר מדי

מאיר הר ציון אומר שהוא יציר תקופה שחיפשה גיבורים ונתנה להם כבוד שלא היו ראויים לו. "אף אחד – הוא אומר – לא מדבר על הפאשלות שהיו אז. מה אתם חושבים, שרק היום יש ראש קטן? שרק היום חיילים נופלים סתם בשבי. אני חושב, בכל הרצינות, שבימים ההם הצבא הירדני היה יותר טוב מצה"ל. גם אחרי שנוסדה ה־101 ובא אריק שרון היו טעויות. מה שהבדיל את ה־101 מהיתר היתה הרוח. זה נכון, הרוח שצריך לבצע כל משימת יחדה אותנו, כי הרוח ביחידות האחרות של הצבא היתה קטסטרופה. אומרים שהרמה המבצעית שלנו היתה גבוהה? זה אולי נכון ביחס לסמרטוטים ביחידות האחרות, אבל האמת שהיא לא היתה בכלל משהו מיוחד. אם לא אריק שרון, שהיה הגדול מכולם, כולנו לא היינו שווים כלום. עשינו פאשלות. זה קורה. זה יכול לקרות ששמונה חיילים נופלים בשבי, זה לא נורא, אבל מה שנורא זה הביזיון המדיני שמחזירים בשבילם אלפי מחבלים. זה בלתי נסבל. שישארו שמונה שנים בשבי, עשר שנים, עד שיגיע הרגע המתאים להוציא אותם באיזה טריק, צ'יק צ'אק. אבל לא ככה. לא ככה."

אגב, הר ציון חושב שמלחמת לבנון היתה כשלון. לא כך, לדעתו, צריך להילחם כיום בטרור, גם לא כפי שנלחמו – או בצדק – הוא וחבריו. "אסור למנוע בתפים מפשע – צריך רק לגרום לחפים מפשע לרצות ללכת לירדן או לסעודיה או לאיפה שירצו", הוא אומר. מעבר לכך, יש לו ביקורת על פעולות מסויימות של ה־101 והצנחנים, שבהן "התלהבנו קצת יותר מדי ועשינו קצת יותר ממה שהיינו צריכים לעשות". הוא מתכוון, בין היתר, לפעולה במחנות הפליטים אל־ברייג'. "היתה שם שחיטה גדולה", הוא אומר, "זאת היתה האווירה. עד אז צה"ל היה סמרטוט, נכשל בכל הפעולות שלו ופתאום הצלחה גדולה. פתאום הכל כל־כך קל. אז הרגנו עשרים אנשים, די בתענוג. אחר־כך תיקנו את עצמנו. זה לא חזר על עצמו".

אני שואל אם התלהבות המוגזמת היתה, בין היתר, התלהבות ברוח המפקד, אריק שרון. "אריק – אומר הר ציון – היה הכל. הוא היה היחידה, הוא היתווה את הדרך, בלעדיו לא היה צה"ל." יחסו של הר ציון לשרון אינו ברור. הוא מייחס לו את הצלת צה"ל מידיו החרסניות של בן גוריון ש"בנה את הצבא על טהרת הגזע של מפא"י והכניס מפקדים קאקערים שלא היו שווים גרוש", הוא טוען – איך לא – שהתקשורת מתאכזרת אל שרון על לא עוול בכפו, הוא אומר ששרון נכשל בלבנון ובפוליטיקה אבל "זה לא אומר שלא צריך לתת לו עוד צ'אנסים", אבל הוא גם משיב ביובש, כאשר אני שואל על יחסיהם האישיים: "פה ושם אנחנו מדברים. פעם בכמה שנים הוא בא לבקר. אני פה, הוא שם, זהו זה."

מאיר הר־ציון ואריק שרון בהתייעצות לפני יציאה לפעולת תגמול בשנות ה־50': "פה ושם אנחנו מדברים. אני פה והוא שם".

אפשר רק לנסות לתאר את הר ציון, לוחם מפואר, הכי מפואר שיש לנו, עומד על דוכן הנואמים בכנסת וכותש את "יפי הנפש" לחתיכות. כתחליף, יוסי שריד זוכה לניתוח אכזרי במטבח של הר ציון, בהשתתפות פעילה של האישה רותי והבן סלע, ואריק שרון נותר בינתיים לבדו עם דוד מגן ואורי דן. כאשר נחשפה עובדת קיומה של המחתרת היהודית, הזכירו את שמו של הר ציון כמי שסייע – בעידוד ואולי אפילו במעשים – לפעולותיה. בראיון טלפוני ל"על המשמר" אמר אז הר ציון: "זה מצחיק. שטויות במיץ עגבניות." היום, לאחר שנודעו שמות הפעילים, הוא אומר: "אני מבין אותם. זו היתה שעת־חרום. אני אפילו חשבתי לרגע שאלה היו מעשים מכוונים של הממשלה, כי זה נראה לי תואם את האינטרסים שלנו." על השאלה האם היה מצטרף למחתרת, לו התגורר ביהודה ושומרון, הוא משיב בזוגה: "זו שאלה שאלתית, שאלה מכשילה."

בעצם, יכול להיות שהר ציון הוא אבי אבות המחתרת, שקמה בשטחים כדי לנקום, להרתיע וללמד לקח. אם מקשיבים טוב, אפשר לשמוע בטיעוניו משהו ממה שאומרים היום העצורים והחנונים של מחתרת יו"ש. לפני שלושים שנה יצאו שושנה, אחותו של מאיר, וחברה עודד, מקיבוץ רגביה לטיול של טרוס־גיוס במדבר יהודה ונרצחו בידי בדווים. מאיר, אחרי ארבע שנות פעילות ב־101 ובצנחנים, החליט לא לעבור על כך בשתיקה. שושנה היתה שותפתו הנאמנה לטיולים המסוכנים והיחודיים שעשה לפני גיוסו, כמו למשל בדצמבר 1951 ("אני יוצא עם אחותי לבלות יומיים נעימים בגליל היפה"), יומיים שהסתיימו כ־20 ימי מאסר בכלא הסורי בדמשק.

חודשיים אחרי הרצח, נמצאו גופותיהם של שושנה ועודד. מאיר סימן על המפה את שם השבט הבדווי ששכן בקירבת מקום. הוא צירף אליו שלושה חברים מהיחידה, כולם חברי קיבוץ עין חרוד, ויצא לשטח. אי־אפשר היה, כמובן, לזהות את הרוצחים אבל מאיר רצה לנקום. "יצאנו בלילה ובקירבת מקום הרצח עצרנו חמישה בדווים והסברנו להם על מה מדובר ולמה אנחנו עושים את זה. הרגנו ארבעה ושלחנו את החמישי, הזקן שבחבורה, להסביר לאנשי השבט שלו למה עשינו מה שעשינו."

שלושים שנה אחרי, מאיר אינו מתחרט. הוא אומר שזה היה "דחף פנימי, אולי אמוק". נימוקיו היותר ראציונליים לא השתנו עם השנים. "כשזה קרה, היינו כבר אחרי שלוש שנים של פעולות תגמול. פעולות שבהן יצאנו להרוג כנקמה על רציחות ושרידות. אלה היו תגובות וזו היתה תגובה. אחרי שהתברר לי שהצבא לא יגיב על רצח אחותי, החלטתי שאני עושה את זה לבד. מה ההבדל?"

אני שואל אם הנקמה עזרה לו, שיחררה לחצים, הורידה כמה אבנים כבדות מהלב. מאיר, עיניו נרטבות, מסתכל שמאלה לעבר אשתו ושותק. רותי מביטה בו זועפת והולכת למטבח. מאיר אומר: "אהבתי את שושנה. זה כאב לי מאוד כשהיא הלכה. זה לא עזר לי הנקמה, לא עזר לי שום דבר. זה לא היה משהו קר ומחושב, למרות שתיכננו הכל בפרוטרוט. אולי זה היה בכח האינרציה, כי היא היתה מאוד חשובה לי והיא הלכה לאיבוד על לא עוול בכפה".

"כשזה קרה, היינו כבר אחרי שלוש שנים של פעולות תגמול. אלה היו תגובות וזו היתה תגובה. אחרי שהתברר לי שהצבא לא יגיב על רצח אחותי, החלטתי שאני עושה את זה לבד. מה ההבדל?"

אגב, מנחם ליבני ושות' יכולים רק להתקנא בדרך בה הגיב אז הישוב על היוזמה של הר ציון. ההסטוריון הצבאי, ד"ר אורי מילשטיין, כתב ב"מעריב" (8/10/82): "הר ציון וחבריו באו לאריק שרון, אשר שהה עם גדוד בנגב, וביקשו סיוע. שרון התלבט ופנה לרמטכ"ל. דיין לא השיב לו ישירות אך ביקש ששרון ידאג כי הר ציון וחבריו לא יפלו בידי הירדנים. שרון הבין זאת כאישור לסייע ופעל בהתאם... הירדנים התלוננו בוועדת שביתת הנשק, הארבעה נעצרו ונחקרו. בן גוריון רתח מזעם וביקש הבהרות ממשה דיין שהשיב 'לא יודע'. בן גוריון זימן לשיחה את אריק שרון. אריק שאל את דיין מה לומר. הרמטכ"ל השיב: 'תאמר מה שאתה רוצה.' בן גוריון ערך לשרון חקירה שתי וערב, אריק ראה שהוא מסתבך וסיפר את האמת. אז זימן בן גוריון את דיין, נזף בו קשות ואף איים לפטרו. דיין קיפל את זנבו ושתק".

"היתה שם שחיטה גדולה. עד אז צה"ל היה סמרטוט, נכשל בכל הפעולות שלו ופתאום הצלחה גדולה. פתאום הכל כל־כך קל. אז הרגנו עשרים אנשים, די בתענוג."

הר ציון יצא מזה נקי. בתחילה שקל לקחת את שמואל תמיר כעורך־דין, אחר־כך התברר שאין בכך צורך. "הוציאו מזה את האוויר לאט לאט, היו אז זמנים אחרים בארץ", אומר אחד ממפקדי הצנחנים דאז. הר ציון, בשיא תהילתו, נשאר בצבא וכמפקד סיירת הצנחנים אף הוטל עליו להקים יחידה חדשה. יחידה מובחרת. זמן קצר אחר־כך הוא נפצע אנושות, אך חיילי אותה יחידה רואים בו עד היום את מייסדם ומקימם הראשון ודואגים להזמין אותו באופן קבוע לערבי המורשת ולחינגות.

הפציעה המפורסמת כל־כך השאירה את מאיר הר ציון בתודעה כלוחם מספר אחד של צה"ל. גם גמגומיו הפוליטיים לא הוציאו אותו ממסגרת הקונסנזוס. אפילו יוסי מלמן, ב"מוניטין", כותב שהר ציון הוא חלק בלתי נפרד ממגש הכסף, אולי אפילו הוא הנער שבשירו של אלתרמן. עכשיו בא הר ציון ומנסה לומר שהגזימו גם בזה, שעשו ממנו מיתוס כי הצבא היה זקוק למיתוס ומישהו חייב היה למלא את התפקיד. הר ציון אומר: "אני בלוף", ומחכה שמישהו יבוא סוף־סוף עם הסיכה וידקור. אלא שהוא אינו מוכן לספק את הסיכה. עיון בארכיון מגלה ראיונות רבים לעתונות שנואת־נפשו, וכמטבח מוצג עדיין לראווה הקראבין שהר ציון דואג להראות לנו את ההקדשה המוטבעת על הקת שלו: "לסרן מאיר הר ציון, בהערצה, אלוף חיים לסקוב."

אריה טפר, גיבור ישראל, שהציל את שיירת נבי דניאל, היה המדריך של מאיר הר ציון בקורס מפקדי פלוגות (הר ציון, אגב, קיבל – לפי הוראת דיין – את דרגת הקצונה שלו בלי לעבור קורס קצינים). לא מזמן אמר טפר שהר ציון, מעבר להיותו סייר מעולה, היה גם החניך המבריק ביותר בתולדות הקורס. רב תמרי אמר שמבחינת אינטילגנציה צבאית, מה שהר ציון השתין לא היה למפקדים האחרים במוח. אחד ממפקדי ה־101 חושב קצת אחרת: "כסייר לא היה שני לו, אבל בעניין כושר הלחימה שלו באמת ניפחו את העניין. היו לוחמים לא פחות טובים ומוכשרים, כמו, למשל, אלי גוזני או יורם נהרי. רק שגוזני היה נמוך, רזה, ג'ינג'י עם פני ינשוף, נהרי היה מגמגם ויבש ואילו הר ציון היה גבוה, יפה, היה בו משהו

(המשך בעמוד 32)

פילגש, יומן אישי

בפאריס חוטפים עכשיו ספר לא כל כך חינוכי - זכרונותיה של מרי לביי, שהיתה פילגשו של השאה האיראני, כשהיתה בת 17. הוא היה כבר בן 57 עם ממלכה על סף התפוררות. זה לא הפריע לו להטים אותה לארמון, שם חיה במשך כשנה כמו שחרזדה. את הרומן הנוצץ הזה סיימה מרי בגלל זמר אמריקני צעיר, לו היא גם מעניקה את כל מתנותיו היקרות של המאהב הבוגר יותר.

מאת תמר גולן ושרות "גאמא" (פאריס)

סינדרלה על שטיח פרסי

יא היתה נערה בת 17. הוא היה גבר בן 57. היום, כשחלפו עשר שנים מאז הרפ־תקאת־האהבים שלהם, היא מפרסמת ספר זכרונות אישי ביותר. שמה מארי לביי. הספר נקרא: "17 שנים נושאות 57".

מארי, היום שחקנית מתחילה, היתה אז נערת "טפש־עשרה" מהסוג הצומח בערים הגדולות של העולם המערבי: תלמידה גרועה, השונאת את בית הספר ומעדיפה עליו מפגשים עם חברים בקרנות רחוב או חניונים סגורים. בת לאמא אלמנה וזעיר־בורגנית, המבקשת לחנך את בתה "כמו שצריך", ואשר הצביעות החברתית שלה רק מעוררת את בתה להיות יותר גרועה – להסתלק לרחוב בתירוץ שהיא הולכת ללמוד עם חברה, לשקר במצח נחושה, לעשן חשיש, "להתפרפר". לא, מארי אפילו אינה מנסה להציג את עצמה כקורבן של האם או החברה. היא גם אינה מורדת בהם. חלומה הוא להיות עשירה, זוהרת, וטובלת בכל תענוגות החיים הטובים.

מארי מצאה את הדרך להשיג כל זאת. היא הפכה, וראי כבר ניחשתם, לאהובתו־פילגשו־נערת התפנוקים של אותו גבר בן 57. בלי בעיות מצפון, בלי נסיון ליפות את הדברים. להיפך, ה"אוטוביוגראפיה" שלה היא אולי החטיף הבלתי חינוכי ביותר שניתן למצוא היום על מדפי חנויות הספרים בצרפת. שכן אותו גבר לא היה סתם עשיר ומפורסם. הוא היה ריזה פאהלאווי, השאה של איראן בכבודו ובעצמו. "כשהייתי ילדה קטנה", היא כותבת, "התרגלתי לשמוע את אמא מדברת על האנשים הגדולים בהיסטוריה, מדה־גול ועד לואי ה־14. לכן, כאשר התאהב בי השאה אגב רצף של נסיבות מקריות, זה נראה כהתפתחות כמעט טבעית עבורי".

מארי מתארת את עצמה כפרח צעיר וטרי הנראה תמים מכפי שהוא למעשה. ללא כל בושה היא מספרת לנו איך נקטפה מחבורת הפוחחים אתם היתה משתעשעת בחניון "אולימפיה" בפאריס, והתגלגלה לטהראן, באמצעותה של ה"נסיכה". ספק אם בעורקיה של אותה גברת היתה אפילו טיפה אחת של דם כחול. לא ברור אם היתה ממוצא איראני או מצרי. מכל מקום, האצילות שלה היתה במקצוע אחר. נראה שהיתה "ציידת כשרונות" אשר חיפשה נערות צעירות לסיפוק צרכיו של השאה.

ייתי נערה בג'ינס ובנעלי התעמלות, והוא לבש חליפה אפורה כאשר נפגשנו לראשונה. אחד האנשים העשירים ביותר ובעלי הכוח הרב ביותר בעולם, דיבר אתי בקול רך, קול כמעט נשי". כך היא כותבת בלשון קלה, קולחת וטפטפנית – אשר קשה להאמין כי היא שלה; שהרי היא עצמה מודה כי נכשלה בבחינות בלשון הצרפתית בבית הספר. והיא מוסיפה: "למען הגבר הזה הסכמתי להיות כלואה בתוך ארמון נהדר, עם בנקאי שוויצרי בעל פרצוף של נוכל בתור שומר ראש, אשר היה קורא את חוברות 'פלייבוי' ומעמיד פנים כאילו הוא מעיין בשערי המניות של הבורסה". הארמון הנהדר שהועמד לרשותה היה חווילה מפוארת, מוקפת גנים ובלתי חדירה לעיניים זרות, במרחק בטוח מטהראן. משהו בקרבת הים הכספי. מה פלא שכאשר יצאה משם להינפש ברחובות הבירה, במכונית שחורה וארוכה עם פמלייה קטנה של מלווים, היה קשה לה – לשתיזארה מן הסוג השלישי – לשאת את הריחות, החום, והצפיפות.

"אהובי היה נוהג לראות אותי כל יום אחר־הצהריים, סביב שעת־הקפה. האולם בו נפגשנו היה בצבע כחול, ואת האווירה העניקה המוסיקה של מוצארט שהתנגנה ברקע", היא מספרת. הקורא המערבי מתקשה להבין מה עושים הצלילים של וינה ליד השוק הפרסי, ואם אכן היה השאה "גרופי" של מוצארט. גם לא ברור אםהפרט הפיקנטי הזה אמיתי ולא פרי דימיונו של סופר־צללים, שכנראה כתב עבורה את הספר. מארי לא עושה רושם שהיא יודעת להבחין בין מוצארט ובאך. לא נראה גם שעיניה בוחנות והיא מסוגלת לדקדק בפרטי פרטים על אישיות והווייתו של מאהבה, אם בכלל היתה מעוניינת לרדת לפרטים. על כן, למי שקיווה למצוא כאן "קווים לדמותו" נכונה אכזבה. חיצוניותו של השאה תמיד לבושה בחליפה בת שלושה חלקים, בצבע אפור או כחול. רק פעם אחת בא אליה במדי צבא מבהיקים. עיניו בוחנות ומלטפות, ואת קולו הנשי המלטף כבר הזכרנו. על כל פנים, בעיני מארי לפי הצטייר השאה בתור גבר אבהי, אבל במיטה – אם ניתן לקרוא מבין השורות – הוא לא היה הגבר שבגברים. אם בכלל הגיעו למיטה...

"באולם הכחול היינו משתעשעים במשחקי ילדים", היא כותבת, "עד אשר אנשים בחצר השאה לא יכלו להבין מה מתרחש. האם באמת אני פילגשו? התשובה היא חיובית, אבל בכמות מעטה". האמת, לדבריה, שמאהבה אשר יכול היה להיות סבא שלה, היה זקוק לגידויים חדשים כל יום, וגם מוכן לשלם עבורם. מארי היתה יקרה לו דווקא בגלל היותה כה קלת־דעת, כה שטחית, כה טפשית. בחברתה היה מסיח את דעתו מבעיות בוערות יותר. כאלה לא היו חסרות לו. הרומן שלהם התרחש בדימדומי מלכותו, כשמהפיכת חומייני מעבר לדלת. והוא גמל לה על

קותהדרות שהסבה לו כשהציף אותה במתנות – החל בחתול שהוטס במיוחד למענה מצרפת, דרך ענק ספירים ועד שעון משובץ ביהלומים.

התסיסה והפוליטיקה ברחוב האיראני שהיו קוכים או לנקודת הרתיחה? כל אלה אינם מעניינים את מארי. לא אז, ולא היום כשהחליטה לפרסם את זכרונותיה. רק לקראת סופו של הספר, התוסף גם את תחילת הקץ של שלטון השאה, היא מגלה התעניינות מסויימת במתרחש מחוץ לכלוב הזהב. בדרכה שלה, כמובן.

שאה – לו הדביקה את כינוי החיבה "פריפלר" (משהו כמו פרפר שלי) – עמד לצאת לביקור בארה"ב. בדרך, כך היא מספרת, אולי יעשה חניית ביניים סודית בפאריס. כך אולי המקום לציין כי מארי לא היתה רתוקה יום ולילה לחווילה שבקירבת הארמון בטהראן, היא היתה קופצת מפעם לפעם ל"חופשות מולדת" קצרות בפאריס, בין השאר לבקר את אמה. האם, בעלת גינוני המוסר הבורגניים למראית עין, לא התעלפה כששמעה במיטתו של מי שוכבת הבת באיראן. זה יותר טוב מאשר לו התחברה עם איש כת של תימהוניים והלומי סמים. האם אפילו חשבה להפיק מהרומן איזו טובת הנאה חומרית. אולי יעזור הרומאן עם השאה לרכוש לה דירה משלה...

וכך היתה בפאריס גם כשמאהבה היה בדרכו לארה"ב. את חניית הביניים הסודית המתוכננת, עמד לכלות בהתבא במעונה של "הנסיכה" שגייסה את מארי להיות פילגשו. הבית נמצא כאחת השדרות המפוארות של העיר. השאה הודיע לה להמתין לקריאה טלפונית ממנו כדי לבוא אל בית ה"נסיכה". "הרעיון שניפגש על אדמת מולדתי, בעירי שלי, מרגש אותי נורא. אפילו אם זה באותו אולם חשוך, בעל וילונות מוסטים, לאור אותן נברשות קריסטל ועל כוסיות אותה שמפניה – עצם הרעיון כי נבלה שעתיים ביחד, בסוד, ושאחר־כך אוכל לקפוץ לתוך מונית כדי לשתות תה אצל אמא, נראה לי כרומנטי עד שגעון". אבל "פריפלר" לא נסע לארה"ב. "נודע לו כי אנשים המתמחים במהומות, ממומנים על ידי לוב, כבר הגיעו למקום כדי להפריע לביקורו. אולם מה הטעם להתעצבן כאשר אללה הוא לצידו"...

היא חוזרה לכלוב הזהב בטהראן, ואפילו החלה להציץ בעיתון היומי של טהראן לאחר שהות של שנה בארמונותיו של השאה. לאיזה צורך? בעיקר כדי לעקוב אחר לוח פגישותיו, ולנסות לנחש אם יש לו עוד איזו מאהבת־פילגש. מארי אולי ניחשה שהיא לא הפרח היחיד באגרטל שלו. בבית מלון בניו־יורק היא אפילו בוגדת בשאה עם איזה זמר צעיר בשם רייויד וומן. בשלב מסויים היא גם עוטפת במגבת את התכשיטים היקרים שקיבלה מהשאה, ושולחת אותם כמתנה לזמר לפי הכתובת של אולפן ההקלטות שלו.

ורשיה של הבגידה הזאת לא ברורים. היא הגיעה לניו־יורק יחד עם ה"נסיכה". השאה שלח אותן לשם כשהרגיש שהקרקע בוערת תחת רגליו. גם מארי הרגישה כנראה את הקץ הכפול שלו ושל הרומאן. כשביקשה ממנה ה"נסיכה" לחזור איתה לטהראן דרך פאריס, והשתיים כבר היו בשדה־התעופה, העמידה מארי פנים כאילו שכחה את דרכונה בבית־המלון. היא ביקשה מה"נסיכה" להמשיך בדרכה בהבטחה כי תבוא אחריה במטוס הבא. במקום זה נחתה במיטתו של דיוויד וומן. אחרי שהעניקה לו את יהלומי השאה בתור שי הוקרה ופרידה, המריאה לטהראן כדי להיפרד גם מהשאה.

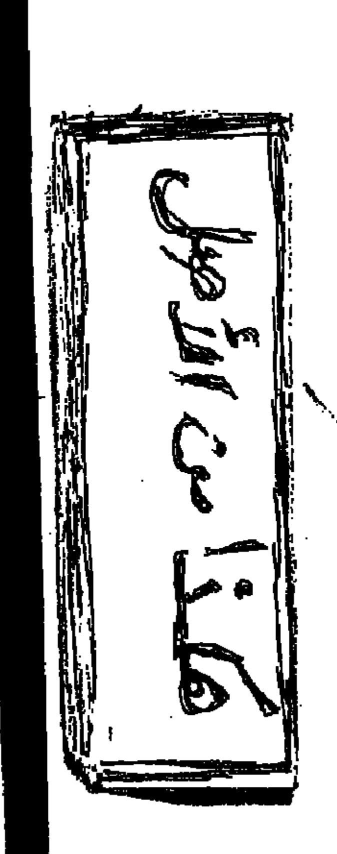
היא מספרת איך התפלאו לראות אותה באה בלי מזוודות. לפגישתם האחרונה, כך היא מתארת, הוא הגיע בפנים אומללות. האיש מאבד ממלכה וגם פילגש צעירה. אבל מארי איננה גומרת איתו במלים מפורשות. זה קשה כאשר היא רואה שהוא נופל בלאו הכי. "אפילו שהייתי בתוך חלום", היא מסכמת, "חלמתי בעצם על משהו אחר, על חיים ממשיים, והמציאות היא שרחפה אותי כל יום לברוח. מפני שבגיל 17 כבר התחלתי להרגיש כמו בת 57. חשבתי שלא ישאר בחיי מספיק כדי להתאושש מילדותי האבודה בצילה של חליפה אפורה"...

אגב, שמו של הזמר שלה מניו־יורק מעורר מחשבה שאולי הוא יהודי. ואולי גם מארי לביי? קשה לדעת. מפני שישראל לא נעדרת מהסיפור שלה. היא ממליצה, למשל, לטוס לטהראן רק במטוסים של נתיבי האוויר האיראניים ולא ב"איר פראנס", כי על סיפוני המוביל הלאומי של השאה יש שומרי ראש, ממש כמו במטוסי "אל־על". ועוד אנו למדים כי לפני נסיעתה הראשונה לטהראן, בטרם העזה לגלות לאמה את דבר הרומאן המלכותי שלה, היא סיפרה שפניה מועדות לקיבוץ בישראל, כי יש לה פרשת אהבים עם איזה רבי יהודי...

גם את סיפרה היא מקדישה לאחר בשם טיירי לוי, והלב מחסיר פעימה: שמא "מארי הקדושה" שלנו אינה אלא בת ישראל כשרה? אוי לאותה בושה... ■

מרי לביי, מי שהיתה אהובת השאה של איראן. למטה מימין: השאה ורעייתו, פארה, לפני הנפילה הגדולה. למטה משמאל: ארמון השאה בטהראן, שנפתח לאחרונה למבקרים.

פתאום חושך

ישראל ברמה, התקווה האבודה של הספרות הישראלית. לפני יותר משנה נפטר בגיל 28. הצעיר, שחלה בילדותו במחלת ניוון שרירים ורותק לכסא גלגלים, נתגלה כסופר ומבקר בעל כשרון נדיר. רק מעטים הספיקו להכירו. ספרו הראשון יראה אור השנה. בכבוד המגיע אולי יזכה לאחר מותו.

מאת תלמה אדמון

איור של ישראל ז"ל מ־1974, לשיר של דוד רוקח.

אילו חי ישראל ברמה, היה יודע לקלוט את הפרטים ולפרשם לפני הקורא כסדר הנכון. בית הקברות של פתח־תקוה, בו נטמן, הוא שדה פתוח. אין לו גבול. קברי השיש צומחים מן האדמה יחד עם הצהוב והירוק של החמציצים והסביונים. הקברות משתרעים לעבר הפרדסים והכרמים, כהמשך מובן מאליו של מרחבים שטופי שמש חורף.

יש הרואים בישראל ברמה את תקוותה האבודה של הספרות העברית. אולם הסופר והמבקר לא נודע נודע בחוגים רחבים, והסיבות לכך טעונות ברור במקום אחר. הוא נפטר ממחלת ניוון השרירים לפני יותר משנה, ב־21.12.84, יום ששי, שש בבוקר. בצהרי אותו יום ניקבר כתופה, לפני בוא השבת. הוא היה בן 28 ובעיצומה של תנופת תחילת דרכו הספרותית. הוריו נתנו למצבה שעל קיברו ענף שיש גדוע, סגידתו תלוי על בלימה ועליו רענגים בלובן אבן ניצוץ.

„אני רואה שעוד מישהו בא לבקר כאן" אומר נחמן ברמה. „לפי האבנים שעל הקבר". איש גבוה ובריא למראה, ברמה האב. מכנס אחד שלו מקופל על רגל קטועה ושתי ידיו נשענות על קביים. בתיק הרפואי שלו רשומים שני התקפי לב. בכל יום ששי הוא מביא פרחים רעננים לאגרטל השיש שעל הקבר. שם עומד ומביט בעיניים בהירות, ריקות. „הכל בפנים. שום דבר לא יוצא החוצה."

לישראל ברמה לא היו חברים. מי שהיה ידידו היחיד מאז י"ב ספרותית, דוד פישר, שוהה בארה"ב. להלוויה שלו באו אנשים שהעריכו אותו כסופר, כמבקר, בעיקר כאלה שהוא העריך את יצירותיהם. מלבד קומץ בני משפחה, עמד ליד הקבר גבריאל מוקד, שהיה הראשון שהבין את סוד הכשרון הספון בדירה אחת בפתח־תקוה. כשסיימו לערום את העפר, הגיע יצחק אורפז, סופר. שעה אחר־כך בא אמנון נבות, שחצה ברגל את נוף השרון הפורה והמתפורר, כמתואר בסיפורי ברמה.

„פעם שאל אותי מה דעתי על הסיפורת שלו," נזכר נבות, סופר („עונת המלכים") ומבקר. „אמרתי לו, שלדעתי הוא הסופר הגדול ביותר שקם לסיפורת העברית ב־20 השנים האחרונות. אמרתי לו שאני לעולם לא אגיע לדרגתו. הוא אמר: 'אהה'".

טובה ונחמן ברמה חיים בדירה גדולה, מוקפים ברהיטים ושטיחים וספרים שקפאו. מסודר כאן ונקי ללא אותות זמן. בין המזנון הכהה (נמוך, מותאם להישג ידו של נכה בכסא גלגלים) לספה האלגנטית עצורה איזו נשימה. יש בכי שעדיין לא בא.

היא, טובה, האם, מקפידה בהופעתה. אין סרק באיפור הקורקטי של הזוג. „בא אלינו נסיך – והלך", היא האמירה הפואטית הרפה ביותר שטובה מרשה לעצמה. הזוג ברמה מרבה להשתמש במלים אחרות: „אנחנו לא יודעים מה הוא כתב, אנחנו לא מבינים את הטקסטים שלו". ישראל ברמה גדל במשפחה ממוצעת של יוצאי פולניה. היא מזכירה טכנית בבית חרושת לצמיגים, הוא לטש יהלומים. שיחות על ספרות לא נלחשו ליד העריסה. שם הכוח של הזוג ברמה הוא – מסירות, והסופר, שבגר בביתם ומת, לא החזיר להם נחת. איש קשה היה ברמה הצעיר.

הם נפגשו בארץ, בתום מסלול נדודים, שיהודים רבים התחילו בפולניה. הזכרונות שלהם מכילים ערבות סיביריות אינסופיות וקור שאנוש אינו אמור לעמוד בו. המשפחה הזאת מצומצמת עכשיו, כמעט ללא שורשים, והענף היחיד גווע. בדירה הרוממת סובבת חרישית סבתא של ישראל ברמה, אמא של טובה. היא מהבילה ריחות טובים במטבח, מדברת רק יידיש. כשישראל עדיין הלך ברגליו, ילד בן תשע, עשר, היתה הולכת לקראתו לעבר שער בית־ספר „עין

(המשך בעמוד הבא)

פתאום חושך

(המשך מהעמוד 17)

נים", לעזור לו עם הילקוט. באותה עת כבר היה מרבה ליפול, השליטה ברגליים, הראשונות להפגע במחלת ניוון השרירים, הלכה ואבדה לו.

„הוא נולד כמו כל ילד", מספרת טובה. 20.11.1956. כשהיה בן חמש הבחינה שהוא חושש מירידה במדרגות. התייעצות עם רופאים הביאה אותם ל„הדסה", ירושלים. בגיל תשע אובחנה המחלה. בגיל 11 הפסיק ישראל ללכת וישב בכסא גלגלים. מכאן ואילך לא קם. למחלת ניוון השרירים אין מרפא. הגוף גדל, השרירים מתנוונים. ישראל שמר על צלילות ראשו עד הרגע האחרון, אך בשנה האחרונה לחייו חלה התדרדרות פתאומית במצבו הגופני. „הוא חשב שאין טעם להתרוצץ אצל רופאים, או לקחת ואליום שסתם יטמטם אותו," אומרת טובה. „הוא ידע מה מחכה לו, למרות שאף פעם לא דיברנו על זה. הוא היה סגור מאוד, גם מפנינו."

תהליך ההסתגרות החברתית החל עם הישיבה בכסא הגלגלים. ברמה היה למיזנטרופ תאב קריאה, שנהג בחוסר נימוס במשפחה, בעובדת הסוציאלית. דודו, אשר גרשון, היה בא לבקרו ויושב עם ההורים בסלון. ברמה לא היה יוצא מחדרו וגרשון היה עוזב עם אשתו בלי לראות את האחיין. „הוא התכחש לכל אלה שטיפלו בו והתיחסו לבעיות הפיזיות שלו. הוא לא רצה לדבר על המחלה. הייתי אומר לו: פיזיותרפיה יכולה להקל עליך, והוא היה אומר: אני לא רוצה לדבר על זה. רק על פוליטיקה הסכים לדבר." ברמה היה שמאלן מתון, שעשה את רוב חייו שמאלה לאחר מלחמת לבנון.

בשנים הראשונות למחלה היה ישראל מצטרף לפעמים רחוקות לטיולים משפחתיים ליער בן־שמן,

ישראל ברמה ז"ל: „משהו ממשיך להיות מעוות".

למשל. כל היום היה יושב זעוף מתחת לאורנים. „הוא כעס על כל העולם, כי לא היה לו טוב," אומר גרשון. בשלב מסוים עבר מכסא המופעל ידנית לכסא גלגלים חשמלי. הניידות שלו פחתה הרבה. הכסא החשמלי כבד מאוד, כל מבנה שיש להגיע אליו במדרגות, היה לאוורסט לא מנוצח. בגלל מדרגות לא הצביע לכנסת מעולם, חדל מביקוריו הספורים בבתי־קפה בדיזנגוף, לא ראה עוד את הים. הבחור שידע לתאר נופים לפרטיהם, בסיני, ברמה, לא היה שם מעולם ולא ראה בשנים האחרונות לחייו אלא מה שנישקף מחלונו – קיר הדירה שממול.

הוא הקפיד מאד בהופעתו, שמא תֵראה מחלתו מבעד לקמט בחולצה, ומאותה סיבה, אולי, סרב בתוקף להצטלם. כשהיה צורך לדאוג לתמונה לתעודת הזהות, נחמן לקח אותו בכוח לצלם. את התמונה האחרונה צילם האב בלא ידיעת ישראל. בסלון, בכסא גלגלים, בין שני דודים שבאו מאמריקה. התמונה היחידה שבה חיוכו שלם, צולמה כשהיה בן שנה. האור בא מאחוריו והופך את שערו להילה. פניו קורנים כחיוך נכון לכל, ידו נחה על כדור. „כך הם הדברים." („ימים קרועים", סיפור מאת ישראל ברמה, „עכשיו" 50).

היה לו ידע טכני נרחב. כשרכשו לו הוריו מחשב, הפעיל אותו תוך דקות של עיון בחוברת ההסברה. וברמה לא ראה קודם מחשב. הוא זכה להפעיל אותו רק חודשים ספורים. לקראת מותו, סרבו קצות אצבעותיו להשמע לו, ואיש מחוץ לבית לא ידע על כך. כשנגמור בקיץ את החובות על המחשב, נשכור לו כתבנית, חשבו ההורים. ישראל מת בסתיו.

חדר חשוך חפצים יש, היה, לברמה. הרבה ספרים, גם כאלה שלא הספיק לפתוח. בכל ספר, בעמוד האחרון כתוב במאונך, ליד קפל הכריכה: ישראל ברמה. הוא ישן על ספה מסכנית וידו נגעה בכפתורי הרדיו על המדף שתיכנן. פיסות הקיר הלבן מעל למדפי הספרים, נקיות מתמונות. ברמה יכול היה לדאוג שציורים שלו ייתלו על הקירות. הוא צייר. בשמן וברפידוגראף. בציורי השמן גועשים במשמעת ארום, צהוב ושחור. בריבוי פרטים, בדייקנות של נגיעות מכחול. הרישומים מגלים אמיתות שחורות של גוף וסיוטים. כיום שבו הביא נחמן מסגרת הביתה ואמר לו: „עכשיו תצייר משהו רציני", פסק ברמה לצייר. הוא ידע שמדובר בכשרון בוסרי, שאין לו זמן להבשיל.

„המקומות נשארים והזמן כמו עוקף מיתווי שיחות, שארית מלים, בדלי סיפורים", כתוב בסיפורו „ימים קרועים" (עכשיו 50). התמיהה הכואבת על הזמן העוקף את האנשים והמקומות, העסיקה את ברמה הסופר. הוא היה תלמיד י"ב כשפרצה מלחמת יום כיפור. השבר שלאחריה הוליד אצלו טקסטים קשים. קשים להבנת הקורא ומעיקים על תחושתו. ערכם של הדברים שכתב הוא עניין שאין עליו הסכמה. מול קומץ נלהב, שבראשו גבריאל מוקד, יש רבים

(המשך בעמוד הבא)

אם לא אכתוב את הביקורת שלי איש לא יכתוב אותה במקומי

בתחילת אוגוסט 1983 קיים ישראל ברמה דו־שיח עם הסופר א.ב. יהושע על ספרות וביקורת ומעורבותה של הספרות בחיי החברה והמדינה. התמליל פורסם ב"עכשיו" (אביב 1984). להלן קטעים מה"אני מאמין" של ברמה איך ומדוע יכול אדם להיות סופר וגם מבקר ספרותי: –

„אני עצמי מרגיש מבוכה לגבי התיחסות של אדם שכותב יצירות ספרותיות בעצמו וגם כותב ביקורת על יצירות של אחרים. כיון שהדברים מבחינה אחת נראים לא כל־כך אתיים, וידועים מקרים ברורים שהם אנטי־אתיים ללא כל ספק והם נמצאים בגימור הלא נקי והלא־סימפאטי של השקר. אך אמת שיש כאן ענין של העדפות – הדי בסיכומו של דבר כתיבה אחת שלך, מה עשות, באה על חשבונה של כתיבה אחרת, וכתיבה ביקורתית, אני מעיד מניסיוני, פוגעת מאוד בכתיבה יצירות משלך. זאת חבלה עצמית שלא במזיד. והדברים בל־כך מסתבכים שלפעמים אני מרגיש צורך לעזוב תחום אחד מהתחומים. ומתוך העדפה אישית ואיני בוחר, אם אואלץ לעשות זאת, דווקא את תחום הביקורת, שכן לאחר הכל תחום הביקורת אינו שיא המאוויים שלי...

„הביקורת היא צורך של ספרות ומתוך תבנת תשיבות הדברים אני ממשיך לכתוב ביקורת. משום שאם אני לא אכתוב ביקורת אז את הביקורת שלי איש לא יכתוב במקומי...ספרות ללא ביקורת היא שטח פרוץ לכל רוח רעה. וכאן איננו מדברים בביקורת עצמית...אלא על ביקורת כללית יותר הנעשית במסות או ברצנזיות או באופנים אחרים על יצירות ספרותיות מוגמרות המתפרסמות באופן שוטף או תקופתי. ביקורת כזאת קשורה לבריאותה או למחלותיה, וגם זה קורת, של הספרות. וכך או כך משהו קורת. ומבחינת המבקרים הפועלים בארץ אני רואה גם משבר בביקורת הצעירה, ואני רואה משבר חמור יותר במסורת המסה ההולכת ונעלמת ממש לעינינו, ואולי כבר גוועה ואיננה...

„במערכת היחסים שבין הספרות והביקורת אני מרגיש, ואני רוצה לשתף בכך את הקורא שלנו, התלבטות בעיקבות אי־ודאות, ספק. אחת הפנים המכוערות ביותר של הביקורת היא ביקורת חד־משמעית נחוצת וצדקנית באופן עילאי שאין לערער אחריו. אם יש קיצוניות של שבח ויש קיצוניות של קטילה, הייתי מעדיף את הקיצוניות הראשונה, למרות שאינני רוצה קיצוניות אלא דרך ביניים הגיונית ושייכת ובעלת ערך..."

(המשך מהעמוד תקודם)
המעריפים, במקרה הטוב, לא להתיחס לפרווה של ברמה. האקדמיה לא אימצה אותו, לא כיוצר ולא כמבקר.

אין ספק, אסור לנחות על הטקסט של ברמה כמודגל־קריאה. טכניקת הבנה שגורה לא תצלח כאן. אחרי שלוש פסקות של לעיסה קשה, תבין שצריך ללחוץ על מתג שינוי התדרים. ברמה משדר מיירית בתדר התת־קרקעי, העמוק ברבדי ההכרה, אולי בקו החפיפה שבין ההכרה לתת־ההכרה. תאורי הנוף שלו הם תאורי קפלי הקפלים הזעירים שבמנות. אותה סימטריה, אותו דיוק של מלאכת מחשבת נקיה ונסתרת. הנוף של ברמה מתחיל באבק הבית, חוצה ערימת כסח דשא ועשבים עקורים, ומגיע אל הגבעות הרחוקות. הוא פורש את התמונה לאו דווקא בסדר הזה, המקובל (מן הקרוב אל הרחוק), אלא כשברים מקריים של זכוכית מנופצת. המופלא בדבר, שיש הגיון וסדר, יש כוונה מאחורי אופן הנחת חלקי הפאזל. שפע הפרטים אינו תשפוכת רגשנית נסחפת, אלא בניה נקיה של רעיון, שמקורו בתחושה. הנוף מביע את התחושה, אפילו אם ה„גיבור" או ה„עלילה" (חפצים שימושיים, שאינם נמצא בחלון הראווה של סיפורת ברמה) מופיעים, ובמרומז, רק בעיצומו של הסיפור. הנוף אצל ברמה הוא התמה, הרעיון, ההתרחשות. מסר? אין אצלו מסר. יש תאור מצב, תחושה, של דור תלוש מכאן ומכאן. דור שלובש מדים לאחר מלחמת יום כיפור, עברו אבד לו ולא נמצא לו עתיד. „משהו הוסט ממקומו ביסוד הדברים", הוא כותב ב„ימים קרועים", „משהו ממשיך להיות מעוות".

כשהופיע „זכרון דברים" של יעקב שבתאי – הוא הווה אתגר לקורא המורגל בפסקות וסימני פיסוק, שבתאי שבר מקובלות. הטקסט של ברמה הופך את שבתאי לקליקריאה. ברמה נותן למראה, לצליל, לריח, לדבר: „בין העצים נחים ריחות ירוקים לימוניים, ניצני פריחות אגסיים מעופפים בטירוף מלא סיכויים. משהו יהיה. צל ציפור שחור רץ על הכביש ונבלע בגזוזה. ברחשים מנסרים באור. גיאות של שקט פתאומי. צרעות על מים ניגרים." („ימים קרועים"). הכתיבה התושנית הזאת מביעה אמון ביכולת הקורא ליצור לעצמו תמונה רב־ממדית.

אבל פופולאריות בקרב קהל קוראים לא העסיקה את ברמה. הדיון בספרות גטר החזיק אותו זקוף בכסא הגלגלים, עד כמה שגופו המעוות איפשר זאת. הוא הגיע לבמה ערבי „עכשיו" ב„צוותא", בסיוע ותכנון אסטרטגי של ידידיו. על הבמה היה פורום מאוזן. אמנון נבות המחמיר, אורציון ברתנא ואברהם בלבן –במרכז, ברמה – המתון. באוגוסט 83' ישב שעות ארוכות בחברת א.ב. יהושע לשיחה על ספרות כסביל „עכשיו" וראה מסגרת). הקסטות שמורות אצלו בארון. נחמן, עכשיו בפנסיה מוקדמת, מעסיק עצמו בבקרים בניירות של בנו המת. ברמה היה מסודר. הוא השאיר אחריו סימני דרך. בימים שלפני מותו פיזר את צוואתו במשפטים דרך אגביים, שאמר לאמו. „אל תפזרי את הספריה", ו„שמוקד יטפל בעזבון", אמר לה.

עכשיו קולו בקסטה. קול לא אישי, חסר חשיבות עצמית, שטוח, מושך צלילים, מאנפף מעט. מול ההתגעשות הנלהבת של א.ב. יהושע, ברמה נשמע הרגוני, חסר הרגשים, נעור כל פאתוס. כשיהושע מדבר נשמעים השיעולים הקטנים והמתמידים של ברמה. הם ישבו בסלון ליד השולחן, שתוכנן במיוחד לגובה ידיו של ברמה. מעבר לתריסי המרפסת נהמו המכוניות, קרובות מאד, וכשצופר אמבולנס החריש את קולות המדברים, אמר יהושע במהירות: „בוא נחכה עד שהוא יעבור". ברמה שתק, אחר־כך השתעל, מוציא אוויר בהשתנקויות קצרות, נחבאות. העובדה שיהושע התעלם מן השיעול אינה מיקרית. כל מי שקרב אל ברמה הבין מלכתחילה, שאסור להתיחס למחלתו או לקשייו הפיזיים. יהושע לא העז להציע את עזרתו בלחיצה על כפתורי הטייפ, כשצפה במאמציו של ברמה לבצע פעולות פשוטות. „לא ידעתי דבר על מחלתו. חשבתי שהוא משותק מילדות ושהמצב שלו יציב", הוא אומר היום.

אמנון נבות, מעשן אובססיוני, ישב בחדרו ועישן. ברמה ניתקף שיעול קשה. מרוב בהלה ביקש נבות לכבות את הסיגריה בכף ידו. ברמה, בתוך שיעול, התאמץ לשלוט בכעסו. „תעשן, תעשן," רחק באיש שיחו, „אל תפסיק לעשן!"

הוא קשר ידידויות ספרותיות עם יורם קניוק, יצחק אורפז, א.ב. יהושע. בעיקר היה מדבר עימם בטלפון. קניוק חש שהערצת ברמה אליו מפריעה לו להתקרב לבחור. אורפז מעולם לא פגש אותו. „הייתי בטוח שהכרתי אותו. אני רואה בו אדם שניחן ברגישות בלתי רגילה להבנת טקסטים ברבדים העמוקים ביותר, בלי להתמרח. האבידה שלו גדולה מאד. הוא היה הבטחה גדולה לסיפורת העברית."

גבריאל מוקד: נגרם לו עוול גדול

גבריאל מוקד: ברמה הוא נכד ספרותי לגנסין ויזהר. (צילום: דניאל זאורשטרום)

קובץ סיפורי ישראל ברמה עתיד לראות אור השנה בהוצאת „עכשיו". גבריאל מוקד, עורך כתב העת, היה הראשון והיחיד שפרסם את סיפורי ברמה.

איך נוצר הקשר שלך עם ברמה?

ב־77' הגיעה אלי מעטפה מאדם אלמוני: ראיתי מיד שמדובר בריקמה סיפורית חשובה מאד. בלט התאור, מהתאורים הבולטים בספרות העברית. זה היה זרם תודעה מרוכז על מצבי רוח מדויקים מאד. בחוברת אביב־קיץ 78', התפרסם הסיפור „שעה אחת", במדור „פנים חדשות". אחר־כך נוצר בינינו הקשר הטלפוני. ישראל היה מטלפן אחת לשבועיים בטון רציני. במשך שבע שנים ניהלנו שיחות טלפוניות ומדי פעם ביקרתי אותו. כשראיתי אותו לראשונה נדהמתי מפני שהיה צעיר כל כך, ומפני שהיה מרותק לכסא גלגלים. שני הדברים לא הובנו מתוך הטקסטים שלו. הוא כאילו הצטרף לכתה שלו באופן ספרותי, ולווה אותה לאחר השמינית, באשר הלכה. התרשמתי מבריאותו הנפשית, מחיוניותו. אני חושב שהוא היה אדם גיבור.

איך אתה מסביר את העובדה שאיש מלבדך לא הכיר בכשרונו?

יש סיפורים על הרבה יוצרים, שכתבי היד שלהם נידחו זמן רב, עד שהתקבלו. דוד אבידן, יונה וולך, אהרן אפלפלד, מיה בז'רנו. כולם הדפיסו אצלי את יצירותיהם הראשונות לאחר הדבה כיתותי רגליים. ברמה לא היה שונה מהרבה יוצרים בתחילת דרכם. אלא שהוא מת בתחילת דרכו. אני חושב שנגרם לו עוול גדול. אולי לא עשינו לו מספיק יחסי ציבור. הטיפול שלו בנושא כמו מלחמת יום כיפור הוא עדין ולא סנסציוני, הוא לא יכול היה להיות חביב־קהל. אין לי ספק שהוא היה סופר טוב פי עשר מדוד גרוסמן. יש אצלנו בעיה עם עירנות של ביקורת הספרות. אחרי מלחמת יום כיפור צמח דור שלם של מספרים. לא מדובר באדם אחד. יש דוד שיץ, ישראל המאירי, יותם הראובני, אמנון נבות, ובמיוחד ישראל ברמה, שכתיבתו הפכה אותו לנכד ספרותי של א.נ. גנסין וס. יזהר.

מה יהיה בספר שתוציאו לאור?

יהיו שש, שבעה סיפורים של ברמה, 300 עמ'. בשנה הבאה מתוכנן להוציא לאור ספר שני, שיכיל את מאמרי הביקורת שלו ומה שהספיק לכתוב מעבודת הדוקטוראט שלו על יצירות ויליאם פוקנר וס. יזהר והזיקה שלהם לזרם התודעה.

אתה זוכר את שיחתכם האחרונה?

שיחה מזעזעת. בפעם הראשונה התייחס לעצמו. הוא אמר לי: „אני מרגיש כל כך רע". הבטחתי לבוא לבקרו בעוד שבוע. הוא נפטר לפני זה.

המחאות היו הודיות. ברמה המבקר היה נדיב (בעקבות הפרסומים שלו ב„עכשיו" הופיעו מאמרי ביקורת פרי עטו גם ב„מאזניים" וב"פרוזה"). נבות זוכר ויכוחים טלפוניים לתוך הלילה. ברמה סבר שהספרות העברית תחלץ בהקדם מן המיצר, שלסיפורת דור המדינה יש מוצא מן המבוי הסתום שאליו נקלעה. הוויכוח בין נבות לברמה התמקד ברומן „גרושים מאוחרים" של א.ב. יהושע. ישראל ברמה טען שמוצא אפשרי לסיפורת יהושע, יהיה באמצעות מיחבר חדש עם מקורותיו הספרדיים והתמודדות מחודשת עם הנושא הזה.

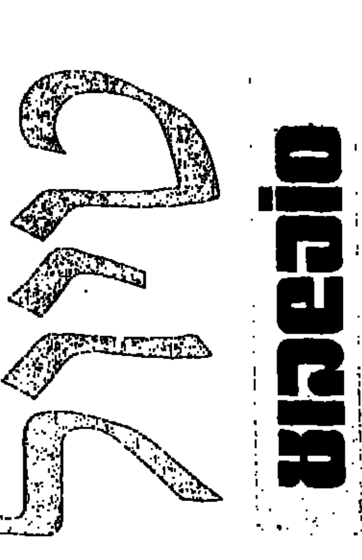
„הספרות העברית נפגעה ממותו של ברמה, באופן שכל שינוי יתאחר בעשר שנים, לפחות" בטוח נבות. „ברמה היה הסיכוי היחיד לערער את שליטת סיפורת דור המדינה". נבות סבור, שכותבי הדור ההוא יודעים זאת, ועל כן השתיקה בקשר ליצירת ברמה, אפילו בקרב אלה שהעריכו אותו.

באחת מפגישותיהם, סיפר ברמה לנבות על תוכניותיו לכתיבת הרומאן הראשון שלו. „זה היה אמור להיות המהדורה החדשה של 'האיש ללא תכונות' של רוברט מוזיל. הוא התכוון לתאר קבוצת חיילים ישראליים בסיטואציה קשה מאד של מרד אורחי בשומרון ובשטחים. המאפיין המרכזי של הדמויות היה אמור להיות עשייה אוטומטית, ללא תודעה, ללא חשיבה מצפונית, כשהנוף החיצוני מביע את הדברים. באותה הזדמנות דיבר בהתרגשות רבה על 'חיוך הגדי' של דוד גרוסמן, שבו ראה קירבה נושאית לרעיון של הרומאן".

עכשיו, במכונית של נחמן, אנחנו עוברים בפתח־תקוה. עיר של צמיחות וקמילות מעורבבות זו בזו. ברמה היטיב לתאר את הדברים: „פרדס גדול ובלתי מטופל", „שיחי שושנים מתים", „ריח קפה טחון טבק זיעה מים טמונים". „העיר נפתחת מעגלים מעגלים של צמיחה." (מתוך „שעה אחרת", עכשיו 49). אנחנו חולפים ליד תיכון „ברנר". ברמה ערך את „המעורר", עיתון התלמידים. בחוברת יוני 74', בין פיליטונים לשירים נסיוניים, בולט הקטע של ברמה „מעגלים של אור". לא פלא שמוזרותו הלכה וגדלה בקרב התלמידים. נער בכסא גלגלים, פניו נאים, שערו אדמדם־בהיר, עיניו בהירות, שלוות, מסוגרות, כותב טקסטים ס. יזהריים.

בימיו האחרונים הרבה להתנצל. הוא ביקש סליחה מאמו על הטירחה שהוא גורם לה (באותם לילות ישנה על מיטה מתקפלת בחדרו), הוא דיבר אודות עם הדוד. „תבואו כל ערב," ביקש מאשר גרשון. משהו בתוכו התרכך. לפני שהגיע האמבולנס בפעם האחרונה, אמר לטובה: "החיים יפים, מלאים כאב". המלים האלה חקוקות על הקבר.

תלמה אדמון

אדר ב' תשמ"ו
מאת נילי פרידלנדר
צילומים: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

22. אל הצבעונים והאירוסים בגלבוע

המבחר העשיר של פרחי הגלבוע נמצא בצפון ההר, באיזור הים התיכוני, ובו מטיילים עכשיו.

נחלקו העליון של ההר, במדרגה מעל המצוקים, נפגעה הצמחייה המקורית על ידי הייעור ושרדה רק בחלקות מנוצלות של שמורת הטבע.

במדרון הצפוני, מעל עמק יזרעאל עם הקיבוצים וחלקות העיבוד, זוהר ההר בשפע פריחה אביבית, שתימשך עד חודש מאי. עכשיו עונת המעבר מהצבעונים אל האירוסים, ומהכלניות אל הנוריות. כשעולים במעלה־נורית אל הגלבוע כבר רואים את השדות האדומים, בין האקליפטוסים, של הכלניות והנוריות. הכלניות הגדולות פתחו בגלבוע את הגל האדום.

בסוף פברואר הצטרף אליהן צבעוני־ההרים, שמגיע בגלבוע לשיא גודלו ויופיו. רק הצבעונים בכרמל ובהר מירון יכולים להתחרות בו.

השדה הגדול של הצבעונים הוא מעל דרך העפר בין חניון שער הזהב לחניון הר ברקן. באמצע ובסוף חודש מארס, יש על הגלבוע מישטחים צבעוניים של נוריות אדומות. איתן פורחות גם הדמומיות. רובן אדומות ומיעוטן כתומות. עוד לפני שתסתיים פריחת הנוריות תתחיל פריחת הפרגים, וכך עד חודש מאי.

על הגלבוע פורחים עכשיו גם סחלב פרפרני ודבורנית דינסמור. את גביעונית הלבנון, גם הוא פרח לא רגיל, אפשר למצוא בעמק קטן משמאל לדרך הממשיכה ממיצפור ויניה כהן לדרך־הפיתולים. ויש לשון פר

כחולה, ובמורד הר ברקן פורחים שיחים אדירים של מרווה ריחנית, שמפיצים בושם נעים בכל הסביבה. זהו צמח אופייני לגלבוע ופורח בשני איזוריו, הים־תיכוני והערבתי, הצתיח יותר. רואים ומריחים מרווה בעליה של „דרך הפיתולים", ורואים שם גם שיחים צהובים־ירוקים של חלבלוב מגובשש (איזה שם!)

עוד צמח שתפגשו הרבה על הגלבוע הוא כָּלָך עם עלים ירוקים כמו נוצות ועמוד תפרחת בגובה מטר ויותר. הפרחים צהובים כמו של שמיר. זהו צמח רעיל לבקר ולצאן, לכן הוא מופיע כאן בכמויות גדולות.

וכל אלה הם רק הנגנים בתזמורת שהסולן המפואר שלה הוא אירוס הגלבוע. אותו אפשר למצוא לאורך קו המגע בין האיזור הים־תיכוני של ההר והאיזור הערבתי. במלוא תפארתו הוא מתגלה בהר ברקן, ועל כך פירוט במסלולי הטיול. בניגוד למה שחשבו פעם, אירוס הגלבוע אינו צומח רק על הגלבוע אלא גם במדרון המערבי של הגולן ובמזרח השומרון, עד מידבר יהודה.

אבל אין עוד מקום בארץ שבו אירוס הגלבוע נותן הופעה כל כך מרשימה, בגדול והרבה. שמורת הטבע של אירוס הגלבוע היא אחת ההצלחות הגדולות במאבק לשמירת טבע הארץ. האירוסים והצבעונים נפגעו קשות בעיקר בשנות ה־50 וה־60 כאשר ניסללו על הגלבוע דרכי הגבול ונעשה הייעור המאסיווי.

הייעור הגדול, בעיקר במדרגה העליונה של ההר, פגע בצמחים רבים. בתהליך הכשרת הקרקע נעקרו צמחים רבים ויתרם גווע בצל האורנים הצפופים. במחטי האורנים יש חומר רעיל, שלא מאפשר לצמחיה הטבעית להתפתח. הקרן הקיימת לישראל הסכימה להקצות חלק מן ההר לשמורת טבע. כך נוצרו השמורה הקטנה בהר לפידים ושמורת הטבע הגדולה, במצוק הצפוני של הר שאול, מעל העמק הנעלם, ובהר ברקן. הקמת השמורה הצילה חלק חשוב של צמחיית הגלבוע, שהיתה עלולה להיעלם מנופי הארץ. בזכות אנשים אחדים שיצאו למאבק גדול, נהנים היום כולם מהאירוסים והצבעונים על הגלבוע. את החלוקה השרירותית בין איזורי הייעור לשטחים הטבעיים של הארץ החשופה, אפשר לראות על פיסגת הר שאול.

צבעוני ההרים, אביו של הצבעוני התרבותי.

צבעונים תרבותיים

דרך ארוכה עשה צבעוני ההרים מהטבע להולנד.

חיפאים וירושלמים שחוזרים משדות הבר של צבעוני ההרים אל ערוגות הצבעונים לאורך כבישי חיפה וירושלים עוברים מהר מצבעוני הבר לצבעוני התרבותי.

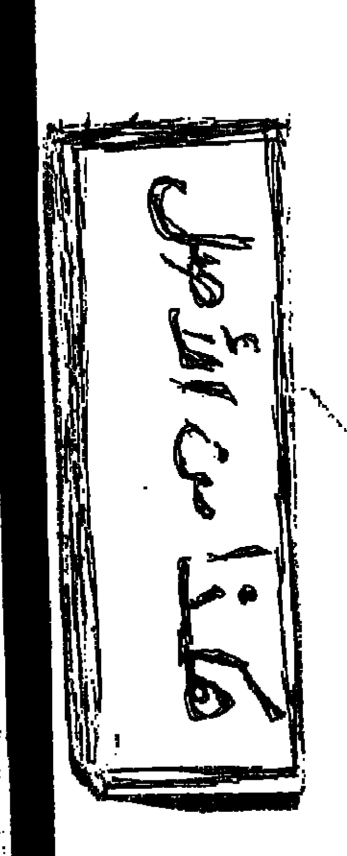
מולדתו של צבעוני ההרים היא בתורכיה ובישראל.

לאירופה הביאו התורכים את הצבעונים בראשית המאה ה־17, יחד עם כיבושי האימפריה. התורכים נעצרו בשערי וינה אבל בצלי הצבעונים הגיעו להולנד, וההולנדים החרוצים הכליאו זנים חדשים של צבעונים, מה שנקרא אז „טוליפומאניה". שיגעון הצבעונים, שתקף את ההולנדים, הוא שהביא לגידול שדות הצבעונים הנודעים שלהם, המושכים אליהם בתקופת הפריחה תיירים מכל העולם. באביב הזה, הצליחו לגדל בפעם הראשונה גם צבעוני שחור.

שמו האירופי של הצבעוני „טוליפאן" היא שיבוש של המלה התורכית „טורבאן", שמובנה כובע.

הצבעונים התרבותיים, שפיארו האביב הזה את הכיכרות בחיפה, על הכרמל ובירושלים, הגיעו אלינו מהולנד.

עתיד דומה נשקף לאירוסים של הארץ. בעידוד רשות שמורות הטבע, מגדלי פרחים אחדים מנסים ליצור שדות אירוסים תרבותיים כמו בטבע. בקיבוץ טירת צבי שבעמק בית־שאן, למרגלות הגלבוע, יוצרים אירוסים תרבותיים מהכלאת אירוסים שונים מהטבע. קני שורש של האירוסים התרבותיים כבר מיוצאים לאירופה.

טיול
מעריב
هكذا من أول

טיול סופשבוע

(המשך)

עם חקיקת חוק ערכי טבע מוגנים ב־1963, נפסקו גם קטיפת הפרחים ועקירתם מההר. פלטי סלע, הפקח הראשון של רשות שמורות הטבע בגלבוע, האביק באצבעו את האירוסים. הוא ומתנדבים אחדים העתיקו קני שורש בשטח השמורה וככה הירבו את האירוסים.

המאבק על טבע הגלבוע עוד לא נסתיים. אנשי רשות שמורות הטבע, החברה להגנת הטבע ותושבי העמק תובעים עכשיו מקהק"ל לדלל את שורות האורנים שניטעו מצפון לשתי הדרכים המקבילות בצפון ההר, ממעלה נורית עד הר ברקן.

עובדי הקק"ל הם שפילסו וסללו את הדרכים בהר, נטעו חורשות אורנים והתקינו חניונים נאים בחורשות, מדרום לדרכים. אבל כאן, מסתירים האורנים את הנוף הארצישראלי שאין דומה לו במקום אחר. נוף הקיבוצים הוותיקים בעמק ונוף של חקלאות אינטנסיווית. מראש ההר אפשר לראות רחוק: ריבועים חומים וירוקים שרואים כמו ממטוס, וביניהם משובצות בריכות דגים שהתמרים הנטועים על גדותיהן מישתקפים בהן. ביום חורף או אביב, כשתופשים פה ושם חלון בין האורנים שניטעו בצפיפות לאורך דרכי הגלבוע, תופסים בקושי מבט רחב ופתוח על כל העמק, עם גבעת המורה, הכיפה של התבור, השלג על ראש החרמון, הרי הגלעד הלבנים – והדרך לעין חרוד.

מלבד חלונות אחדים שנפתחו לנוף, מסתירים האורנים הסבוכים את כל היופי הזה.

איזה אבסורד! האורנים שנטעה הקרן הקיימת לישראל בשנים הראשונות למדינה, מסתירות עכשיו את התוצאות הנהדרות של יותר משישים שנות ציונות בעמק יזרעאל.

המסלולים

• אל הגלבוע – מצומת מגידו, המחבר את חיפה ויקנעם עם כביש ואדי ערה. פונים בכביש הסרגל לכיוון עפולה. לפני עפולה פונים ימינה בצומת־הסרגל לכיוון ישובי חבל תענך. ממשיכים ישר בצומת יזרעאל עד לפרדסים ועולים ימינה במעלה נורית, יש שלט. עולים דרך חורשות אקליפטוסים מדוללים ושדות כלניות, משמאל לדרך. נוסעים ישר, כ־3 ק"מ עד לחניון משמאל לדרך. דרך עפר טובה לנסיעה שמאלה להר שאול, לתצפית על הסביבה. עוברים בשדות כלניות ו/או נוריות מהחניון לכתף הר שאול וחזרה: כ־4 ק"מ. אפשר לעשות אותה בשעה הליכה או בנסיעה.

חוזרת לדרך והמשך נסיעה עד לצומת. הדרך שמאלה (ישר) מגיעה למיצפה ויניה כהן, על שם אחד מוותיקי עין־חרוד.

הדרך ימינה מובילה לשמורות הטבע בהר לפידים, לחניון שער הזהב, לשדות הצבעונים והאירוסים ולהר ברקן.

באיזו דרך לבחור? זו השאלה. אם מתכננים לבלות יום ארוך על הגלבוע, ולהגיע אל האירוסים והצבעוניים בשעות אחה"צ, כדאי וגם מומלץ לבחור בדרך הפונה לעבר מיצפה ויניה כהן ולבלות לאורכה גם בפיקניק.

סוף הדרך הזאת בדרך הפיתולים, העולה לדרך הרכס ואז צריך לפנות שמאלה לחניון הר־ברקן, לצבעונים ולאירוסים. ממנה יורדים שבילים משולטים לעמק הנעלם 4 ק"מ רק למיטיבי לכת, ולעין הסמל (2 ק"מ, קל). ובחזרה, היא מתחברת לדרך הרכס על כביש הפיתולים, בשולי גבעות של מרווה דיחנית. מי שיבחר בדרך זאת יוכל להגיע קצת אחרי „מיצפה ויניה", משמאל לדרך ומתחתיה, לעמק זעיר שיש בו קבוצה מרשימה של פרח ירקרק וגבוה ששמו גביעונית הלבנון.

אם חם מדי, אפשר לתפוש כאן צל בחורשת אורנים קטנה שמעל הדרך וליהנות מהפרחים הקטנים שבין החורשות, ולנוח.

אפשרות נוספת: לעלות מיד אחרי „מצפה ויניה" לדרך הרכס. פניה

גבעונית הלבנון, בעמק קטן בין מצפה ויניה כהן לדרך הפיתולים

שמאלה ואחם על הדרך הראשית.

• אל דרך הרכס – אחרי הר שאול מגיעים לצומת ופונים ימינה ושמאלה. נוסעים עד לחניון שער הזהב, שאליו הגיעו אנשי משמר הגבול אחרי הפיטרול בדרכי הגבול על הגלבוע – ב־1967 – וזה השם שהם נתנו למקום. כאן יש מגרש חניה וחניונים לפיקניקים, של קק"ל.

• טיול בשדות הצבעונים – לחנות כאן וללכת ברגל לטייל בשדה, מעל הדרך, לכיוון הר ברקן. מחניון שער הזהב לחניון הר ברקן מפריד קילומטר אחד של כביש, ושדה של ציבעונים מעליו. ואם הולכים קדימה, מעל הדרך, מגיעים לחניון הר ברקן ולמסלול המשולט בין הפרחים, הכולל גם אירוסים.

הליכה זו מומלצת במיוחד, כיוון שרוב המטיילים עוברים כאן ברכב ומחמיצים את השדה הנפלא הזה שמעל הכביש. הנהג יקפיץ אחר־כך את הרכב ל„חניון האירוסים", בהמשך הדרך. אפשר גם להמשיך בנסיעה עד לחניון הבא אחרי שער הזהב, הוא חניון הר ברקן. ולחזור לשדה, בטיול רגלי קצר ומקסים.

• המסלול המשולט – בחניון הר ברקן; מסלול להליכה בת חצי שעה ויותר, תלוי בקצב האישי, בין הפרחים. זהו מסלול מודרך, עם כתובות על שלטי אבן להכרת הפרחים והוא יפה מאוד. לא רק הפרחים, שלומדים את שמותיהם יפים כאן, אלא גם הנוף הנפתח משמורת הטבע החשופה לעבר העמק עם בית אלפא, חפציבה, ניר דוד וכוכב הירדן בקצה הימני של רמות יששכר ממול. יש שלטים המספרים מה שרואים מכאן.

אירוס הגלבוע – כוכב החה.

• חניון האירוסים – מגרש חניה מורחב בשולי הדרך. משמאל – חניון קק"ל באורנים ומימין – הגבעה של אירוס הגלבוע. שלט קטן של רשות שמורות הטבע. זו הגבעה, שבה תירבו את האירוסים והתוצאות ניראות בשטח. הבנין הלבן המלבני, הניראה למטה בעמק הירוק, הוא כלא שאטה.

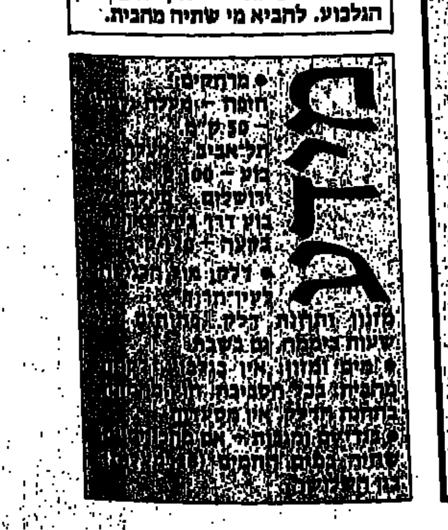
• ועוד אירוסים – מומלץ להמשיך בנסיעה או בטיול רגלי לעבר הצומת, שממנה יוצאת דרך לישוב החדש מלכישוע. רואים מימין על הגבעה את הכפר פקועה, עם המיסגד וגדרות הצבר. ממשיכים ישר בדרך הפטרולים ורואים עוד אירוסים ואת אבני הגבול. מסתובבים וחוזרים באותה דרך ויורדים לעמק יזרעאל.

• לבעלי- מרץ וספורטאים, שרוצים לרדת ברגל מהגלבוע אל המכונית, יש מסלול הליכה בן 6 ק"מ בנחל יצפור. ההתחלה במיפגש הכביש, שעולה לגלבוע מבית אלפא עם הכביש למעלה גלבוע. ירידות קשות, מפלונים ונקיון יפה. הרכב מחכה למטה, בירידה לבית אלפא, אחרי לזלאה בכביש. יש דרך עפר לבנה הפונה ימינה, לבריכת מים מבטון – שם ייחכה הרכב למטיילים.

• הנסיעה בחזרה – ממשיכים בדרך הרכס עד למפגש עם הכביש למעלה גלבוע. גם מי שפנה קודם לפקועה, וחוזר אל צומת מעלה–גלבוע יורד מכאן בריכבו אל העמק שראינו מלמעלה. ירידה לכביש ניר דוד – בית אלפא. אם נותר זמן – לפנות ימינה ולהיכנס לשחות בבריכות המים החמים בסחנה – גן השלושה. פתוח עד 4 אחה"צ. ואם לא – פנית שמאלה ושמאלה לכביש בית־שאן עפולה, ופניה בצומת נבות, אחרי עין־חרוד ואחרי כפר יחזקאל, לצומת הסרגל וחזרה לכיוון חיפה, תל־אביב.

הירושלמים ימשיכו ימינה, מניר דוד לבית־שאן וחזרה דרך הבקעה.

• חשוב מאוד – אין מים על הגלבוע. להביא מי שתיה מהבית.

שטח פרטי

פליאה אלבק

משפטניות

ראש המחלקה האזרחית של פרקליטות המדינה. מומחית בתחום הקרקעות. נולדה (1938) וגדלה בירושלים, השלישית בארבעת ילדיו של מבקר המדינה לשעבר, יצחק נבנצאל. בגיל שש־עשרה וחצי סיימה תיכון, את הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית סיימה בהצטיינות. נשואה לפרופ' שלום אלבק, דיקן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר־אילן, אם ל־5 ילדים וסבתא ל־2 נכדות. גרה עם משפחתה בדירת ששה חדרים, בעיר העתיקה בירושלים.

כדי להספיק במינימום זמן מקסימום תפוקה – אני כל הזמן רצה. אפילו במשרד, מקומה לקומה. כשעבודתך בנויה על נתינת רעיונות לפתרון בעיות מסובכות, אין הפרדה מוחלטת בין הבית לעבודה. לפעמים אני חושבת על הבעיה כל היום, במקלחת, באמצע הלילה, תוך כדי בישול. כשבתי, נתיה, היתה תינוקת, החזקתי והנקתי אותה ביד אחת ובשניה – כתבתי חוות דעת. כשאני צריכה לעבוד בערב, אני אוספת את כל החומר על השולחן הגדול בסלון, סוגרת את הדלתות ומתיישבת. פה ושם נכנס ילד לשאול, לבקש, להתייעץ וצריך להכניס כביסה למכונה או לבשל משהו. עובדת הרבה גם במיטה. אני מתחילה לעבוד במיטה ב־5.00 בבוקר. ב־6.00 מצלצל השעון כדי לעורר את בני ללימודים. אני בהחלט יכולה לתאר לעצמי את הבית מתנהל בלעדי, עם עוזרת. בית זה לא ארבע קירות וכלים שאת שוטפת, אלא הקשר הרגשי שלך עם המשפחה. אין לי היהודי חרטה. אני לא חושבת שהייתי אמא טובה יותר אילמלא עבדתי. אני לא חושבת שילד מרגיש מאושר יותר אם רצים אחריו כל היום. כשילד צריך עידוד של אמא – אני איתו. צריך ללוות את הילד כשהוא בבעיה, חולה, כואב, מתוח לפני בחינה, דואג, לעזור בדברים קשים. לא לעשות במקומו את ה„עבודות השחורות". בראש וראשונה אמא צריכה לתת לילדיה את ההרגשה שיש להם כתובת. גם היום, כשאני כבר סבתא, בדברים מסויימים אני מתייעצת עם אמי.

אולי הייתי מתקדמת בקריירה יותר מהר בלי חופשות לידה, אבל זה שווה: הריתי, ילדתי והנקתי חמישה ילדים ואני חושבת שגברים מפסידים כי אין להם את זה: לקחת תינוק קטן בידיים, להניקו, להלבישו, זה דבר יותר יפה מכל הישג בקריירה. כשנכנסתי לפרקליטות, בנוסף למזכירות עבדה שם רק אשה אחת. היום – חצי הצוות נשי. נשים דתיות ודאי לא היו ראשונות להכנס למקצועות „גבריים". המושגים הבסיסיים בחינוכי נסובו סביב דת, ציונות ושיוויון. אבי עודד אותי ללמוד משפטים. זה מקצוע לא רק של תיאוריות מדוייקות, יבשות, אלא קשר עם החיים, עם רגשות אנושיים. המחלקה שלי עוסקת, בין השאר, באימוץ ונשים פועלות בזה הרבה יותר טוב, עם לב והבנה רבה. בעצם, זה קרוב למה שנחשב כתפקיד קלאסי לאשה – הגנה על קטינים, חוסים, חלשים. עניין הקרקעות, זה כבר סיפור אחר.

אני נהנית מעבודתי. עושה מעל ומעבר, לא כדי להוכיח את עצמי אלא מתוך אידיאליזם, כך חונכנו. שאדם מוסר עצמו בשביל הכלל. אני גם מפונקת בעבודה מבחינה זו שאני עושה את הדברים הכי בעייתיים ומסובכים וממילא גם הכי מעניינים. הצימוקים שבעוגה. ונהנית מהאתגרים. את העבודה השיגרתית לא אני עושה. אני מתווה את המדיניות לתביעות אזרחיות. מאוכזבת כשמפסידים משפט חשוב ושמחה כשזוכים בתיק חשוב. כשנאבקים לתת ילד מוכה ומעונה לאימוץ, למרות שהוריו מתנגדים ומפסידים – אני מוטרדת מזה חודשים. פחות נוגע ללב כשמפסידים תיק נזיקין, אבל גם כן מאכזב.

האם אני אדם חזק? אני לא מוכנה לוותר על הערכים שלי בגלל לחצים ואיומים ונסיונות שכנוע. מבחינה זו אני חזקה. חשוב להישאר נאמנים לאמת ולא לוותר על ערכים. אני מותקפת גם מהשמאל וגם מהימין. אינני חושבת שההשקפה הפוליטית והאמונה הדתית שלי היא ענין בתוך המערכת. התפקיד הוא מטעם מדינת ישראל וכך צריך למלאו. להגן על שלטון החוק, על זכויות האדם, ולא חשוב למה הוא משתייך. תפקידנו, במערכת משפטית, לעזור הן למדינה להגן על זכויותיה והן לאנשים שהמדינה שולטת עליהם. נראה לי חמור מאד אם קבוץ הראל לא מוכן לארח את קרית ארבע למשחק כדורגל, אבל גם אם קרית ארבע לא מוכנה לארח כפר ערבי למשחק כדורגל.

ממה את מאוכזבת? מזה שהמדינה איבדה את החלוציות שלה. במקום שאנשים יחשבו איזה דברים טובים להגיד בעולם על ישראל הם חושבים איזה דברים רעים לומר על המפלגה שכנגד.
מי השונאים שלך? תקופה מסויימת הייתי על הכוונת של אש"ף. בו זמנית גם סוחרי קרקעות וגם גוש אמונים היו נגדי.
את מי הערצת בילדותך? את בן־גוריון. הזדהיתי מאד עם גיבורים מספרים, למשל מאדם קירי ולואי פאסטר.
על מה קשה לך לסלוח? בסופו של דבר אני סולחת הכל, אבל כשמשקרים לי זה מרגיז אותי לטווח ארוך.
מה החסרון הבולט שלך? כשאני מתעצבנת אני צועקת.
יש מישהו או משהו שאת פוחדת ממנו? מאלוקים אולי.
מה מעליב אותך? נעלבת בקלות מביקורת. בסוף יכולה להשתכנע ולהסכים. נעלבת גם אם עמדתי שעות במטבח ובסוף אומרים שהתבשיל לא טעים.
מה ישראלי בעינייך? הנוף, הגיוון של האוכלוסיה. ובאופי – הפרגמטיות של האנשים.
מה מעציב אותך? שנאת אחים. בארץ כל אחד שונא מישהו.
מה את אוהבת לאכול? ממתקים.
מה את שונאת לעשות? לסדר ארונות.
מה מרגיע אותך? לקרוא בליש ולאכול ממתקים.
את עוסקת בספורט? בגלל העיסוק בתיקי קרקעות אני מטפסת הרים ומקפצת על קוצים.
מה יחסך לכסף? כסף מעולם לא היה אטרקציה בעיני, גם מפני שאני ממשפחה אמידה וגם מפני שהמותרות שקונים בכסף לא מושכים אותי. לא מעיל פרווה ולא מכונית אלגנטית.
אילו קיבלת סכום כסף גדול, מה היית עושה בו? נותנת לצדקה וכל הדברים השגרתיים. וגם הולכת לגור עם המשפחה במלון כדי שלא אצטרך לנהל משק בית.
מה את אוהבת לקנות? בגדים יפים לילדים, ולנכדים. תענוג לקנות שמלות קטנות, מקושטות, לתינוקת בת שנה זה. לעצמי – בחופש.
אילו יכולת, מה היית רוצה לשנות בעצמך? להיות יותר יפה.
מה את רוצה להיות „כשתהיי גדולה"? יועץ משפטי לממשלה. אולי שופטת בבית משפט עליון.
מה בעינייך גבר נאה? תיאורטית בלונדי עם תלתלים, גבוה, שזוף, עם עיניים כחולות, אבל יופי קשה להגדיר. בקולנוע מטריד אותי שבסרטים החדשים לא מקפידים שהשחקנים והשחקניות יהיו יפים, כמו בסרטים הישנים. בקולנוע לא רוצה לראות מה שאני יכולה לראות בככר ציון.

בקולנוע מטריד אותי שבסרטים החדשים לא מקפידים שהשחקנים והשחקניות יהיו יפים, כמו בסרטים הישנים. בקולנוע לא רוצה לראות מה שאני יכולה לראות בככר ציון.

אחרי מלחמת ששת הימים החליט אבי לעבור לרובע היהודי ושאל מי מהילדים רוצה להצטרף. אמרתי – איך אפשר? לילדים לא תהיה חברה יהודית והם יפחדו ללכת בלילה. אבי ענה – זה מה שאמרו לי כשנכנסתי לגור ברחביה. בדיעבד ראינו שהוא צודק. אנחנו (הורי, אחי ומשפחתו ואני ומשפחתי) גרים בבית אחד ב„בתי מחסה" מ־1973 וזה מאד יפה, מאד נהנים מהיתר. זה גם יתרון, למשל כשילד חולה ובכל זאת אפשר ללכת לבית המשפט בלב שקט. הבית תוכנן ע"י ארדיכלים אנגליים. אני שיניתי קצת. הגדלתי, למשל, את המטבח על חשבון החדרים כדי שנוכל לאכול יחד בנוחות. החדרים מתוכננים כך שהנוף נשקף מכל חלון. בימים יפים רואים את הרי מואב ועבר הירדן. חשבתי שבמשך השנים המראה הזה נעשה שגרתי, אבל אני נהנית כל יום מחדש. בסלון לא תליתי תמונות, כי אני חושבת שהנוף הנשקף מהחלונות הרבים מהווה תחליף לתמונות. ויש, כמובן, הספרים הרבים.

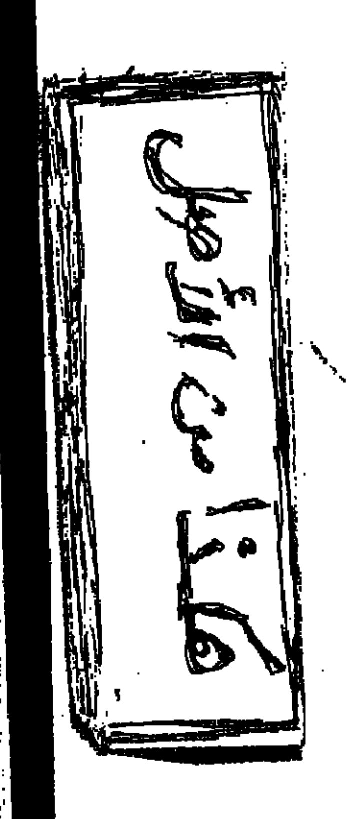
ביחוד, ילדונות, שטיחים, אני אוהבת צבעים חמים. האורח הזה של הבורסאות, למשל, זה הטעם שלי. אני אוהבת סגנון מתוק, קיטשי. התקופות שמדברות אלי הן הבארוק והרוקוקו. בציור, מוסיקה וספרות – עד המאה ה־19. זה מה שמדבר אלי. אוהבת באך, בטהובן, מוצרט. גם שירי א"י אבל לא מוסיקה מודרנית, רועשת, בלי מלודיה בטוחה. ולא פופ. בקולנוע – סרטים שנעשו עד סוף שנות ה־50. את „חלף עם הרוח" ראיתי חמש פעמים. הטלוויזיה תופסת חלק קטן מאד בחיינו. אני רואה „מבט" ולפעמים צופה בתכנית מצחיקה, קצרה. „קרובים קרובים", „בנסון". או סרטים על טבע. הילדים רואים די הרבה. הם בוחרים בעצמם את הדברים הנכונים. אני לא מגבילה אותם.

בעלי משקה את העציצים ומסדר את עניני הבנק. כשצריך, מכין גם כוס תה לעצמו. לא יותר. לפני שהתחתנו הוא אמר – אלמד לבשל יחד אתך ונבשל יחד. לביצוע זה לא הגיע.

אם את לא יכולה לסמוך שיידעו לעשות את הדבר הנכון – אינך יכולה להשאיר אותם לבד. כמעט שאין לי זמן לקרוא „סתם". בשביל להרדם אני קוראת פסקי דין. קוראת ספרים בהרבה תחומים הקשורים לעבודה ואינם משפטיים. אני חושבת שקראתי יותר ספרים על הכנסיה הפרבוסלבית מהרבה כמרים רוסיים. או על הרפורמה האגררית בתורכיה, תולדות הנגב, האיסלאם, רפואה, שואה, א"י במאה ה־19 ועוד. כדי לנוח באמת אני קוראת ספר כלשי. גארדנר, אגטה כריסטי, דברים רכים, לא אלימים. ולפעמים רומן מסוג ג'יין אוסטין, אבל זה נדיר מאד. ואני קוראת כל מה שבעלי (דיקאן הפקולטה למשפטים בבר־אילן) כותב, מתווכחת איתו, מעירה. הוא לא קורא כל מה שאני כותבת כי אצלי חלק גדול מהעבודה מסווגת. אצלנו על־יד השולחן מדברים הרבה על ענינים משפטיים תיאורטיים. חשבתי שהילדים, כשיתבגרו, לא ירצו לשמוע מילה בנושא. ובכל זאת שתי הבנות הגדולות נישאו לעורכי דין. שבת, מהדלקת נרות ועד הבדלה, זה הזמן למשפחה ולמנוחה. לא נוגעת בתיקים. ישנה, משוחחת עם הילדים, קוראת, אפילו לפני השינה לא קוראת פסקי דין אלא ספר. מאד בריא לתת לראש לנוח מכל השבוע.

בעלי משקה את העציצים ומסדר את עניני הבנק. כשצריך, מכין גם כוס תה לעצמו. לא יותר. לפני שהתחתנו הוא אמר – אלמד לבשל יחד אתך ונבשל יחד. לביצוע זה לא הגיע. הוא עוזר לי בטיפול בילדים כשהיו קטנים. גם טייל איתם לפעמים. בעקרון, אמר שהוא מוכן להיות בייבי־סיטר כשאני הולכת לקולנוע או להרצאה, אבל לא לעבודה. אם את רוצה לעבוד – תסתדרי. עם זה, אולי היה מעדיף אשה בבית, למרות שגם לפני הנישואין היה ברור לו שאעבוד. למעשה, הוא „אשם" בזה שאני בפרקליטות. אני חשבתי ללכת לכיוון ייעוץ או מחקר משפטי. כשהציעו לי התמחות בפרקליטות אמרתי – זה הופעות בבית משפט. לא בא בחשבון. הוא שכנע אותי ולא התחרטתי.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: יוסי זמיר (סקופ 80)

שיפודים

משהו:
כל השוואה מטורפת צריך להעלות בפעם הראשונה. בפעם השניה היא כבר השוואה שכל מה שתעשה, תספק טענות לנכונותה.

יו, מה אם כל מה שכתוב, נכון?

יום אחד מתתי.

כולנו היינו המומים לחלוטין, למרות שלא היתה שום סיבה להפתעה בהסתמך על 100 אחוז נסיונות החיים בעבר.

שכבתי בבית החולים, והרופאים אמרו בקול רך שזהו זה. הם קבעו את שעת המוות תוך הבצת לאחות המעשית, שהתכופפה לכסות לי את הפנים בסדין, ויצאו.

היתה לי הרגשה לאה מאוד שיש משהו שעלי לעשות עכשיו. צריך לקום. לא קמתי. בא לי לשכב עוד טיפה. אני מן המתעוררים לאט.

אבל אין ברירה, צריך מתי שהוא להתחיל לעלות לשמים. נו טוב, נזוז. חבל על הזמן, יאללה, יא פארלאה, קדימה.

ברכרי רירבון עצמי אלו יצאתי מתוך גופי המתקרר במהירות. לעולם לא אשתזף יותר כנראה. עזבתי מאחור באלאגן חסר סיכוי ניירות וביטוחים, וריחפתי לי לאט דרך ארובות טומאה טפשיות שהרבנות התעקשה לקבוע במבנה. הכיוון הכללי היה למעלה. לפי האינפורמציה שבידי, לשם אני צריך להגיע. פעם ראשונה שאני עוזב את הארץ בלי מדריכי לפיו, רגוני ומישלן, בלי מפות, ובלי טלפונים של בתי מלון ב־30 דולאר ללילה. טמבל שכמותי. לכל נסיעה התכוננתי והתארגנתי. למסע הזה, שאי אפשר לטעון שלא ידעתי שאצא אליו, לא הכנתי כלום. שיט. מה גרם לי להיות כל כך בטוח שאסתדר? תושיה ואילתור של הרגע האחרון. זה כל מה שאנתנו סומכים עליו תמיד, עד שפעם נידפק.

הייתי כבר בגובה 30 אלף רגל, אבוד לגמרי, והמשכתי. מטוסים חלפו לצידי ונזהרתי. יותר בשבילם מאשר בשבילי. אין לי חשק לשמוע על תאונת מטוס שנשמה נכנסה לו בפתח המגוע.

צריך להיות באיזה שהוא מקום שער, אני חשב, וחיפשתי אותו מסביב. התחלתי להיות לחוץ. בעיקר מאז שעברתי את העננים, ובניגוד לציפיותי לא ראיתי על אף אחד מהם אנשים עם הילה סביב הראש.

הי, אני טס די מהר, כרגע הסתכלתי למטה וראיתי את כדור הארץ כמו שהאסטרונאוטים ראים אותו. כדור יפה, אין להכחיש. אני מחוץ לאטמוספרה. לא יכול להיות שהעולם הבא הוא על הירח, מה? לא יכול להיות שאמצא אותו על כוכב השביט האליז החלטתי שהגזמתי. סופי שנשמתי תטבע בתוך אוקיינוס אמוניה רותח בכוכב נידח, ואני אפספס את כל עולם הנצח שלי. ממילא אני מאחר אותו כבר בכמה שעות טובות, ומפסיד את העיקר.

החלטתי לחזור שוב לנקודה ממנה התחלתי, ואת אומרת אל הגוף של ההוא, זאת אומרת אני, ולנסות שוב. עצרתי, הסתובבתי וחזרתי. מצאתי את עצמי במקרר. עובדים מהר, אין מה לדבר. נכנסתי ויצאתי שוב, הפעם בזהירות ובלי שוויץ, לאט לאט, והבטתי סביבי. רק אז גיליתי שיש שתי פניות. מן השניה, זו שלא לקחתי, בקע אור, בדיוק כמו בציור של דורה, ונשמעו צלילי חזנות בסיגנון אשכנזי. הייתי צריך לדעת, נו.

ריחפתי לשם. תיכף ראיתי, לבהלתי, שאני בדרך הנכונה.

מן הצדדים עמדו מלאכים עם נבלים, חצוצרות, גיתיות ומגרפות. כולם ניגנו, חוץ מן המלאכים עם המגרפות. הם גירפו. הייתם מאמינים? המגרפות, שדורות של חוקרי מקרא ניסו לפרש איזה כלי נגינה הם, הן מגרפות.

בדאיה לא רעה, לגבי נסיון הטיס הדל שלי, התקרבתי לשלט "עצור". עצרתי כמו שצריך, ותיכף ראיתי אותו. שער. שתי דלתות זכוכית, ומעליהן שלט באותיות פרח שמן: "השמים". נשמע כמו שם של פאב. משונה, הייתי בטוח שהכתובת תהיה באותיות מסורתיות יותר, סת"ם מוצר. כל המקום עבר כנראה שיפוץ וריענון לא מזמן.

נחתתי מול שתי דלתות הזכוכית. הן היו נעולות, עליהן כפירוש: א' – ה', 9.00-15.00. ואני הגעתי ביום ו' בשעה 20.30. הפעם הגזמתי. אף אחד לא מקבל בשעה כזו. מה פתאום עלה ברעתי שרווקא בשמיים עובדים בלי להתחשב בקדושת השבת?

מתוך נסיוני בבנקים סגורים, עמדתי מול הדלתות, והתחלתי לדפוק ולסמן רק רגע בידיים. מישהו שם בפנים הרים את הראש והביט בי כאילו שאני שקוף.

האמת היא שהייתי שקוף. דמותי שהשתקפה בזכוכית היתה מתקבלת מיד לכל סרט על בתים מכושפים. רזיתי ב־70 קילו בבת אחת. המשכתי לדפוק, עד שפתחו לי חריץ. ניסיתי לשים רגל בדלת, אבל לא היתה לי, נגמרתי באופן מתפוגג למטה. עם זאת גיליתי יתרון חדש. הצלחתי להשתחל פנימה דרך הסדק שבדלת בקלות רבה.

"אתה לא יכול להתחיל את העולם הבא שלך באיחור כזה," אמר לי מלאך שלחלוק שלו הוצמדה תווית: גבריאל.

היה לו קול של משה חובב המקריא את התנ"ך. מהר מאוד גיליתי שחיתוך הדיבור הזה הוא ממש באופנה כאן.

לא היה טעם לענות, ולכן רק שאלתי: "מה עושים עכשיו, זו פעם ראשונה שאני מת."

"גש אל כסא הכבוד," אמר המלאך. "לך ישר, תראה שלטים בעברית ובארמית שיכוונו אותך. למולך הוא עוד מקבל היום."

הלכתי והגעתי למקום שלא אתאר אותו כאן לפרטיו, מפני התחייבותי לשמור על סודיות. מותר רק לומר שעמדתי מול רגליים כבידות של כסא שנתמשכו מעלה מעלה עד שנעלמו מן העין.

עבר רגע ושמעתי את שמי בוקע מרמקול מכיוון עליון. תאמינו לי, מפחיד. "כן", אמרתי בקול שברח לי ציצני. התחלתי להיות מודאג. תיכף אבין שבצדק.

"האם נכון הדבר שלא הנחת תפילין אפילו יום אחד אחרי הבר מצווה שלך?" שאל הקול מלמעלה.

"תפילין? זאת אומרת, היה לי קשה לקום כל כך מוקדם בבוקר, וחוץ מזה אני אלרגי לעור,"

אמרתי וחשבתי שזו בדיחה מתאימה לענות בה על הבדיחה שבאה מלמעלה. אבל שום צחוק לא הגיע בתגובה. רק שקט.

"לא רשום אצלי שיצרתי אותך עם אלרגיה לעור," אמר הקול מלמעלה. "מה זה צריך להיות, ההתחכמות הזו?"

"לא, סתם.."

"מעכשיו אל תדבר סתם. האם נכון שבתאריך 21.2.67 אכלת סנדוויץ' של נקניק וגבינה על הדשא שליד הצריפים בקיבוץ במרכז הארץ?"

"יכול להיות, אני לא זוכר בדיוק," שיחקתי עכשיו על הגינות ושיתוף פעולה חנפני. משהו מאיים מאוד היה באוויר.

"האם ידעת שיש יסוד סביר להניח שהנקניק מכיל בשר?"

"מה אתה אומר?" התממתי, נשמע מזועזע. מאוחר מדי, כנראה.

הקול מלמעלה המשיך "בוא נראה מה עוד יש לנו כאן, אני מוציא דו"חות שרשמו חוליות ביקורת פתע. ב־37 מקרים בהם ביקרו אצלך נתגלה שאתה מחסיר ללא סיבה את ברכת 'שהכל נהיה בדברו' לפני שתיית מיץ מנדרינות. אתה גם מחלל שבת בפרהסיה באופן קבוע למרות אזהרות חוזרות ונשנות."

"איזה אזהרות? אף אחד לא הזהיר אותי." קפצתי לביצור קו הגנה מוצק.

"לא הזהירו? האם לא כתבתי במפורש 'שמור את יום השבת לקדשו' האם לא קראת? איך עוד אפשר לדבר אל בני אדם שיבינו, אני משתגע לפעמים. הכל כתוב כל כך ברור, צריך רק לעשות מה שאמרתי. אף אחד לא יכול לטעון שהוא לא ידע."

אי אפשר לומר שאין משהו בדברים האלה. "פעם אחת הייתי בכפר חב"ד ושמרתי שבת כמעט כל היום." אמרתי במהירות, "אז דווקא לא באו לבדוק. ככה זה, מזל נאחס. אתה יכולת לרשום את זה עכשיו?"

הקול שלמעלה המשיך למנות רשימה ארוכה, התהלכתי בגילוי ראש, לא הקפדתי על איסור חמץ, ימי הכיפורים שלי הם ללא כפרה, לא קיימתי מצוות נידה. ידעתם שיש להם רישום של כל הפעמים בהן אכלתי סטייק לבן?

"ייעודי בחיים היה להוות דוגמה לאחרים איך לא להתנהג," אמרתי בנסיון התחמקות אחרון, אבל לא היה שום מקום להתפתלויות עוד. העובדה המדהימה היתה ברורה עכשיו. כל המצוות הן בשיא הרצינות, והגרוע מכל – הוא, שאין לקרוא בשמו, אכן קיים. ויום הדין הוא יום הדין באבו־אבוחה. לפי הספרים. לפי ספר הספרים, למען הדיוק.

איזו נפילה.

מאיר עוזיאל

ללא רחמים

(המשך מעמוד 8)

בתוך משולש אינטנסיבי של יהודים־ערבים־גריטים. באותה תקופה נולד רחמים אהרוני. הוא היה – על־פי עדותה הלא־כל־כך אובייקטיבית של אמא שלו – ילד טוב ותלמיד טוב. אחרי נישואיו הוא חזר לשכונת התקווה, משם עבר לתל ברוך, (בניגוד למקובל לחשוב, משפחת אהרוני מעולם לא גרה בכרם התימנים). ב־1971 טבע העיתונאי רן כיטלו את המושג „חבורת הכרם", שמו של אהרוני הוזכר. ברק היה אז בן שמונה. בערך בגיל שבו צעקו לאחיו הקטן בבית ספר „גומאדי, גומאדי". שלוש שנים מאוחר יותר הם יצאו מ'התיקווה'. ברק, היום, מרגיש רחוק מהשכונה: „אני פה מגיל אחת־עשרה, כל החברים שלי הם מפה, כאן העולם שלי". להבדיל מברק, שמר רחמים על קשר עם העבר.'גומאדי", הכריזה המשטרה יותר מפעם אחת, הוא מראשי הפשע המאורגן המקומי. במשפט הרצח הכפול הוא ניהל עם עו"ד קפלן את הדיאלוג הבא:

עו"ד קפלן: רחמים, אני לא רציתי שתתבייש מבית המשפט בעניין הזה, תגיד לבית המשפט מה המעמד שלך בעולם העבריינים, אתה לא הרבי מבעלז, הייתי רוצה שבית המשפט יידע מה המעמד שלך.

אהרוני: זה לא סוד שפונים אלי מוסדות וגורמים שונים כדי שאני אסייע להם.

עו"ד קפלן: אני שאלתי על העולם העברייני.

אהרוני: זה לא סוד שאפילו אם השתמשת במושג 'עולם עברייני' – גם הם היו פונים אלי לעזור וליישב פה ושם סכסוכים.

„מספר האנשים שבאים ומספרים לנו שאבא עזר להם, הוא מדהים", אומר ברק אהרוני, מספרים כמה מהמקורבים, עשה ככל שיכול היה בשביל להרחיק את המשפחה מן העסקים. לא תמיד זה עזר. ברק היה שם, הקשיב, הוא לא ארס נאיבי. במהלך כל השיחה איתי ברק חוור ומנסה למצוא את הנוסחה שתסביר את זה שהוא נאמן ומאמין לאבא שלו וביחד עם זה שהוא שייך לעצמו. בראיון שנתנה בת שבע ב־82', מייד כשהוסגר אהרוני, היא אמרה: „נמאס לי שאנשים שלא מכירים אותנו מפחדים ממני כאילו אני איזה רוצחת או משהו כזה". ברק, גם אם הוא מרגיש כמוה, לעולם

> „אני יודע שהחלק הקשה בשבילי יהיה להההפך למבוגר במכה אחת, בלי שלבי מעבר. עד עכשיו חיכיתי, באיזשהו מקום, שאבא ייצא ויעזור לי להתחיל. עכשיו אני אצטרך לעשות הכל לבד. אין לי ברירה"

לא יגיד משפט כזה. הוא מסרב להתנצל. יחד עם זאת הוא אומר: „אני יודע שחושבים שאנחנו מין משפחה נוראה כזאת, אבל מי שקרוב אלינו יודע את האמת. כן, בטח שאני מריר. אני לא אומר שאבא הוא טלית שכולה תכלת, אבל לא צריך להעניש אותו על מה שהוא לא עשה".

ההזדהות שלו עם המשפחה היא נפשית הרבה יותר מפיזית. „בינתיים, לתקופה הקרובה, אני נשאר בבית, אי־אפשר לעזוב עכשיו. אבל בטווח הרחוק יותר, אם אני ארצה לעזוב – אני אעזוב. אולי אני אפתח לי חוג קטן של ילדים, אלמד אותם ג'ירג'יטסו". מפעל הבשר המשפחתי, מושכר. בת שבע ניהלה אותו במשך תקופה מסויימת, אחר כך עזבה את זה. חמישה ילדים ונכדה, הם כמילא משרה מלאה. ברק, מצידו, לא מתקרב למפעל. „אני צמחוני", הוא אומר, „אני לא רוצה להיות קצב". כשיש לו סבלנות הוא משחק עם גל, „הסער הנפשי שלו נתבטא בזה שהוא מעצבן את הילד", בת שבע אומרת ושניהם צוחקים. רק ברגע הזה של הצחוק, אני מגלה כמה הם דומים. הראש מפשל קצת אחורה, השפה העליונה עולה למעלה.

הוא צוחק מעט, היום פחות מתמיד: „אני יודע שהחלק הקשה בשבילי יהיה להההפך למבוגר במכה אחת, בלי שלבי מעבר. עד עכשיו חיכיתי, באיזשהו מקום, שאבא ייצא ויעזור לי להתחיל. עכשיו אני אצטרך לעשות הכל לבד. אין לי ברירה". בשלב ראשון הוא ייצטרך לשנות את שעות השינה שלו. היכולת של ברק לישון היא בדיחה משפחתית מקובלת בבית אהרוני. עכשיו הוא ייצטרך לקום הרבה לפני אחת בצהריים.

„אתה יודע מה הכי נורא, זה שבכלל לא ציפינו", בבוקר המשפט הגיעה המשפחה לבית הדין מלאה אופטימיות, בטוחה בזיכוי. „זה היה יום נהדר ובכיף ובאתי עם הרגשה שהכל יהיה בסדר", בת שבע אומרת. אחרי כמה דקות מהירות, מהירות מדי, הכל נגמר. ברק: „אחרי עשרים חודש של המתנה לגזר הדין תוך דקה הוא (השופט אהרון ברק) מקריא את פסק הדין בלי נימוקים בכלל, גזר הדין הוא של השופטת, שני השופטים האחרים רק מודיעים על הסכמה, ואבא שלי הולך לבית סוהר. הרגשתי כאילו נתנו לי אגרוף בפנים".

יאיר לפיד

אגדה על ההר

(המשך מעמוד 13)

שהצית את הרמיון והרמיון אכן ניצת והדליק להבות גדולות."

את החברים שלו שומר הר ציון לעצמו ואלה לא שרון וגם לא רפול, שעליו כל מה שהוא אומר זה: „רפול גבר לעניין, נשאר כמו שהיה תמיד, חבר'מן, פשוט חבר'מן." רחוק מן המלחמות של רפול ושרון, הר ציון נשאר עם הפרות ומנצח. החקלאות למטה בעמק מתמוטטת, אבל מאיר הר ציון עם מאתיים ראש בקר עושה כסף וממשיך ללעוג לנביאי הזעם, שהתפוצצו מצחוק כאשר עלה להר, לפני עשרים ושבע שנים, לבנות את ביתו בתנאים בלתי נסבלים.

היום יש באחוזה מים וחשמל וגם טלפון ומדי פעם יורד מישהו עם הסטיישן המשפחתית לקנות מצרכים בבית שאן. רותי כבר לא נישרכת כדרך־לא־דרך ברגל להפעיל את משאבת המים והבת אילה, בת 18, חוזרת מבית הספר על טוסטוס. שגית, הילדה הראשונה בכוכב הירדן, כיום בת 26, מתגוררת בראשון לציון, הבן משה, בן 20, מנסה לא לבייש את הפירמה בצנחנים וסלע עושה מילואים ביחידה המובחרת ההיא ועוזר לאבא בחווה.

אובססית הטיולים לא עברה לדור הבנים וגם מאיר עצמו, שכתב פעם ביומניו: „מין שגעון נכנס בי – להכיר את הארץ", כבר אינו מטייל, לא לסלע האדום בפטרה וגם לא קרוב יותר. לא, זה אינו חסר לו, לדבריו, כי אחרי הכל היו כל הטיולים המטורפים של אז לא יותר מסיפוק הנאה רגעית ורצון להוכיח שכל מה שאתה תעשה הוא יעשה טוב יותר. הוא הלך לפטרה, הראשון שהלך לשם וגרר אחריו רבים שניסו לחקות ולא חזרו, לא רק בגלל הנוף אלא גם מפני ש„הייתי חייב להוכיח כל הזמן, בעיקר לעצמי, שאני יכול להגיע לגבהים יותר ויותר גבוהים. במובן מסויים, גם ההליכה לכאן, לאחות שושנה, היתה מטרה, המטרה הפרטית שלי. היום, ההצלחה עם הבקר היא גם מטרה ולא יכולה להיות לבן־אדם רק אחת יותר ממטרה אחת."

הר ציון מודה שפטרה לא היתה מעניינת אותו אם אפשר היה להגיע אליה בדרך נורמלית, באוטובוס למשל. „תראה, פעם הבן־אדם היה צריך לצוד על־אמת כי לא היתה לו ברירה. עכשיו, במקום ציד יש כל מיני ענפי ספורט כמו איגרוף, אבל זה לא אמיתי. אני חיפשתי את האמיתי. אני חיפשתי להיות צמא, בחמסין ובשרב, להתייבש ולחרחר ואז פתאום – כמו האדם הקדמון – למצוא איזה גב של מים. זו הרגשה של חלום. שום קוקטייל הכי טעים שבעולם לא יכול להתחרות עם מים ירוקים ומעופשים, כאלה שאתה מגלה פתאום ביום חמסין, אחרי צעידה של ארבעים קילומטר."

ביומן שלו מתאר הר ציון כיצד חיפש את הסכנות. („...הכוונה כמובן לטיול רב־הרושם, הדאגות, הצרות, ההרפתקאות והמאורעות שנערך בחופש פסח למדבר יהודה"). תסמכ"ה. אני שואל את מאיר הר ציון אם מאחרי כל ההו־הא הזה לא הסתתרה בסופו של דבר נפש פוחזת של ילד. אולי אפילו פוזה מאצ'ואיסטית. הר ציון זועם על השאלה. „להפך – הוא מרים את קולו – להפך! זה נבע מהשקפה מאוד מבוגרת שיש לך זמן קצר מאוד לחיות ושהזמן הזה יכול להתחרבן לגמרי אם לא תדע איך לנצל אותו. חייתי בהרגשה שאני צריך לברוח כמה שיותר מהחברה המשעממת והרכלנית של עין חרוד וכמה שיותר לצבור לי את ההנאות הרגעיות האלה, כמה שיותר לנצח את מה שכולם חושבים שאי אפשר לנצח".

במשפט הסיום של היומן, אותו פירסם ב־1968, כותב מאיר הר ציון: „...אמרתי פעם לרותי, מה יהיה אם באמת נצליח ויהיו לנו חיים מבוססים. שקטים ורגילים, מה יהיה אז... הטרידה אותי התמונה של חיים מבוססים שקטים ורגילים על ראש ההר... היתכן שאגיע למצב שבו אתבונן מראש ההר שלי אל העבר ואסתפק במה שהישגתי?"

עובדה, אני אומר למאיר, הנה זה קרה. „אמת ויציב – משיב לי מאיר בצחוק גדול של מי שנתפס על חם – אבל לא נורא, לא נורא. העניין הוא שמאז 1968 התבגרתי והבנתי כמה דברים. הבנתי שאנחנו רצים ורצים, סתם רצים ובסוף לא מגיעים לשום מקום. הבל הבלים אמר קוהלת. מה הם בני האדם בסך־הכל? הם יצורים ברמה נמוכה ומוגבלת, זה מה שהם. אנחנו מגיעים עכשיו לסוף הדרך שלנו, עוד מעט, אני מאמין שהסוף מתקרב. עם כפתור אחד אתה יכול להרוס היום את העולם, אז מה עשינו בזה חכמים ואינטליגנטים שכמותנו? אצל היונקים, למשל, יש הירככיה ברורה. שני פרים מתנגחים והמנוצח יודע שהוא מנוצח, אבל לנו יש מכשיר נורא שנקרא השכל, זה כלי משחית ממש השכל הזה".

„אנחנו נהרוס את עצמנו ואתה יודע מי ישארו? יש לי תאוריה בעניין הזה. ישארו החבר'ה הכי טובים וחכמים בעולם. הגמלים. כן. תסתכל עליהן איך הן מתמודדות עם הקשיים הנוראים. אלה היצורים הכי חכמים בעולם. הם ייקחו את השלטון. הם ישארו אחרי ואחריך. אז תן להן את הכבוד המגיע להן".

במטבח מתקרר המרק ורותי גוערת במאיר שיבוא כבר לאכול. בורגנים בחווה. ובחווה אחרת, משהו כמו 300 קילומטר דרומה משם, מכינה לילי את המרק לאריק, שהיה מפקדו של הר ציון ומעריץ גדול שלו. כשיסיים מאיר את המרק, הוא יבדוק מה קורה עם הפרות במידעה ובאותו זמן יכרר אריק כיצד מתארגן מחנה שרון לוועידת חרות. מהחווה שבכוכב הרוחות, איפה שרואים את ארץ ישראל כ'פיק' אחד קטן, מחזיק לו מאיר הר ציון אצבעות.

עמנואל רוזן

אמנות ישראל 86', השוק והשוק

פחות מחמישה אנשים קובעים איזה יצירות אמנות ירכשו המוזיאונים הגדולים, ומי יוצג בתערוכות. החלטותיהם משפיעות על גורל האמנים, ועל מחיריהם בשוק. מי יהיה מוכר וגם נמכר. המצב גובל באבסורד – מתריעים המקופחים, שנמצאים מחוץ לתמונה. הם נאבקים על קיומם כשהאספנים הגדולים בארץ לא להוטים אחר אמנים ישראליים. „אם היו משקיעים כאן באמנות כמו שמשקיעים בספורט אולי היו הדברים נראים אחרת."

מאת אביבה מץ
צילומים: ראובן קסטרו

קינת ציירים

משה קסטל: כמה זמן עוד ירקבו יצירותי במרתפי המוזיאונים? הגיע הזמן להחליף את האחראים.

התערוכה המושמצת ביותר בארץ, היא „ציוני דרך באמנות ישראל", שפתחה את הביתן הישראלי החדש במוזיאון ישראל בירושלים. אף אחד לא מרוצה. האמנים שלא השתתפו טוענים שנעשה להם עוול. האמנים שכן הוזמנו חושבים שזו תערוכה בלי מסר וללא עמוד שידרה. המבקרים אומרים שהיא שערוריה. ראשי המוזיאון המתחרה לא מסתירים שביעות רצון, כאילו שבתל־אביב זה לא קורה. אפילו המחותן הראשי, אוצר התערוכה, יגאל צלמונה, כבר מוכן להודות שהבחירה שלו אולי לא היתה כל־כך מוצלחת. אבל הוא מבטיח לתקן את המעוות בתערוכה אחרת, תוך חודש.

הצייר רפי לביא מקונן על עשרות הציירים שחיפש ולא מצא שם. הצייר משה קסטל כועס: „זו עבודת אלילים זרה". אתי לב, יו"ר אגודת הציירים והפסלים בת"א, מתלוננת: „זו סטירת לחי לאמנות הציור בארץ". שרה ברייטברג, האוצרת היוצאת של מוזיאון ת"א, חושבת שהיה כאן מקח טעות, כשכל כך הרבה אנשים חיים מעורבים. האם היא נקיה מטעויות שכאלה? מי בכלל מחליט איזה אמן ואיזו יצירה ראויים להצגה, לרכישה ולהכרה? על פי איזה אמות מידה תורצים קריירה של אמן?

„אם היו משקיעים באמנות כמו שמשקיעים כאן בספורט, הכל היה נראה אחרת", אומר הסופר יורם קניוק, „המדינה צריכה לתמוך באמנות, אבל כאן אין גישה לענין, זה לא עומד בראש סדרי העדיפויות שלנו וזה חבל מאד". „תרבות זה משהו כגנים, אי אפשר לארגן תרבות, ברוסיה עושים את זה, מארגנים תרבות וכידוע – המודל הסוביטי חיסל את מיטב היצירה", אומר אלחנן הלפרין, צייר ומורה לציור. „תרבות וצדק כולם רוצים בחינם", אומר יגאל תומרקין, „בשביל בשר מוכנים לשלם, למה? אמנות אי אפשר לקנות, חייבים לטפח וללמוד"

שעורי הציור זכורים לטוב עוד מימי בית הספר העממי, שעור „כיף" קליל, שאיש במילא (חוץ מהמורה

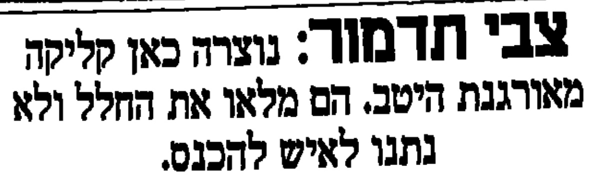
(המשך בעמוד הבא)

יגאל תומרקין: בשביל בשר מוכנים לשלם? למה? אמנות אי אפשר לקנות, חייבים לטפח וללמוד.

צבי תדמור: נוצרה כאן קליקה מאורגנת היטב. הם מלאו את החלל ולא נתנו לאיש להכנס.

(המשך מהעמוד הקודם)

אולי) לא התיחס אליו ברצינות. „תראי מה מלמדים באוניברסיטה היום? זה ממש מביש", אומר יגאל תומרקין. „היה לי ספור עם סטודנטית, שעשתה עלי עבודת מ.א. לא הצלחתי בשום אופן לשכנע אותה בקשר למשמעות של אחת העבודות שלי. היא התעקשה שהמרצה שלה הסבירה משהו אחר לחלוטין, לא עזר לי כלום. היא כתבה מה שלימדו אותה ולא מה שאני אמרתי, הרי זה אבסורד שלא נשמע"

אורי ליפשיץ קובע שהקריטריון היחיד והאמיתי להערכה אמנותית הוא שוק הכספים: „אין בו בולשיט", הוא אומר, „אין זיוף, אין גזענות, אין אליתות ואין בו 'פוזות'. אין הפרדה בין צורה ותוכן ואין אידאולוגיה". אבל אצלנו שוק כזה אינו קיים. „אצלנו, הכל תלוי בכסף צבורי", אומר לארי אברמסון, 32, צייר ירושלמי, שנבחר השנה לייצג את ישראל בביאנלה בוונציה. „אין משק אמיתי, אין אספנים כמו בכל העולם שמטבע הדברים קובעים קריטריונים בהתאם למחיר, הכל כאן „כאילו" אבל באמת זה נורא מלאכותי".

התעשיין אפרים אילין הוא אחד האספנים הגדולים, מהבודדים בארץ כמעט אינו אוסף ציור ישראלי. „ציור ישראלי, מקורי בעצם עוד לא נולד. יש לי אוסף גדול אבל אין בו כמעט ציירים ישראליים פרט לארדון, שהוא ידיד אישי וצייר מעולה". הוא מעריך את סזאן, דהיקונינג ופיקאסו.

תמונת המצב היום באמנות בארץ היא אבסורדית. אין מודעות ממלכתית לנושא ואין אספנים רציניים, משוגעים לדבר, שיווסתו את השוק, אבל יש אלפי ציירים. כל אחד כמעט לומד או למד פעם ציור. באגודת הציירים רשומים למעלה מאלף ושש מאות חברים ועוד פי שלושה אנשים מציירים מי יותר ומי פחות ברצינות. „זאת אנומליה", אומר אורי ליפשיץ. „זו לא אמנות", אומר יגאל תומרקין. „זה אולי ציור וזה מה שהבורגנות אוהבת אבל אין בזה שום דבר שכדאי להתיחס אליו".

יש היצע אבל אין ביקוש. אצלנו נבנתה הירדכיה אמנותית שונה ואחרת מזו הקיימת בעולם הרחב. נוצרו יחסים מעוותים, המבוססים על כוח ולא על איכות. „הכל אצלנו פרובינציאלי וקטן", אומר רפי לביא. „אנשים המליכו את עצמם והשתלטו על השטח הפרוץ", אומר ג'ון בייל, צייר, פרופסור לציור, שבא לכאן ב־1951 מארצות הברית והיום מלמד ציור ב„בצלאל". את יוסף זריצקי, אביהם הרוחני של הרבה ציירים בארץ, משווים היום ל„בן־גוריון" של הציור. „זריצקי כפוליטיקאי טיפח כמה אמנים, שלא העריך בכלל", קובע הצייר משה גבעתי, „הם לא סיכנו אותו והוא יכול היה לשלוט, הוא המליך מלכים וקבר את האחרים". בייל אינו מסכים: „זה נראה לי מגוחך, עד כמה שאני אוהב את עבודתו של זריצקי, אי אפשר לחשוב שהוא מלך ישראל בציור. אנשים שצריכים מלכים זה סימן לחולשה". ואורי ליפשיץ מוסיף: „זריצקי היה בזמנו 'הגאון התורן' אבל זה הכל עניין של עיתוי מוצלח. היום זה כבר לא זה, הדינמיקה והזמן כירסמו בזה. הגיע הזמן להפסיק עם הפולחן. האגרסיביות והאמביציה שהיא ביחס הפוך לכשרון, עובדים אצלנו. אם בקופת חולים זה עובד אז למה לא בציור?"

„נוצרה כאן קליקה, בשנות הארבעים, שהיתה מאורגנת היטב", אומר צבי תדמור, שתערוכת ציוריו מוצגת בימים אלה במשכן לאמנות בחולון. „הם מלאו את החלל ולא נתנו לאיש להכנס. אנחנו אז דברנו על ציור מקומי וזריצקי ניסה ללכת בכיוון הבינלאומי".

חוסר התכנון וחסרון הכיס הולידו ושימרו מערכת מוזיאלית חסרת תרבות, שאינה מסוגלת לענות על צרכי השעה ומראש נבנתה להיות מאד סלקטיבית. קמו שני מוזיאונים – האחד בעל צביון ממלכתי מקיף, מוזיאון ישראל בירושלים והאחר – עירוני, בתל אביב, בעל תפיסה אמנותית מובהקת ואל שני אלה נשואות עיניהם של כל אמני ישראל. כשבנו את מוזיאון ת"א לא חשבו, כך מסתבר, למי הוא בעצם נבנה. „כשפתחו את מוזיאון ת"א", אומר הצייר ג'ון בייל, „אמרתי שזו לא חגיגה בשבילי ולא בשביל אמנות ישראלית. לא התחשבו בציירים הישראליים, בנו מוזיאון לאמנות אמריקאית עם חללים ענקיים המתאימים לציורים גדולים, אצלנו – רוב הציירים מציירים ציורים קאמריים, קטנים". מנהל המוזיאון מרק שפס מסכים: „המוזיאון שלנו מוגבל באמצעים ובשטח, ולכן אנחנו חייבים להיות סלקטיביים".

ציבור זקוק לחיזוקים ורוצה לחשוב שמה שמציגים לו זו אמנות טובה. כך נוצרים קריטריונים להערכה איכותית. גם האמנים זקוקים לחיזוקים וחשוב להם לקבל תמיכה ממסדית, שמתורגמת להכרה ולכסף. ריבוי מוזיאונים היה יוצר פלוראליזם ותחרות חיובית. שני מוזיאונים מרכזיים בלבד יצרו צרות אופק וחוסר תחרות, השיכותם של העומדים בראשו תפחה מעבר לכל פרופורציה וגברה התלות של המערכת כולה במוצא פיהם. „הכל כאן נע במעגלים סגורים", אומר עמי שביט, מנהל לשעבר של מוזיאון חיפה ומנהלו של המוזיאון הפתוח בגליל, פסל, שייצג את ישראל בביאנלה בוונציה ב־1970, „כולם מחוברים האחד לשני כמו לגו, יש להם אחרות אינטרסים, האוצרים במוזיאונים עם האמנים, המבקרים עם המוזיאונים, עם האמנים ובעלי הגלריות, תמיד אותם אנשים יושבים באותן ועדות וזה הפרצוף של האמנות בארץ". „אמן לא יכול להיות תלוי באוצר או

(המשך בעמוד 41)

מניאק של עוגות

יש לי חבר. מטורף עוגות אמיתי. האגדה מספרת כי החליט להתחתן עם אשתו עוד בטרם ראה אותה. כל זאת לאחר שטעם אצל ידידים עוגה שסחטה מפיו שאגת התפעלות. כששאל למקור העוגה השיבו לו: בת דודה אחת שלנו, בחורה צעירה ונחמדה. אוקיי, אמר המניאק, תנו את הכתובת, אתה אני מתחתן. אמרו לו: היא מורה־חיילת, מתגוררת במושב עולים, בגבול הצפון.

זה היה לפני שנים. בחודש פברואר צונן ורטוב. השעה היתה כמעט אחת־עשרה בלילה. לידידנו היה אז אופנוע „גורטון". הוא אמר לידידיו: תודה לכם על האינפורמציה, ירד למטה, התעטף במעילו, בעט במתנע האופנוע והפליג אל תוך הלילה כשפנס האופנוע פונה צפונה. הבחור היה (ובעצם עדיין הינו) מטורף. הכבישים היו ריקים. קרוב לאחת בלילה, רטוב ומרוכב מטוץ, עמד ליד הבית האפל שבמושב הצפוני ונידח והקיש בתריס המוגף. מי שם? – נשמע קולה הרדום של בחורה צעירה. מניאק של עוגות! – השיב שרש האופנוע הרוטט מקור. רק לאחר שנקב בשם ידידיו התל־אביביים פתחה הנערה את התריס, בחנה את המטורף הנוטף מים ונאותה להכניסו פנימה. הוא הביט בה ממושכות ואמר משהו כמו: לא להאמין, גם יפה וגם אופה

עוד באותו חורף התחתנו. אשתו טוענת היום של הסיפור הזה קצת מוגזם. נכון, היא אומרת, שבנאדם הוא מניאק אמיתי של עוגות. עד היום. נכון שאני יודעת לאפות. נכון שהוא טעם לראשונה את העוגות שלי אצל קרובי משפחה שלי ושם הצהיר שהוא מוכרח להתחתן עם מי שעושה עוגות כאלה. נכון שהייתי אז מורה. אבל כל זה קרה אחרי שרותי הצבאי. לא גרתי במושב בצפון, אלא בראשון־לציון. נכון שהוא הגיע אלי במפתיע על אופנוע. אבל היה זה בשבת בבוקר ובכלל לא ירד גשם. הוא לא דפק על התריס משום שגרתי בקומה שלישית. מה שנכון הוא שברגע שראה אותי אמר משהו הדומה לסיסמה הפרסומית של היום: גם יפה וגם אופה. נכון שהצעת הנישואין שלו היתה מאוד מהירה, אבל לא לפני שטעם פעם נוספת מהעוגות שלי. וכשאמרתי לו שאפיית עוגות אינה בהכרח בסיס לנישואין מאושרים ושמלבד טעמה של העוגה צריך גם לדעת טעמה של הנפש, הוא ענה לי: רק מי שיש לו נפש טובה ויפה – יכול לאפות עוגה כל כך טובה.

העובדה שהבנאדם הזה נשוי לאופת עוגה מעולה כמה שנים טובות לא הורידו לו את הסעיף בכל הקשור לעניני מאפה. הוא נשאר צייד מכור של עוגות. על כן לא הופתענו כשצילצל אלינו בשבוע שעבר, בשעת בוקר די מוקדמת, ושאל אם אכלנו כבר ארוחת בוקר. השבנו בשלילה. אז הוא אמר: לא לאכול כלום. גם לא לשתות קפה. להיות בעוד חמש דקות למטה. אנחנו נוסעים למקום מטריף של עוגות.

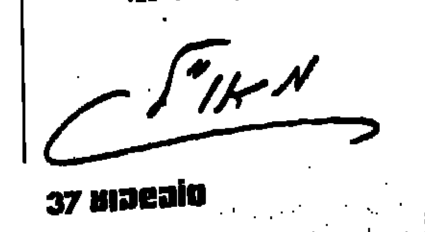

מבחר עוגות של „עוגיאדה" הרמת־גנית: ללקקנים אמיתיים. (צילום: שמואל רחמני)

למניאק כבר אין אופנוע. יש לו פולקסוואגן עם מזורקידלק. משהו סופתי. כעבור דקות לא רבות כבר היינו ברמת גן, ישובים בקונדיטוריה שקוראים "עוגיאדה" והיא נמצאת ברחוב ארלוזורוב 4 פינת ביאליק. מאחורי הדלפק ניצבו שני גברים עם כיפות על ראשיהם. על הקיר היתה תעודת הכשר של הרבנות. בויטרינות ועל הדלפק היה מבחר מרשים של עוגות. הזמנו קפה, עוגיות „צ'וקלד־צ'יפס", נתח טורט „היער השחור" ונתח טורט „שוקולד לבן". לטורטים שקיבלנו, לבד מהפאר החיצוני, היה גם פאר איכותי נדיר. נדיר לבית מאפה מסחרי. כבר מנגיסה ראשונה, התברר לנו כי מלבד ידע ומיומנות משקיעים כאן בעוגות חומרים משובחים ומעט מאוד תחליפים, אם בכלל. הקצפת בטורטים ניתנה בכמות נדיבה והיתה קלה וענוגה. השוקולד היה אמיתי, איכותי. לחובבי ה„קוקי'ס" מומלץ מאוד לטעם מה„צ'וקלד־צ'יפס" – אותן עוגיות חומות ופחוסות, פריכות כלשהו, האוצרות בתוכן שבבי שוקולד קשויים. מלבד מה שטעמנו, ראינו שם טורטים של גבינה ואוכמניות, טורט מרציפן, שטרודלים, קרואסנים, קרם־שניט, סברינות, קראיפים ומה לא. יש להניח שגם איכותם של אלה אינה ירודה.

יפה לשעה זו – באמת מקום איכותי. השאלה היא, כמובן, מה יקרה שם בעוד חודש, בעוד חצי שנה. האם יצליחו הבעלים לקיים את הרמה המצויינת הזו? האם לא „יתעייפו" ויתחילו „לזייף"? האם לא יתפתו להשתמש בחומרים קצת פחות איכותיים, להכניס קצת תחליפים זולים? בתחילה קצת, אחר כך עוד קצת, עד שיהפכו לקונדיטוריה ישראלית ממוצעת. לצערי, זה קרה וקורה אצלנו לכמה קונדיטוריות של איכות, ששמן עדיין הולך לפניהן, אבל איכות מוצריהן נסוגה בהתמדה לאחור.

האללו רמת גן! אתם שומעים אותי שם?

מתכון

שוקולד צ'יפס קוקיס

עוגיות אלה מקובלות במיוחד בארה"ב ולאחרונה הן זוכות גם לפופולריות בארץ. אפשר להכין כהות או בהירות.

החומרים:

200 גרם מרגרינה או חמאה רכה

[illegible] כוסות סוכר (רצוי חצי מהכמות סוכר חום)

2 ביצים

2 כפיות תמצית וניל

[illegible] כוסות קמח (אם רוצים עוגיות שחומות יותר משתמשים ב־[illegible] כוסות קמח ורבע כוס אבקת קקאו)

כפית מלח

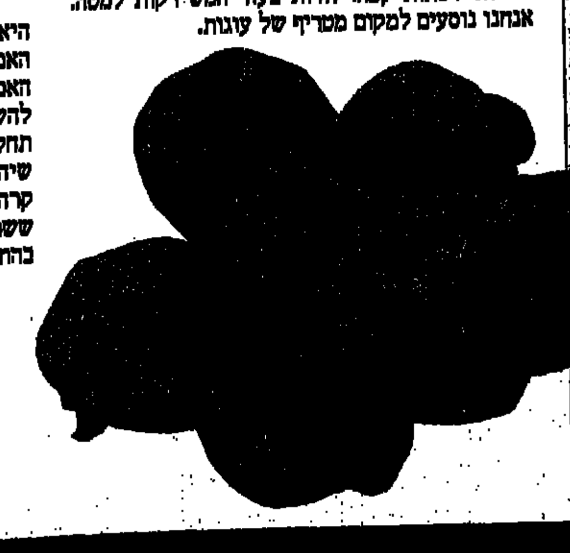
כפית סודה לשתיה

100 גרם פתיתי שוקולד (שוקולד צ'יפס)

100 גרם אגוזים שבורים

אופן ההכנה

מערבבים ביצים, סוכר, מרגרינה (או חמאה) ותמצית וניל עד שמתקבלת תערובת חלקה. [illegible]

אביב

אביב בפתח עם שפע של גוונים, מכפלת גבוהה יותר ובגדים צמודים ונשיים יותר. גם הנוסטלגיה מתחדשת קצת. הוסיפו חפתים וצווארונים לבנים ותקבלו אופנה עכשווית – המראה הישן־חדש.

מאת יהודית חנוך

האביב כבר נוחת עלינו, בין גשמים אחרונים, ואם מתח־שק לכם, להסתכל מעבר לעמוד הבא של לוח־השנה, הנה תחזית של מה שמצפה לנו בבגדים החדשים.

המכפלת שכיסתה בשנים האחרונות, כשקט וללא שינויים, את הרגליים, זכתה לטיפול נמרץ של המעצבים הבינלאומיים, טיפסה חזרה ועתה חושפת כמה סנטימטרים מהברכיים. חצאית קצרה (וצרה) זה הדבר הכי חדש באופנה, אבל לא צריך להכנס ללחץ. הקרסוליות, החצאיות הארוכות, שהתרגלנו ללבוש בנוחות שכזו, עדיין פה, לפחות לעוד קייץ אחד.

צר וצמוד – זו הסיסמה. כחצאיות ושמלות ומכנסיים צמודים, כעור שני לגוף, אבל יש פשרות. את הבגדים הצמודים לגוף, מכסים במקטרונים גדולים ורחבים. שלב ראשון לקראת הצמוד והצר, ללא כיסוי.

באופנת אביב־קייץ 86' הצבעים הם הדבר היפה ביותר. שילובים מהממים כאלה של צבעים עוד לא היו באופנה – אדום וצהוב וירוק – וכחול וכתום וסגול. הכל הולך עם הכל וככל שהצירוף יותר צועק מרחוק, הוא יותר יפה. התוצאה הסופית צריכה להיראות כמו לוח הצבעים של צייר, עליו מעורבבים כל מיני צבעים. אבל אפשר יהיה להרגע גם בכחול־כהה ולבן ושחור ולבן.

הדפסים ימשיכו לכסות כל חלקה טובה גם בקייץ זה. הפרחים גדולים באריגים שנראים כמו כיסויים של כסאות־גינה במריחות־צבע שמזכירות את הציורים של הציירים מירו וקליי. נקודות בכל גודל שבו כחלק מהמראה הנוסטלגי של שנות הארבעים והחמישים, שמציף את הבגדים העכשוויים. מכנסיים צרים וצמודים לגוף, שחושפים את הקרסוליים יירחקו הצירה על ידי המכנסונים – מכנסיים שחושפים את הברכיים. לובשים אותם לבד או עם חצאית פתוחה, שחושפת אותם.

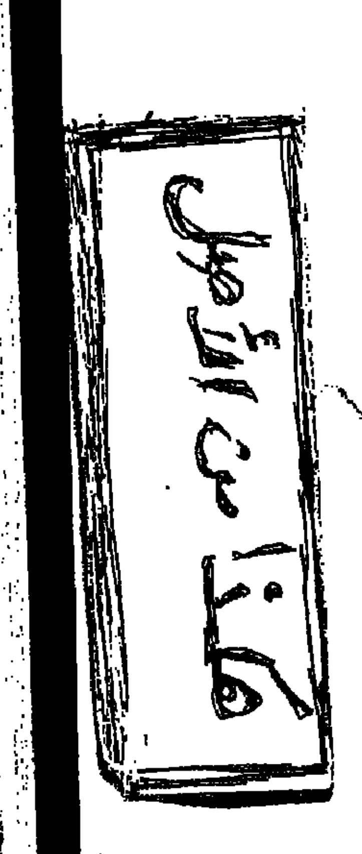
צווארונים וחפתים לבנים שמקשטים רבים מבגדי האביב גם הם מהפרטים הנוסטלגיים שכבר לא נראו באונה הרבה שנים. והם עושים אינסטנט־אופנה, מראה ישן־חדש לכל בגד.

סריגים הם עדיין סיפור גדול וימשיכו לרוץ גם באביב בקייץ, כחלק מהמראה הצמוד שמעורר מודעות לגוף, בחצאיות שנראות כמו שפופרת של משחת־שינים, בגרבים שמתחפשים למכנסים ובמערכות של כמה חלקים שמאפשרות הסוואה טובה, למי שצריך. הסריגים האביביים מקושטים, כמו האריגים, במריחות צבע, פרחים ונקודות, בכל מיני גדלים. ■

למטה: גם בקיץ ובאביב יהיה סיפור של סריגים. על החצאית הקצרה מוטל מקטורן עם סריגה ממוחשבת. (לואי שרר, פאריס) באמצע: צהוב עם כתום ושחור. על החצאית הצמודה מכסה מקטורן גדול. (רוברט פריס, פאריס) משמאל למעלה: צווארון ותפתים לבנים מהסגנון הישן עושים את הבגד חדש. (טיירי מוגלר, פאריס) משמאל למטה: צבעים עליזים והדפסים רועשים בניגוד לכל הכללים הישנים. (ז'אן פאטו, פאריס)

קינת ציירים

(המשך מעמוד 36)
מנהל מוזיאון ושוה יקבע אם הוא טוב או רע", אומר עמי שביט, „אבל מסתבר שחלק הארי מהצלחת האמן, אלה הממסדים שתומכים בו". „צייר צריך תשומת לב כדי ליצור ואלה שזוכים לכך מצד האוצרים במוזיאונים פוריים יותר", אומרת הציירת קלייר יניב מעין הוד.

שני אנשים, אולי ארבעה, קובעים היום את המדיניות במוזיאונים. הם עושים את זה לפי טעמם האישי ומכניסים למוזיאון את מי שהם רוצים. „המוזיאונים היום זה צוואר בקבוק צר, שסגרו בו את הפתח ומעבירים דרכו רק קבוצה קטנה ביותר של אנשים", אומרת בצער קלייר יניב. הציפיות מהאוצרים היו גדולות אבל „כשאדם לא פורה מסתובב בין אנשים פוריים, זה מתסכל" – מסביר יגאל תומרקין ואם בנוסף לכך הוא לא יודע את מקומו – זה רע. היו צריכות להיות יותר פיגורות בשטח הזה אבל מסתבר שאין. יגאל צלמונה, כשמו כן הוא, צלם של עצמו, רוצה אבל מפחד, אין לו מלה". „האמירה של צלמונה ב'ציוני דרך' לא היתה אמיצה. הוא לא הלך עם החלטות שלו עד הסוף", אומר לארי אברמסון, „זה היה שדה קרב, כזאר של לחצים, מי שצעק הכניסו אותו בסוף לחדר הצדדי", כמו את קסטל או ארדון, זה הפך ל'חדר הלחצים'". צלמונה אכן מודה זו בעיה כאובה מאד. עליו להך בין הטיפות. „אנחנו מרגישים כמו משרד שיכון גדול עם מעט מאד דירות אבל כולם צריכים לקבל, לכולם יש זכות, קשה לנו."

„אוצר צריך להיות איש בעל תרבות בסיסית, רחב אופקים, פתוח, אבל אין היום כאלה, אי אפשר להשיג אוצרים", אומר אריה קילימניק, מנהל סדנת ההדפס בירושלים, „אין בית ספר לאוצרים, אין עתודה, הכל צומח מתוך המערכת, הקיימת". מרק שפס, מנהל מוזיאון תל־אביב, אינו רואה בזה כל רע.

תפקידו של אוצר במוזיאון הנתמך מכספי ציבור, הוא בראש וראשונה להגיע אל האמנים, לדעת מה נעשה אצל כל אחד מהם. תפקידו האחר – לשמש אשנב אל מה שנעשה בעולם הגדול. „אוצר מוזיאון חייב לעקוב ולראות היכן נמצאים ומה עושים הציירים", אומר אלחנן הלפרין, „הם צריכים ללכת לסטודיו של הצייר בשביל זה הם מקבלים משכורת, לא רוצה שתכירו בי ותביאו אותי למוזיאון על אלונקה. אני מצייר שלושים שנה, איפה הייתם שלושים שנה?" „האוצרים היום חלשים. אם הם נופלים על האגרסיה של תומרקין, למשל, הם מתקפלים ומעדיפים אמנים שקטים", אומר אורי ליפשיץ. „לאוצרים לא איכפת", אומר ג'וז בייל, „הם לא מסתובבים בסטודיו של אמנים, אני לא מכיר אף אחד ששרה ברייטברג היתה אצלו". יגאל צלמונה מאשר את הטענות. הוא מסכים שהאוצרים צריכים ללכת לסטודיו ולראות ומודה שבעשרת החודשים האחרונים לא היה לו הרבה זמן לזה. שרה ברייטברג טוענת שהיא דווקא הולכת לראות אמנים בסטודיו שלהם, „אבל אולי לא מספיק. אבל אם היו מצלצלים אלי ומבקשים לבוא, בוודאי שהייתי באה". ומנהל המוזיאון, מרק שפס, עוד מחדד את הוויכוח: „אנחנו מבקרים רק אצל מי שמעניין אותנו".

ה צייר משה גבעתי קובל על כך שמנהלי המוזיאונים מנסים להעביר את הסלון הפרטי שלהם למוזיאון ואילו תומרקין טוען שהמוזיאון הפך למרכז הסברה לא כל כך מוצלח של הרפובליקה הפדרלית הגרמנית, עם הרבה רגשות אשם כלפי היהודים. שרה ברייטברג לא חושבת שזה רעיון רע כל כך. „זה נכון שהמוזיאון מכתיב בצורה מסוימת מה יוצג, יש למוזיאון עמדות לגבי מהי אמנות יותר חשובה בעיניו, הוא מעצב מדיניות ומנסה להעביר את עמדותיו והשקפותיו לציבור". „ז'דנוביזם", אמרו אמנים, „דיקטטורה אמנותית". „זה טוב, אומר הצייר עודד פיינגרש, אבל צריכה להיות בזה רוטציה". שלמה ויתקין, 63, יליד ת"א, בוגר „בצלאל",

ברייטברג: „ציירים לחצו עלי להישאר"

„לפני שנה או יותר", מספר הצייר משה גבעתי, „רצה מנהל מוזיאון ת"א מרק שפס לפטר את שרה ברייטברג. כל אנשי שלומה התארגנו מאחורי גבו של שפס, והלכו לצ'יץ' לבקש שלא יפטר אותה".

„למה הם עשו את זה?", שואל עודד פיינגרש ומשיב, „כדי להמשיך להיות מוצגים במוזיאון".

„רצו לפטר אותי", הגיבה בפליאה שרה ברייטברג, „בדיוק להיפך. אני רציתי לעזוב כי חשבתי שאסור להישאר בתפקיד הזה הרבה זמן. ואז היתה פטיציה לצ'יץ' מטעם כמה ציירים ובעלי גלריות שלחצו עלי להישאר".

רפי לביא מודה שהיה בין החותמים על העצומה לראש עירית תל־אביב להשאיר את האוצרת בתפקידה, „אבל לא בגלל שרצינו את שרה. זה היה יותר נגד שפס. חשבנו שהמוזיאון משותק גם ככה, ולא רצינו שיהיה יותר גרוע".

„היה משבר עם שרה", אומר מרק שפס, „אנשים מחוץ למוזיאון עשו אותו. היו האשמות שקריות ובסופו של דבר – צ'יץ' היה זה שרצה לפטר אותה. כאשר היתה הפגישה עם האמנים, איש לא אילץ אותי להשאיר את שרה. אני החלטתי על כך לבד".

בשבוע שעבר התמנה מיכה לוין לתפקיד אוצר המוזיאון.

שלימר שם שבע עשרה שנה. שש שנים הוא מנהל את המדרשה למורים לציור. (כולם אגב בטוחים שרפי לביא הוא המנהל, קוראים לה – המדרשה של רפי לביא), צייר ותיק, אדם מופנם, מאופק בדבריו. הציג תערוכות יחיד והשתתף בתערוכות קבוצתיות, עיצב תפאורות להצגות תיאטרון. אמן מן הבולטים בארץ, נכתב באחד העיתונים, אחר כתב עליו: צייר מצוין בעל לידיות נדירה. אבל הממסד המוזיאוני בארץ לא

> אורי ליפשיץ:
> יש כאן קליקות שמלת המפתח היא פרוטקשן. עושים לעצמם לובי, כולם בחסדים קטנים, אחד כלפי השני כולל האוצרים ומנהלי המוזיאונים, שמור לי ואשמור לך, זה עובד. יש בזה הרבה אגרסיות.

מכיר את שלמה ויתקין. „שלמה ויתקין, אחד הציירים הטובים במדינת ישראל", אומר עליו עמי שביט. צלמונה אינו מזלזל בחשיבותו של שלמה ויתקין אבל „חבל רק שהפורמטים שלו לא מתאימים לנו". שלמה ויתקין לא מתלונן באופן אישי, הוא מודע למצבו ולמצבם של חבריו הציירים. מוזיאון תל־אביב קנו אצלו תמונה, אבל היא נמצאת במחסן. ובחברה טובה, יש הרבה תמונות של רבים וטובים, שם במחסנים. „הכבוד שלי ושל הדור שלי כולו מונח במרתפים של המוזיאונים", אומר אלחנן הלפרין.

שרה ברייטברג מסכימה שיש למוזיאונים סדרי עדיפויות ושיש אמנים שהם יותר משמעותיים מבחינת ההשגים שלהם (שאתם יש להם שפה משותפת,

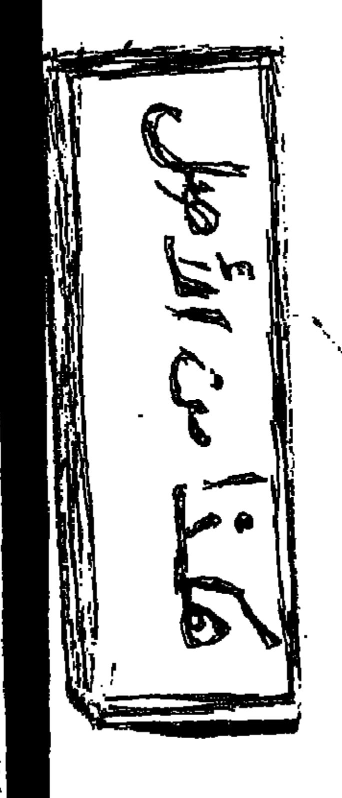
נשאלת רק השאלה האם ההערפה היא איכותית טהורה ונבחנת רק על פי קריטריונים אמנותיים, או שיש שיקולים נוספים. „אמן רציני, לא יכול להרשות לעצמו להיות כל הזמן בכותרות", אומר שלמה ויתקין, „אצלנו בחברה השתרשה נורמה של אלימות ואפילו אלמנטים של טרור, מי שמותרחק מהמערכת החברתית הזאת, הוא לא IN, מי שלא לוחץ, לא מסתובב במקומות הנכונים ועם האנשים הנכונים יהיה לו קשה מאד להגיע לאותם סדרי עדיפויות עליהם מדברים המוזיאונים".

„צייר שעושה עבודה טובה אין לו זמן להתעסק בהקדשת עצמו", אומר אורי ליפשיץ, „זה משחק מאד סלוני, האוצרים אוהבים שמחזרים אחריהם, זה בסך הכל מאד עלוב, פעם אהבתי את זה, זה פינק אותי, אבל היום זה נראה לי מיותר. יש כאן קליקות שמלת המפתח היא פרוטקשן, כך בפרוש. עושים לעצמם לובי, אחד בתוך השני, כולם בחסדים קטנים אחד כלפי השני כולל האוצרים ומנהלי המוזיאונים, שמור לי ואשמור לך, זה עובד. יש בזה הרבה אגרסיות והכל על חשבון הזמן והעבודה. יש מפגשים חברתיים, התחשבנויות קטנוניות של לשנוא האחד את השני. הכי גרוע זה הצביעות שלהם, שאומרים שכל זה לא מעניין אותם... אני? אני לא בתוך אף אחד, אין לי תלמידים ואין לי מעריצים, אני עם עצמי". גם יגאל תומרקין כועס על הממסד: „הרבה יותר נעים ללכת לקוקטיילים, לנסוע בעולם, לפגוש אנשים מפורסמים, לראות מוזיאונים, אני מבין אותם, הם נורא עסוקים כל היום, אבל לא עושים שום דבר, לא יודעים לעבוד". „אני סולד מזה שאיזה אשת צמרת תעשה לי בבית שלה תערוכה", אומר הצייר אריה קילימניק, מסדנת ההדפס, „אבל אם אתה לא עושה גלים, אף אחד לא ישמע עליך ולא יעשה את זה בשבילך". „צריך קצת סקנדלים, כמה סקופים בתקשורת וזה יכול בהחלט להיות רצפט טוב להצלחה אמנותית אצלנו", מוסיף שלמה ויתקין. „האמנים עושים יחסי צבור", אומר עמי שביט, „החשיפה הזאת עם כל מיני תרגילים ומניירות הופכת אותם למיתוס וזה מה שכולם רוצים. מי שתומך באמן קונה אותו עם היצירה, היום כבר לא מספיק לצייר טוב צריך עוד משהו... הם יודעים איך להתחכך עם הממסד הפוליטי והפוליטיקאים אוהבים את זה, מזמינים אמנים למסיבות, יוצרים לעצמם לובי אינטלקטואלי באמצעותם".

שרה ברייטברג מכחישה שהיא לוקחת חלק באינטריגות אפלות במרתפי חדרים. „הייתי מאד רוצה לדעת איפה כל זה מתרחש, היכן מתקיימות קבלות הפנים הסוערות וכל האנשים היפים?" גבי קלזמר, 35, צייר ירושלמי, בוגר „בצלאל" ומחנך שם את הדור הצעיר, נחשב היום ל־IN. הממסד אוהב אותו. עובדה, אפילו ב„ציוני דרך" הוא כבר מופיע כמפנה בתולדות הציור בארץ. אבל יש בו מספיק יושר לגחך על קביעה זו: „זה נראה לי מגוחך, הקריטריון האמיתי שיקבע מי טוב ומי לא – הוא היסטורי. עכשיו עוד אי אפשר לדעת כלום. אני מקובל, זה נכון וזה מאד נוח כשהממסד בגב שלך, אבל אני מתיחס לזה כחשד, אני לא סומך עליהם, הכל זמני. חוץ מזה הם כחרו בי על דרך האלימינציה, פשוט אין כרגע מישהו אחר ואני עושה דברים סבירים, זה הכל"

הפתרון החלקי למצב הקיים, מסכימים כולם, היא רוטציה בתפקידי המפתח. אז אולי משהו ישתנה, לפחות לגבי חלק מהאמנים. גם שרה ברייטברג מסכימה: „רוטציה מאד נחוצה בתפקיד כמו שלי, חשוב להחליף דעות אבל לא בטוח שכשאתחלף, ישתנה משהו, כי הדברים שעשינו קבלו כבר את האישור בתוך הקהילה ולזה שיבוא אחרי – יהיה קשה להחליף קביעות מושרשות, אולי... לפתות... למראית עין."

אביבה מץ

חיים ואוהבים

ובמושב לצים כן ישבת...

את חייבת להכין לך שלוש בדיחות קבע, שתמיד תהיינה מוכנות על קצה הלשון, שתוכלי לירות מן המותן, בין החבר'ה שלך ובין אנשים אחרים, שאת אמורה לעשות עליהם רושם כאילו סיפור בדיחה זה טבע שני שלך. והרי תמיד, כאשר מסביב נורות הבדיחות, את יושבת לך רוממת ומחייכת, ללא טיפת כשרון לתרום לאווירה, למרות שכל הבדיחות עד אחת היו ידועות לך מן העבר. והרי הרבית לשבת במושבי לצים, החל מקליפורניה־כסית־פינתי ועד למרומי אולימפיה־עמירם־הביקתה הגעת. בכל מקום את שומעת את הבדיחות התכוטות, המסופרות ביותר חן או בפחות חן („מיהי המורה הכי מפוזרת בעולם? המורה הזאת מצ'לנג'...”), את הבדיחות העונתיות, החל מבדיחות טולידאנו, דוד לוי, בגין ועד בדיחות „יהודי, צרפתי, רוסי ואנגלי טסו במטוס עד ש...”, אבל את תמיד הקהל המחייך. ואת מחליטה שמספיק ודי להיות פאסיווית. צריך לסדר לך פנקס בדיחות המתאימות להרמוניות שונות. פעם גילית לתדהמתך אצל מישהו שהיה משפריץ בדיחות לכל עבר כממטרה – מחברת בדיחות ממוספרת, גועל נפש. היו שם בדיחות מסווגות לפי נושאים: עורכי־דין, רופאים, בתולות, הומואים, פקידי ממשלה, תחנות... האיש עסק ביחסי ציבור ומי כמוהו ידע ערכה של הבדיחה הנכונה ברגע הנכון.

ניסיתי לספר במקום הנכון את הבדיחות של דרויאנוב ושלום־עליכם אבל זה היה קצת ככר לפעמים, עובר רק על קהל קשיש, שאינו יושב במושב לצים. קניתי ספרי כיס של בדיחות באנגלית עם מפתח לפי נושאים, שיננתי אותן, אבל אם תיערך פעם תחרות עולמית על הכשרון לשכוח בדיחה, רגע לאחר שמיעתה, והיכולת להיזכר בה שניה לאחר שמישהו אחר מתחיל לספר אותה – אני האלופה.

עתה עלי לסיים בבדיחה מתאימה, אבל פרט לבדיחה, שאינה ראויה לדפוס, אין לי שומדבר בזכרון הבדיחות שלי, והדבר הכי מצחיק הוא שאני אמורה לשעשע בני־אדם.

אגב, מישהו שם לב שאין אף בדיחה על שמעון פרס?

המחצית השניה

מאחר ומחצית חיי כבר מאחורי (שלא כבאיחולי יום ההולדת איני מתכוננת לחיות עד 120) – הרי שישנם דברים שאני יודעת שאם הם לא אירעו עד כה – הם כבר לעולם לא יקרו. השלמתי עם כך ואין צורך לנחמני נוסח: יש הפתעות בחיים. מפני שאין הפתעות כאלה. והרי השלמתי עם כך שלא אתחיל ללמוד טניס. לא אקנה לעצמי אופניים על מנת לחסוך בדלק. לא אקנה בגד־ים שני חלקים. לא אלמד לתקן בבית שום דבר הקשור בעניינים חשמליים. לא אשתתף בחוג לריקודי ג'ז.

אני יודעת, כמו כן, כי לעולם לא אלמד להדפיס בשיטה עיוורת. לא אקום בחמש בבוקר כדי לרוץ סביב השיכון למרות שקניתי אימונית אדומה, בתקווה. ברור לי, כנכון היום, כי לא אשאף קוקאין. לעולם לא אעשן צינגלה, לא אתאהב כמישהו על שפת־הים אהבת פתע, שתסחוף אותי בסערה עד שאשכח את הדרך הביתה. זה גם לא יקרה לי ברכבת, במטוס, או בתחנת דלק. אבל אני אמשיך להיות שוחרת פנאטית של סרטים המספרים על סיפורי אהבה שכאלה.

מכאן ואילך אני יודעת כי לעולם לא אלמד להחליף גלגל, לא אשתה עד אובדן שליטה עצמית ולא אפתה מישהו לפתות אותי, אפילו נהיה שנינו האחרונים בעולם. לעולם לא אצליח לגדל עציצים פורחים בחדר והם ימשיכו לנבול אצלי. גם לא אלמד אף פעם לדפוק מסמר בקיר, בלי לדפוק לעצמי את האצבע. לא ארכיב פאזל, לא אפתור תשבץ ולא אשחק בשום משחק מפני שתמיד אתייחס לכל אלה כאל בזבוז זמן.

הבטחתי לעצמי כי לא אתקן את הטבע ולא אשנה את מראה פני, לא אחפש לעצמי תעסוקה מלאכותית רק כדי שאוכל לנפנף בתואר שארגון כלשהו יכבדני בו, אם בכלל. אם עד כה לא הצטרפתי לחוג קרמיקה ולחוג של חובבי טבע – לא אעשה זאת במחצית השניה של חיי. ואם עד כה לא הצלחתי לתפור שמלה וחליפה ומכנסים לפי גזרות מוכנות – לא אעשה זאת אפילו יעמוד לרשותי כל הפנאי שאני חולמת עליו.

מה כן אעשה? אולי אחזור אל ממלכת המטבח אותה עזבתי בחפזון לפני שנים. אולי אחזור להיות רשומה בספריה עירונית לאחר השקיעה הממושכת בערימות עתונים. אלך ליומית ללא נקיפות מצפון ואקרא גם את כל מה שקניתי כשבוע הספר, גם את ספר האגדה, הסדור ומפורש על־ידי ביאליק ורבניצקי. ועכשיו אני עומדת לומר משהו רציני: בהיכנסי אל המחצית השניה של חיי – אני יודעת שהיא תהיה במובן ידוע הרבה יותר מפוכחת ללא אשליות, ללא חלומות. אומרים שכך הרבה יותר פשוט לחיות. נחיה ונראה.

עשר דקות אבודות

אילו הגעתי לתיאטרון עשר דקות קודם, היה לי זמן למצוא חניה, לא הייתי מחכה ליד הקופה בעצבנות, לא הייתי רצה מבוהלת אל היציע ומתיישבת על מקומי כחשכה, רגע לאחר עליית המסך, ובריצתי למטה גם לא היה צפוי לי הלם הסינרול.

אבל, תמיד חסרות לי עשר דקות בחיים. אלו הן הדקות המפרידות בין השלווה, הנינוחות שהלכה לנו לאיבוד בעידן הסופרוומן – האשה הרוצה להספיק בשמונה עשרה שעות – מה שאשה בקצב חיים נורמלי אינה מספיקה בשלושה ימים.

אילו קמתי עשר דקות מוקדם יותר – לא הייתי נתקעת בפקק התנועה הצפוי והרגיל של שבע ושלושים בבוקר. אילו יצאתי לדרך לפגוש אותך בנתב"ג עשר דקות מוקדם יותר – הייתי מצליחה לאתר אותך בצאתך מאולם הנוסעים, בצורה רגועה, מחובקת ומנושקת. אבל כך הלכת לי לאיבוד והגעת הביתה לבד במונית, קצת עצוב והלך לנו הרגע היפה של הפגישה בבן־גוריון.

אני חוזרת ואומרת לעצמי כי מוטב להגיע עשר דקות לפני מאשר רגע לפני. אני גם משננת לעצמי את השאלה הרטורית: מה כבר תרוויחי מעשר דקות נוספות במיטה. אני נוהגת תמיד לכוון את השעון כך שיזייף את הזמן ויורה עשר דקות קדימה, אבל הבלוף הזה אינו עובד עלי. התרגלתי.

ודווקא כאשר רצוי להגיע באיחור של עשר דקות, אני מגיעה בזמן פונקט. בערבי ליל שישי אנחנו תמיד מגיעים ראשונים, מה שגורם לי לחוש אשמה ביחס לבנזוגי שגררתי אותו מאצל הטלוויזיה מבלי לתת לו תשובה על שאלת הנצח שלו: מדוע את תמיד צריכה להגיע בדיוק, על הרגע?

מחצית שניה

מחצית ראשונה

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 14.3 ל־20.3

דגים (19 בפברואר עד 20 במארס)
אתם מיטיבים להתבטא בימים אלה, אך התפתחויות בלתי צפויות בתחום הקאריירה עלולות להסיט אתכם ממסלולכם. חשיבה פוזיטיבית תעזור. תצטרכו לגייס טאקט ודיפלומאטיה למגעים עם הממונים עליכם.

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
השבוע הוא זמן טוב לסיום עניינים פיננסיים, לעריכת חשבונות ולמשא ומתן. אל תקבלו שום דבר כמובן מאליו, אלא בידקו היטב את הפרטים. בימים אלה צפויים לכם גם רגעי חיבה ושמחה ביקורתיות.

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
עליכם להישמר מפני החלטות מסוכנות בענייני כספים. התמונה החברתית מתבהרת, וצפויים לכם נעים ועימים עם ידידים. תקבלו חלק מהתמיכה שאתם זקוקים לה, אבל לא את כולה, שותפים יעזרו זה לזה.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
ביחסים עם ידידים קרובים תיתכן מתיחות מסוימת. ביחסים הרומאנטיים יש חשיבות רבה לנאמנות. שימו את הדגש על חקירה ובדיקה לצורך קידום הקאריירה. אתם שנונים ומיטיבים להתבטא, אבל אל תגזימו בכך.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
אם כי לא כדאי לכם לערב ידידים בענייני העסקים שלכם, בהחלט זה זמן טוב לבילויים חברתיים. השבוע גם צפויות לכם חדשות שיגיעו מרחוק, והסיכויים לשיתוף פעולה ממושך נראים מבטיחים. הימנעו מהשאלות.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
השבוע אתם מצטיינים במשא ומתן, אך אין לערב עסקים ובילויים. בתחום הקאריירה, צפויה לכם התקדמות יפה. בימים אלה שימו דגש על הרומאנטיקה ועל יחסים עם ילדים. השיפוט שלכם בענייני כספים – במיטבו.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
לנוחות כדאי השבוע להישאר לבד, ולא להיות מוקפים המון אנשים. שימו את הדגש על קשרי ממון בעסקים. הצעה בתחום הקאריירה דורשת שיקול דעת. אתם חשים קסם ותיוכים, צבע קסום עלולים להשתבש.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
השבוע תמצאו סוף־סוף פתרון לבעיה שקשורה בעסקים. אחדים מכם יותנו בימים אלה לעבוד שעות נוספות. המחשבה שלכם מבריקה במיוחד בשעות הערב. אם כי יש הסכמה בין שותפים ותאהבה מתחזקת, אתם מודאגים.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
המתחים עם מישהו קרוב ייעלמו אם תצאו יחד לבילוי מיוחד. הקשרים עם ילדים טובים במיוחד השבוע. ענייני העבודה והיצירה מודגשים בימים אלה. אם כי ההכנסה נראית טובה, תצטרכו להקפיד על ההוצאות.

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
בשעות הבוקר תיתכן בעיה בעבודה, אך עד הערב תמצאו פתרון. שימו דגש על פעילויות בתחום הבית, ועל קבלת החלטות בקשר לשיפוצים. ביחסים עם שותף, תצטרכו ליישב עניינים מסוימים, אבל בלי נידנודים.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
אם כי עלולים להיות שינויים בתכניות לבילוי, עדיין מובטחים לכם רגעים מהנים. השבוע מונח הדגש על רומאנטיקה, תחביבים ופעילויות יצירתיות. היזהרו לא לזנוח לגמרי את העבודה השגרתית למען היצירה.

דלי (20 בינואר עד 18 בפברואר)
בימים אלה לא כדאי לכם לארח אנשים בביתכם. מתחים עלולים להתגלע עם ידיד קרוב. קניות וקישוט הבית יסבו לכם הנאה. ענייני הכספים נראים טוב השבוע, אבל תחום הבילויים לא מוצלח במיוחד.

פנטהאוז

יואל לב

בביתו של התלוי

פתחה את דלת הסלון והסיוט זינק כמו חיה שארבה כל העת, ממתינה לקורבנה. זהו סיוט פרטי החוזר ומצמרר את עורפה כל פעם שהיא חוזרת לבדה והבית ריק: בעלה, שתלה את עצמו על חבל. האימה הזאת של התמודדות עם החשבון הסופי.

ברגעים של חולשה, ורגעים כאלה עם בעלה היו מעטים, סיפרה לו על החרדה הזאת. אבל רונן טל, דייר הקומה השביעית היה מושך בכתפיו, על פניו מרוח איזה חיוך של ספינקס: „מה פתאום, איזו סיבה יש לי... אני שואל אותך”.

דיירי הבית המשותף טענו שיש לו כמה סיבות טובות לעשות זאת. טליה טל היתה אשה, שמקצת השכנים קראו לה „אשה חזקה”, אחרים אמרו שהיא סתם „מכשפה” וכולם הסכימו שהיא אשה יוצאת דופן, השולטת בבעלה. אורי, צפה בעלבון במערכת היחסים כזיה של הקומה השביעית וגליה אמרה כי „אם הוא נחנה מזה או מה יש לך להתלונן. לא ראית פאקירים האוהבים לשכב על מיטת מסמרים?”.

טליה אשה דקה ושברירית. אפילו קולה שקט עד שאתה צריך לרכון כדי לשמוע את דבריה. ואילו רונן ברנש רחב כתפיים. ספורטאי. מרים משקלות, שוחה, משחק כדורסל, חובב טיולים. במקום עבודתו, כמהנדס, הוא נחשב לאדם תקיף היודע היטב לראוג למשרד שלו. יריב נוקשה וברנש שידידיו למדו לכבד את שיקול דעתו. אבל לצירה של אשתו, הוא מצליח לגמד את עצמו עד שלפעמים כפי שטוען אורי „כאשר הם רבים באמת והיא נועלת את הדלת בזעם, הוא פשוט יוצא זקוף מתחת לדלת וכורח”.

ואז בא הסיוט ורקם בשר וגידים. טליה עלתה לדירתה, נושאת סל ככר. צילצלה בדלת. רונן לא פתח. בשעת אחר־הצהריים זו הוא נמצא בבית. היא השאירה אותו בחדר עבודתו, קורא ספר, לפני שלחשה לאזנו „סדר את המטבח לפני שאני חוזרת עם כל המצרכים”.

★

צילצלה באינטרקום. שום דבר. הנבל הזה בטח מתענג על מוסיקה סטריאופונית, או גרוע מזה מרכיב את אוזניות הווקמן, המנתקות אותו מהמציאות של הבית. זעמה גבר. למרות ששניהם חצו כבר את גיל 40 ולא הביאו ילד לעולם, בעלה רונן היה בעיניה ילד שצריך לשמור עליו, להקפיד על נקיונו. לשמור שייצא מהבית בחליפה תואמת וזוג נעליים שיהלמו את צבע החליפה. ועכשיו הוא מתענג על הווקמן והיא סוחבת את המטען הזה של המצרכים ...

פתחה את דלת הדירה. עוד אצל הסף קראה בשמו. הילד איננו. בחמת זעם הסיעה את עגלת המצרכים למטבח. ובתנועות של נוקם העומד עוד רגע ללכוד את קורבנו, צעדי חתול שקטים ומסוכנים התקרבה לסלון. מה שראתה שם הלם רק את הנורא בסיוטיה. לרגע, היתה לה הרגשה, שהיא חולמת. פשוט, הסיוט המבהיל הזה חריג מתחום חלום הבלהות שלה. אבל היא ראתה אותו. היא ראתה את החבל על צווארו. היא ראתה את הכסא השמוט. היא ראתה אותו מתנדנד אט אט בקצה החבל.

כל שהתרחש אחר־כך היה מין התפוצצות של רגשות שנדחסו עד לאימה. מוסר כליות על הדרך שבה נהגה בו. החרדה להשאר לבד הכאב על בן זוגה העלבון שהוא בחר בדרך האיומה הזאת כדי להפרד ממנה. הכל נדחס יחד לצעקה נוראה.

★

הצעקה חתכה את שלוות הבית המשותף. טיפסה לקומות העליונות, ירדה כמים שגלשו במדרגות והביאה אל הדירה את רגינה, השכנה מהקומה השביעית. רגינה היא טיפוס שכדאי להתעכב עליו. אשה הנראית כמו סכין חד. תמיד בתנועה. תמיד רצה. חסרת שקט. רונן טען שבדרך מסויימת היא תואמת את עולמה של טליה אשתו אלא שאצל טליה הסערה כבושה ואילו רגינה שופעת על גדותיה. אשה העסוקה תמיד בלקנא. אבל הפעם אפילו רגינה יכלה להודות בינה לבין עצמה שהנתח אשר נפלה בחלקה של טליה, איננו משהו שהיתה רוצה בו לעצמה. לאחר שצעקה ושיחררה את התרדות שלה, שלחה את טליה לחדר עבודתו של רונן כדי לצלצל ולהזעיק את המשטרה. טליה, עמדה אצל הסף מבולבלת. איננה יודעת מה לעשות. נפחדת. מצד אחד היתה לה הרגשה שהיא עורקת מגיא החזיון הנורא הזה ומצד שני הבינה שזה עסק למשטרה. כך לפחות כתוב תמיד בעתון וכך נוהגים בסרטי האימים.

את שהתרחש לאחר־מכן, יכלו בני־הבית המשותף להציל בשיטת הרשומון. כלומר, לשמוע מפיה של רגינה, אבל רק לאחר שחזרה מבית החולים, ורגלה השמאלית, כרוכה בגבס ככור ואילו ידה השמאלית תלויה חסרת אונים במשולש סביב צווארה. אפילו טליה, שהיא בדרך כלל חדת־עין, לא יכלה לתרום הרבה חוץ מהעובדה שהיא שמעה צרחות נוראות מהסלון ולאחר מכן ראתה את שכנתם, רומה בדיוק ללהב של סכין שנשלף מנדנו והוא ממהר לאי־שם, מתיז ניצוצות מחמת החיפזון ולבסוף, צונח ומתנפץ ברעם אל הדלת הנעולה.

קרעים קרעים יכלו אורי וגליה להציל ממה שהתרחש בסלון של משפחת טל. סלון וכו ריהיטים חומים ספה וכורסאות בעלות ציפוי חום. מנורה עומדת וגבר מתנודנד לצירה של המנורה התלויה.

צריכים היו לנפות את הבילבול מהעובדות את קטעי המלים מהמשפטים ההגיוניים וכמו בפסיפס לשחזר את התמונה שהתרחשה.

★

היה זה רונן טל, בכבודו ובעצמו שהשלים את התמונה. אמת, הוא היה זהיר ואת הסיפור כולו סיפר הרחק מטווח עינה ולשונה של אשתו המטורפת מזעם. בקיצור הוא הרגיש ששוב איננו יכול לשאת את „זרוניותה” של אשתו כפי שכינה זאת. והחליט ללמד אותה לקח. את הלקח הזה הוא הכין ימים ארוכים קודם לכן. חבל ארוך שכורכים אותו סביב הגוף. בחבל יש טבעת, שממנו יוצא חבל התליה. לכן, מסע הגוף של הגבר הנראה כתלוי איננו מוטל על הצוואר המסכן אלא על חגורה שחגר למותניו מתחת לסוודר.

„כל זה עבד לא רע” אמר בגיחוך רונן טל נושא עדיין את עקבות לשונה של אשתו. „התנדנדתי כך תלוי, מתבונן בסלון הפעם מזווית אחרת. מתכונן באשתי הפעם מזווית חדשה לגמרי. ואז, כאשר יצאת לטלפן, חשבתי כבר להחלץ מעניבת התליה. אולם רגינה נכנסה לחדר. הייתי צריך להמשיך את המשחק. אבל הרגינה הזאת עשתה משהו שלא יכולתי להתאפק יותר. כאשר אשתי יצאה לטלפן, דחפה רגינה את היד לז'קט שלי, הוציאה משם בחפזון את הארנק, שלפה את כל השטרות שהיו, דחפה אותם לפתח חולצתה. ואז אמרתי בשקט „זה לא יפה, רגינה, לא עושים דבר כזה...”

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע המקביל של 1951. הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

מעריב
השבוע לפני 35 שנה

מחירי הנסיעה במוניות יעלו ב־23 אחוז

מחירי הנסיעה במוניות יועלו ב-23 אחוז החל מיום ד', בהתאם לתעריף ביניים שנקבע בין שר התחבורה הדר. ד. יוסף ונציגי ההסתדרות וארגון בעלי המוניות.

טבלה מיוחדת עם העלאת המחירים עומדת להתפרסם בע־תון הרשמי ביום ד'. נסיעת מינימום, שעלתה עד כה 200 פרוטה, תעלה מעכשיו 245 פרוטה. נסיעה שעלתה עד כה 2.050 ל"י תעלה מעכשיו 2.520 ל"י. תעריף הביניים יישאר בתוקפו עד בוא המונים מחוץ לארץ.

בפגישה הושג גם הסכם בקשר לתעריף המונים הקבוע. לפי ההסכם תעלה נסיעה ל-1300 מטר בת"א – 200 פרוטה ועל כל מרחק נוסף של 125 מטר תחול תוספת של 30 פרוטה. בנסיעה בלילה תהיה תוספת של 40 אחוז. המתנה של 2 וחצי דקות תעלה 30 פרוטה. בחיפה ובירושלים יהיו מחירי הנסיעה ב-25 אחוז גבוהים מבת"א.

הופחתה מנת הביצים – השבוע יהיה בשר

מנת הביצים למבוגרים תופחת השבוע מ-3 ל-2 ביצים. מנת הילדים תהיה 5 ביצים.

לפי הסבר הרשמי הופחתה מנת המבוגרים כדי לאגור ביצים לחג הפסח. אך למעשה בא הצמצום מכיון שתפוקת הלול אינה מספיקה אלא כדי חלוקת 5 ביצים לילד ו־2 ביצים למבוגר.

אחרי הפסקה של שבועיים תחולק השבוע מנת בשר של 125 גרם לנפש.

מבקש מעבר לשומרונים להר גריזים

עמרם הכהן, נציג העדה השומרונית משכם, עוזב היום את ישראל וחוזר לעירו לאחר ביקור של ימים אחדים בת"א ובירושלים.

עטוף מצנפת אדומה ביקר אתמול ע. הכהן, מזכיר העדה ואחד משלושת כהניה, בכנסת. הוא נפגש עם מר י. בן־צבי, חבר הכנסת, המתעניין זה הרבה שנים בשרידי העדה הזאת.

עמרם הכהן קיבל רשות מיוחדת משלטונות עבר הירדן לעבור לישראל כדי לבקר אצל בני עדתו בת"א. בביקורו בישראל ביקש הכהן השומרוני לתת רשות לבני העדה השומרונית לעבור לימים אחדים לשטח המוחזק בידי עבר הירדן, כדי שיוכלו להשתתף בטכס קרבן הפסח של השומרונים על הר גריזים.

אין חמרי כתיבה

המצב הענף חמרי הכתיבה מחמיר והולך.

בלוקי כתיבה, מעטפות, פנקסים, סרטים למכונות כתיבה, נייר פחם וכו' הפכו יקרי מציאות. המפעלים המייצרים סחורות אלה צמצמו בימים האחרונים את הייצור ואילו מהכמות המצומצמת מספקים חלק ניכר למשרדי הממשלה. מה שמופיע בשוק נמכר חיש ובמחירים מפולפלים.

בוויז "הולר" – בצלו של מוריסון

קריקטורה זו של "ויקי" הופיעה השבוע בעתון "כרוניקל" הלונדוני. אגב "ויקי" זה – אחד מטובי הקריקטוריסטים בעולם – הוא יהודי הונגרי ושמו האמיתי הוא ו י י ס. בקרוב הוא עומד להגיע לישראל לביקור קצר מספם [illegible]

נמשך המסע נגד השוק השחור

נמשך המסע נגד השוק השחור
בהמשך המסע המחודש נגד השוק השחור נעצרו:
חייט ביפו שמכר בגד במחיר מופקע ובלי נקודות;
אכר מכרכור שהוביל באוטובוס "אגד" לת"א תרנגולי־הודו שחוט. באותו אוטובוס נמצאו 15 ק"ג סוכר ללא בעלים וכן 160 ביצים, 11 ק"ג אורז, 3 עופות שחוטים.

בת"א נעצר אדם שברשותו נמצאו 4 פנקסי מזון שאינם שייכים לו. באוטובוס "אגד" נעצרו שני נוסעים שברשותם נמצאו 200 ביצים.

5 נידונים למות הכריזו שביתת רעב

5 מתוך 7 הנידונים למוות, היושבים בתא הנידונים למוות בבית הכלא בתל מונד, הכריזו שביתת רעב.

הם דורשים, שתתקבל החלטה סופית ביחס לעניינים, כי המצב של עמידה בצל התליה – אחדים מהם נידונו כבר לפני שנתיים – הוא ללא נשוא.

מוריסון כבר קיבל את המפתחות מידי בווין

הרברט מוריסון קיבל אמש את מפתחות ה"פורין אופיס" מידי ארנסט בווין. בזה נסתיימה גם באופן סמלי תקופת בווין במדיניות החוץ הבריטית. מתי יתקבלו השניים, מוריסון ובווין, ע"י המלך בארמון באקינגהאם ויחליפו שם בנוכחות המלך את חותמות משרדיהם.

מוריסון אינו תומך כקודמו במדיניות האמריקנית של זיון גרמניה. הוא יהיה מוכן לעצור את זיונה של גרמניה וע"י כך לסייע לאפשרות להידבר עם רוסיה.

כ-1400 עולים באו מעיראק ללוד אחר הגזירה

קרוב ל-1400 עולים הגיעו מעיראק לישראל מאז ליל שבת, כשנכנסה לתוקפה הפקודה העיראקית על הקפאת הרכוש של העולים היהודיים. 535 עולים הגיעו הבוקר ישר מעיראק בשני מטוסים – מאחרי 181 ובשני 164 איש. אוירון שלישי הביא 86 עולים עיראקיים [illegible]רם.

החל מליל שבת מובאים העולים גם בקו ישר מבגדאד ללוד. הטיסה נמשכת [illegible] שעות.

העולים החדשים מספרים [illegible] השלטונות העיראקים [illegible] את המחאות הכסף שהיו ברשותם [illegible]

קרנבל המתנות הגדול

מתנות חינם. ללא הגרלה. ללא הגבלה!

מחזור מס' 3

משקפי צלילה חינם = 85 נק'

ארנק מיני חינם = 95 נק'

מכונית מרוץ חינם = 75 נק'

רדיו כדורגל חינם = 1520 נק'

דודו חינם = 420 נק'

בול פגיעה חינם = 560 נק'

קלמר לביה"ס חינם = 180 נק'

פליימוביל (דמות אחת) חינם = 185 נק'

משקפת חינם = 70 נק'

פנס חינם = 480 נק'

במעלה הפירמידה חינם = 500 נק'

משקפי שמש ענק חינם = 180 נק'

אקדח חיצים חינם = 95 נק'

בושם "ירדלי" חינם = 470 נק'

כדורגל חינם = 420 נק'

גליון מדבקות חינם = 50 נק'

מונופול חינם = 670 נק'

לוטו חינם = 280 נק'

ווקי טוקי חינם = 2100 נק'

אפטר שייב "בוגרט" חינם = 450 נק'

דיאודורנט ספריי ("סופט אנד ג'נטלי") חינם = 320 נק'

כדורסל חינם = 620 נק'

...וגם טסים לחו"ל

אינטרמצו זוגי ב...

כולל כרטיס טיסה זוגי, טיול ...

ושהיה בת 3 ימים בבית ...

Alitalia

אל תחמיץ טיסה ...

[מ]שיכים לקבל מתנות חינם

[ב]עמוד הימני של המודעה מופיעות [ה]מתנות, ליד כל מתנה מצויין ערכה בנקודות. בחרו לכם את המתנה [ש]ברצתכם לקבל חינם.

בעמוד השמאלי מופיעים המוצרים המשתתפים במבצע. ליד כל מוצר מצויין ערכו בנקודות.

אספו אריזות ריקות של המוצרים המשתתפים במבצע עד אשר ערכם הכולל בנקודות יהיה זהה לערך בנקודות של המתנה בה בחרתם.

[מ]לאו את התלוש שבמודעה, ושלחו אותו [ב]יחד עם האריזות לקרנבל המתנות הגדול - ושובר המתנה בה בחרתם ישלח אליכם בדאר.

חשוב לדעת! אין הגבלה לכמות המתנות. שלחו יותר אריזות ותקבלו יותר מתנות חינם!

[הור]אות נוספות

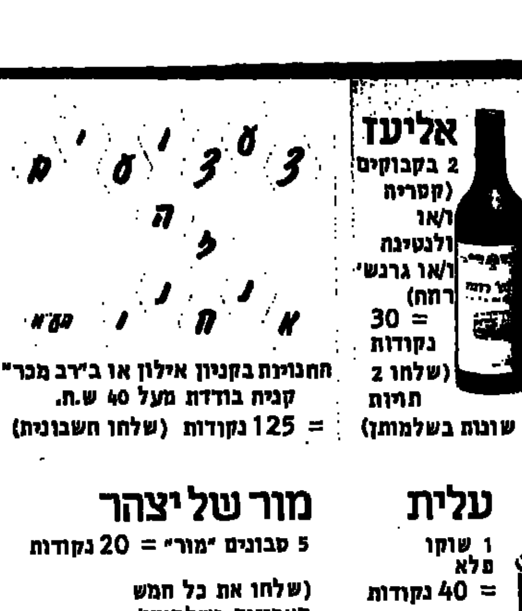
[י]ש לשלוח את האריזה כולה או את חלק האריזה כפי שמפורט ליד צלומי המוצרים. [במ]קרים בהם תשלח מעטפה עם כמות אריזות לא מתאימה או חלקים לא [נכו]נים של האריזה לא תשתתף המעטפה [במ]בצע.

[אם] במהלך המבצע תאזל מתנה כלשהי, [י]קבל המשתתף מתנה שונה אך שוות [ער]ך בנקודות.

[תקנ]ון מלא וקובע של המבצע נמצא [במשר]די קרנבל המתנות הגדול, ... תל-אביב.

לכבוד קרנבל המתנות הגדול ת.ד. 11029 תל-אביב 61110	אני מצרף בזאת אריזות בשווי ______ נק' ומבקש את המתנה ______ חינם שם ומשפחה ______ ______ רחוב ______ מס' ______ עיר ______ מיקוד ______ טלפון ______

המבצע מסתיים ב-7.5.86

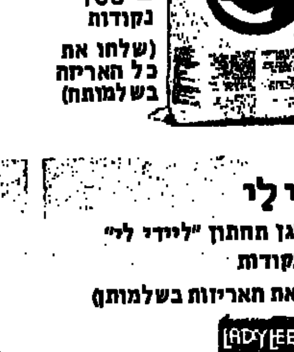
ממתקים
החנויות בקניון אילון או ב"רב מכר" קניה בודדת מעל 40 ש.ח. = 125 נקודות (שלח חשבונית)

אליעז
2 בקבוקים (קסריה ו/או ולנטינה ו/או גרנש רחת) = 30 נקודות (שלח 2 תויות שונות בשלמותן)

תה מלרוז
באריזת העלים החדשה קופסא אחת של 100 יח' = 20 נקודות (שלח את המכסה העליון)

מור של יצהר
5 סבונים "מור" = 20 נקודות (שלח את כל חמש האריזות בשלמותן)

עלית
1 שוקו פלא = 40 נקודות (שלח את כל התוית בשלמותה)

עץ הזית
1 אבקת כביסה "סופר בול" (5 ק"ג) = 100 נקודות (שלחו את כל האריזה בשלמותה)

עץ הזית
1 קרם "לה ולי" או "אוליביה" סליקון = 25 נקודות (שלח את האריזה בשלמותה)

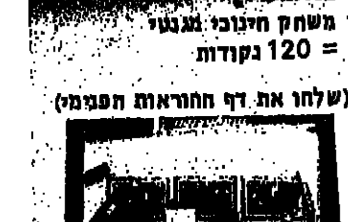
פוקוס של יצהר
2 בקבוקים של פוקוס = 25 נקודות (גיזרו ושלחו את הסמל פוקוס מפלסטיק הבקבוק)

ליידי לי
3 יח' מגן תחתון "ליידי לי" = 40 נקודות (שלחו את האריזות בשלמותן)

אג'קס
3 יח' חול לניקוי = 36 נקודות (שלחו את שלש המדבקות העליונות כולל שם היבואן)

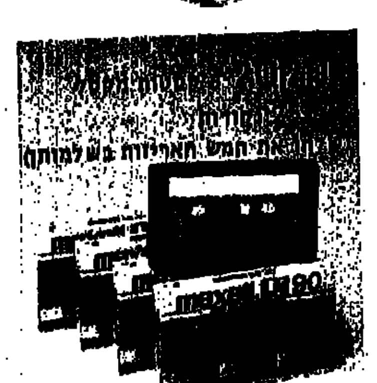

מגנטון
משחק חינוכי מגנטי = 120 נקודות (שלחו את דף ההוראות הפנימי)

חופית של יצהר
1 חופית = 10 נקודות (שלחו את כל האריזה)

שלחו את חמש האריזות בשלמותן

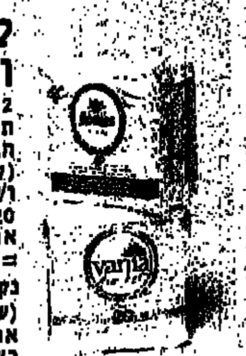
עלית
4 שקיות סוכריות (150 ג"ר כל אחת) = 80 נקודות (שלחו את כל ארבע האריזות בשלמותן)

עץ הזית
1 שמפו פלירט או רויאל = 40 נקודות (שלחו את המדבקת בשלמותה)

Fleur
בובת פלר = 200 נקודות (שלחו את כל האריזה בשלמותה)

לוטוס/וניה
2 חבילות תחבושות הגיינות (לוטוס ו/או וניה) 20 יח' בכל אחת = 30 נקודות (שלחו 2 אריזות בשלמותן)

משחק האורות
RAVENSBURGER
משחק אחד = 125 נקודות (שלחו את דף ההוראות באנגלית)

... נקודות (שלחו את כל הפקק)